

721296

22 JUL 2005

1979

97

62 JUL 2004

BIBLIOTECA COMUNAL
C. M. 187000
48

REVISTA
CIVILIZADA
-CIVILIZADA-

Handwritten text in red ink, appearing to be a signature or a name, written across the central part of the illustration.

DEVA

Anul VI. Nr. 1-2-3

41007.

„ȘTIU“

REVISTA LICEULUI „DECEBAL“ DEVA.

ANUL VI. Nr. 1—2—3

1942.

Redactor responsabil: PROF. ȘTEFAN LUPU

Comitetul de direcție:
Prof. N. LUPȘOR, prof. ION MĂRGINEANU

Comitetul de redacție al elevilor:
C. Tănăsescu, Stelian Boengiu

Inreg. la Trib. Hunedoara sub Nr. 1739 -- 1938, pag. 1.

CUPRINSUL:

I. Pagina profesorilor:

	Pag.
1. <i>Protopop Ilie Dăianu</i> : Octavian Goga ca licean	1
2. <i>Prof. Louis Combi</i> : Parallèles	5
3. <i>Pr. Prof. V. I. Opreșu</i> : Din revoluția lui Horia	9
4. <i>Prof. I. Mărgineanu</i> : Un savant în slujba credinței și a științei	11
5. <i>Prof. I. Ignaton</i> : Doina lui Lucaci	28
6. <i>Prof. Ștefan Lupu</i> : Dragostea lui Al. Odobescu pentru Ardeal	30
7. <i>Director Liviu Sirca</i> : Știință și metodă	59
8. <i>Prof. Ștefan Lupu</i> : În slujba neamului românesc	61

II. Pagina elevilor:

1. <i>Nicolae Gostar, cl. VIII-a</i> : Originile strămoșilor noștri	72
2. <i>Grad Ștefan, cl. V-a</i> : Mărturisire—versuri	79
3. <i>Petre Augustin, cl. VIII-a</i> : Structura atomului	80
4. <i>Boamă Viorel, cl. V-a</i> : Literatura Românilor de peste Nistru	86
5. <i>Pescariu Nicolae, cl. V-a</i> : Organele componente ale modelului sburător	90
6. <i>Aurel Pustai, cl. IV-a</i> : O noapte de vară—versuri	93
7. <i>Boengiu Stelian, cl. VII-a</i> : Activități școlare la liceul „Decebal“ Deva	94

1943

LIBRĂRIA ȘI TIPOGRAFIA ROMÂNEASCĂ DEVA

OCTAVIAN GOGA CA LICEAN

de
Dr. ILIE DĂIANU

Elevii refugiați, adunați în 1941 în tabăra de vară la Liceul Decebal din Deva au avut prilejul să asculte câteva lecții sau conferințe, ce li le-a făcut Părintele protopop Dr. Ilie Dăianu, refugiat dela Cluj și stabilit provizoriu în Deva.

Conferințele au făcut parte din seria: „Scriitorii, pe care i-am cunoscut în viață”. Dăm aici resumarea unei din acestea conferințe datorită chiar autorului lor.

Pe Octavian Goga l'am cunoscut de la distanță prin anul 1897, când era în clasa a VI-a a liceului de stat din Sibiu. Eram directorul „Tribunei” de atunci și eram și eu tânăr de vreo 28 de ani. În redacție aveam pe lângă T. V. Păcățianu și pe Silvestru Moldovan, un geograf al nostru, care cel dintâi a început a scrie și publica descrieri ale unor părți ale țării ardelenene. El avea un nepot la liceu, Vasile Moldovan, „Drumarul” de mai târziu, — care umbla adeseori pe la redacția noastră și devenise un om de casă.

Redacția era în str. Tribunej, de azi-atunci Quergasse Nr. 15. La stradă era administrația, cu un local de librărie, prăvălie și administrația folilor (Tribuna și Foaița Poporului), iar în curte într'un local interesant era instalată Tipografia institutului. Despre acest local se spune că ar fi fost mai înainte biserică. Adică întâia capelă ort românească în orașul Sibiu. Turn nu avea și nici nu era permis Românilor în orașele Ardealului să facă turnuri, dar întreagă forma localului arăta a fi fost biserică. Dincolo de această sală a tipografiei, mai era un corp de case, cu 3 camere, care da spre un parc „Schiller Park”, în care s'a așezat, mai târziu statula lui Gheorghe Barițiu, în fața Palatului Cultural”, al Astrei. Aci era redacția, care avea intrare directă dinspre parc. Acum casa nu mai există. În locul ei s'a ridicat o casă mare cu etaj, proprietate românească.

Vasile Moldovan, liceanul, scria versuri și mi le aducea mie spre publicare. Eram slăbuțe încercări, dar pentru încurajare și din considerare pentru unchiul său, mai publicam câte una din ele. Odată aduse niște versuri și pe lângă ale lui, îmi dădu și unele care zicea că-s ale unuia, Octavian Goga, dar sunt „slabe”, adaugă el.

— Lasă-le numai aci, și vom vedea, când vom avea vreme să le cetim-ii zisej, ca să scap, având lucruri mai urgente.

Cetindu-le, observai că versurile acelei Octavian, criticate înainte de colegul său, erau mai bune decât ale lui Vasile Moldovan și le publicai.

Peste o vreme Vasile al nostru veni din nou cu versuri, de ale lui și de ale lui Octavian Goga.

— Dar de ce nu vine și Goga pe la noi? îl întrebai pe curier, aș vrea să îl cunosc.

— Este chiar aci în parc! zise Moldovan, și sărind eu la fereastră, observai un băiețuș subțirel, mijlociu, cu păr bălai, mai lung, și cu capul descoperit, dispărând pe o cărare după niște boschete ale parcului. Nu l-am putut vedea în față, cum aș fi dorit, dar

din cât l-am zărit, mi se păru un băiat de vreo 17 ani, sulețet, sensibil și sfiicios, care nu cuteza măcar să intre în redacție ca să-și prezinte scrierile sale.

Atunci l-am văzut întâia dată pe Oct. Goga. O vedere fugitivă, ca o arătare trecătoare, dar care nu lasă impresie hotărâtă.

Vreo 5—6 poezii am publicat în foiletonul Tribunei care veneau de la Goga și despre care am scris odată în Tribuna din Cluj sau într'un ziar din București.

Multă vreme apoi nu am mai primit nimic dela el.

În ultimele zile ale anului 1899 primii deodată o scrisoare din Brașov, de următorul cuprins, pe care o păstrez, împreună cu altele :

Brașov, 29 Dec. 1899.

STIM. DOMNULE REDACTOR

Vă rog a publica poezia alăturată. Chestiunea este actuală totdeauna, dar mai ales acum. Titlul poeziei-după plac. D-voastră veți ști mai bine.

Cu deosebită stimă, Octavian Goga.

P. S. Vă rog răspunsul pe corespondența alăturată.

Pentru a înțelege mai bine cele ce urmează trebuie să lămuresc două momente.

Întâi, că dela Sibiu Goga s'a dus la Brașov, pe urma unui scandal ce s'a întâmplat în liceul de la Sibiu al Statului unguresc. Un profesor de istorie din cl. 8 a și-a permis să vorbească batjocoritor despre Români, susținând că Români ar fi venit în Ardeal numai prin veacul al XIV-lea pe furiș, ca păstori și ciobani de oi, și ar fi fost primiți numai din grația domnilor unguri fără niciun drept, ca tolerați. Indrăsneala profesorului a jignit pe cei mai mulți elevi, care erau Români, și care au încercat să rectifice pe profesor. De aci un conflict, pe urma căruia toți Români au părăsit clasa. Chestia s'a desvoltat într'un mare bucluc și rezultatul a fost că toți Români au părăsit de bună voie liceul statului, pentru a nu fi eliminați și au trecut la alte licee. Goga, Lupaș și alții s'au dus la Brașov, unii la Blaj.

Era pe vremea aceea o pornire violentă contra Românilor. Într'un proces politic dela Alba-Iulia, privitor la colecta pentru un monument a lui Avram Iancu — pe care guvernul unguresc o oprise — procurorul un, Grof Lázár M. a insultat memoria lui Iancu numindu-l pur și simplu „șef de bandiți“ sau ceva și mai rău : „haramia vezér“ ceea ce pe românește ar fi „șef de lotri ucigași la drumul mare“.

Pe urma acestei insulte, care a provocat o enormă indignare la Români, Tribuna a pornit o campanie ziaristică, ce a durat vreo 8 luni de zile. Zi de zi „Tribuna“ aducea noi contribuții la chestia Iancu. Erau invocați toți cei ce l-au cunoscut, chiar și autori unguri și germani, care îi laudaseră caracterul frumos, cavaleresc, nobil și generos, ce numai astfel de înfierări insultătoare nu merită. Chestia Iancu pasiona toată lumea românească mai ales tinerimea. De la toate universitățile studenții români trimiteau protestele lor.

La această campanie pentru onoarea memoriei insultate a eroului nostru național, Craiul Munților, a instrunit și Goga lira sa.

Iată versurile ce a trimis cu scrisorica de mai sus :

S'au stins frumoase timpuri de fală și mărire,
S'au prăbușit în groapă măreții lor eroi,
Dar ne-au lăsat o sfântă și scumpă moștenire
În inimile noastre eterna amintire,
A vremilor trecute visate azi de noi.

Țărina multor veacuri pierdute 'n vecinicie,
Nu poate să îngroape drag' amintirea lor,
Căci ea-l isvorul vieții în timpuri de sclăvie
Și sâmburul din care sperăm că o să învie
Mărețul vis de aur: frumosul viitor.

O! dragi ne sunteți nouă frumoase chipuri sfinte,
De care a noastre mame spuneau fiilor lor,
Trăește al vostru nume'n al doinei dulci cuvinte,
Și vă păstrează vecinic aducerea aminte
Și inima, și mintea, unui întreg popor.

Ne stăpânesc străinii. Noi ascultăm de ei.
Purtăm tăcuți și, n pace azi jugul dușmănesc,
Însă din blânda turmă a pacinicilor miei
Răsar cete șireaguri, voinicii pui de lei,
Când morții din morminte barbarii li pângăresc.

Au năvălit azi sbirii în templul nost cu toți,
Și-au necinstit hoștește altarul vechiu, sfințit,
S'au pus să ne răpească unicul dar al sortii:
Din inimi amintirea, ce ne reînvie morții,
Cari numai pentru noi o viață au trăit.

Voi n'aveți sfinți în groapă, ori inimi să 'nțeleagă,
Ce sfântă-i amintirea mai marilor eroi.
Pe noi însă ne doare, căci viața noastră 'ntreagă
E a vieții lor vlăstară. Pe noi de ei ne leagă,
Și sângele din vine, și inima din noi.

Lăsați deci amintirea, s'o cânte doina lină,
Și inimile noastre s'o simtă neîncetat;
Acelor umbre sfinte poporul se închină...
De spulberați cenușa va răsări lumină,
Care va crește 'n flăcări, în foc neîmpăcat.

Poezia, trimisă fără titlu, am corectat-o pe ici pe colo, și am publicat-o sub titlu:
In Calomniatores — după o poezie a lui Vlahuță.

A apărut în foiletonul „Tribunei“ cu litere alese, cursive, și am dispus să se tipărească și deosebit în vreo 30 ex. pe un carton încadrat de jur-împrejur, cu tricolorul național. Aceste cartoane — prima publicație în ediție specială a operei lui Goga — i-le am trimis la Brașov și ne putem închipui, ce bucurie îi va fi făcut tânărului nostru poet. Mi-a și mărturisit-o mai târziu în România — Mare, când făceam politică împreună la București.

Când Goga și-a scos primul său volum de poezii, în care versurile de mai sus n'au intrat, — el mi-a trimis un ex. de onoare cu dedicația: „In amintirea primelor îndemnuri ale începutului“ — Autorul. Și, desigur, poetul la acele cartoane cu tricolor s'a gândit.

În urmă, cunoștința mea cu Goga s'a aprofundat într-o prietenie aleasă. Adeseori am lucrat împreună în chestiuni importante. L'am cercetat la Ciucea și la Rășinari, în casa părintească, și l'am avut și eu oaspe în casa mea din Str. Regală din Cluj. Am cunoscut pe fratele său Eugen, un bun scriitor și el, autor al unui roman de valoare „Cartea Facerii“.

Am cunoscut la adâncile sale bătrânețe și pe mamă-sa, care l-a supraviețuit. Ea era fiica preotului Bratu din Rășinari, om cu rosturi culturale încă din 1848, când refugiindu-se

în România, împreună cu unii membri ai comitetului național, a trecut în cărucia sa pe Timoteiu Cipariu peste râul Lotru, care era umflat de pe urma ploilor.

Pe la casa de lemn, cu cerdac, ca un paraclis, a preotului Bratu s'a abătut și poetul adolescent Eminescu, când la vârsta de 16 ani venia dela Blaj, în toamna anului 1866, supărat că nu isbutise la examenul de greacă, spre a se înscrie în cl. a V-a a liceului istoric al Blajului, spre care se îndreptase după moartea patronului său Aron Pumnul, care dela Blaj venise la Cernăuți.

Preotul Bratu făcu o colecție printre fruntașii rășinăreni în folosul tânărului pribeag, apoi îi dădu și un călăuz, care să-l treacă pe acelaș drum în Țara Românească, pe care trecuse și Timoteiu Cipariu.

Mama lui Goga, pe atunci o copilă de vreo 12 ani își aducea aminte de tânărul cu ochi frumoși și mari, și dela ea rețin aceste amănunte.

Ce încrucșare de drumuri ale destinului în calea și cărarea vieții alor doi poeți mari ai neamului nostru, care trec și se împletesc, la anumite distanțe prin aceeași casă preoțească din Rășinari Sibiuului.

PARALLÈLES

de Profesor *Louis Combi*

Depuis trois ans, la synthèse est à l'ordre du jour dans l'enseignement secondaire roumain. Il ne serait pas mauvais d'initier et d'entraîner les élèves à cet exercice délicat et difficile. Faute de temps et d'espace, nous allons essayer de lui livrer le secret du parallèle, qui est une variété de la synthèse, la plus simple, la plus naturelle et la plus féconde en aperçus.

Le parallèle est une composition littéraire où l'écrivain s'efforce de mettre en lumière, dans une série de comparaisons, la valeur relative de deux hommes, de deux oeuvres, de deux écoles ou de deux époques, leurs qualités communes et leurs contrastes. Tout le monde connaît les „Vies parallèles“ de Plutarque. Les élèves du cours supérieur se souviennent du parallèle de Corneille et de Racine („Les Caractères“ de La Bruyère). Citons aussi celui de Turenne et de Condé qu'a tracé Bossuet. Ces morceaux célèbres devraient nous servir de modèles.

Mais nous avons des visées plus modestes. Nos parallèles ne doivent rapprocher que les éléments fournis par nos manuels et notre expérience. Seulement on prendra garde, dans le parallèle, d'opposer pas à pas tous ces éléments.

Ayant à étudier un auteur, par exemple, on l'opposera à un auteur que l'on connaît déjà; on rapprochera d'abord *leurs origines*, puis on opposera leur formation; ensuite on passera à l'étude de leur oeuvre, forme et fond, afin de mettre en relief leurs dons divers, leurs attitudes respectives devant la vie et devant l'art et en tâchant de définir leur originalité; enfin on montrera leur influence et les fluctuations de leur renommée. On peut adopter, comme plan, la formule du système critique de Taine: race, milieu, moment. Mais elle est trop complexe pour un élève. L'essentiel, c'est d'avoir un plan et de le suivre.

Lamartine et Victor Hugo

S'il y a des cornéliens et des raciniens, il y a encore plus de lamartiniens et de hugoliens. L'art respectif des deux grands lyriques du XIXème siècle, leur philosophie et leur tempérament offrent autant de contrastes que ceux des deux grands tragiques du XVIIème siècle.

1. Origine et formation

Lamartine est un noble campagnard, qui joint à la fierté aristocratique l'élégante facilité d'un homme du monde. Ses études terminées, il mène une vie oisive, libre de tout souci matériel, entre vingt et trente ans.

Victor Hugo est le fils d'un militaire. Sa personnalité présente parfois des traits assez rudes et sa poésie a souvent un accent plébéien. Il a été forcé de gagner sa vie dès l'âge de vingt ans. Ses yeux ont été éblouis par les paysages éclatants et prestigieux de l'Italie et de l'Espagne.

2 L'oeuvre

Lamartine a abordé un assez grand nombre de genres. Cependant il exploite à peu près partout les mêmes thèmes : l'amour, la famille, la patrie, la mort, la nature. Impropre au drame, le grave et doux Lamartine ne pouvait songer à la satire.

L'oeuvre de Victor Hugo est remarquable non seulement par la variété des genres abordés, par la diversité des idées et des sujets traités, mais encore par la diversité des attitudes adoptées. L'oeuvre de Lamartine est l'histoire d'une âme individuelle. Celle de Victor Hugo est l'histoire d'une âme collective, l'histoire de l'âme romantique, de ses aspirations, de ses élans et de ses déceptions.

3. Dons artistiques

Doué d'une vive sensibilité, Lamartine n'a jamais réussi à peindre la monde extérieur. Il était orateur : sa poésie se déploie en larges périodes oratoires.

Moins sensible que Lamartine, Victor Hugo avait beaucoup plus d'imagination. V. Hugo a pensé en images. Grâce à son art et à son travail, il a rénové des images banales

4. Art.

Lamartine écrit au courant de la plume. Il est admirable, sublime, lorsque l'inspiration le soutient. Mais ses poésies sont parfois déparées par des négligences. Lamartine semble noter, pour ainsi dire, le chant mélodieux qui s'élève dans son âme : il a peur de détruire le ravissement qu'il éprouve à l'heure où la muse le visite et l'inspire.

Victor Hugo est un homme du métier, un artiste consciencieux qui exploite son inspiration. C'est un travailleur infatigable qui songe constamment à perfectionner sa technique et à s'imposer par la perfection de son art.

5. Originalité

La poésie de Lamartine est l'effusion suave d'une grande âme. Lamartine chante sous la poussée de l'inspiration :

„Je chantais, mes amis, comme l'homme respire,
Comme l'oiseau gémit, comme le vent soupire,
Comme l'eau murmure en courant“.

Victor Hugo avait une foi ardente dans sa mission de poète. Il se fit l'écho sonore de l'Univers et voulut être un mage conducteur de l'humanité.

Conclusion

Victor Hugo est un grand poète, un grand artiste, *Summus artifex*.
„Lamartine, c'est la poésie toute pure“.

La tragédie classique et le drame romantique

Les Romantiques ont tenté de faire triompher leurs idées et leur art sur la scène. La nouvelle formule d'art dramatique s'opposant à celle de la tragédie classique, il serait intéressant d'étudier les principes des deux formes rivales.

Tragédie classique

1) La tragédie classique est fondée sur la distinction des genres. L'auteur se garde

Drame romantique

1. Le drame romantique, qui veut être une peinture complète de la vie, mélange

d'introduire des scènes comiques dans sa tragédie.

2. La tragédie classique emprunte son sujet à l'antiquité grecque et latine

3. La tragédie classique, se conforme à la règle des trois unités (temps, lieu et action).

4. La tragédie classique est l'étude d'une crise, elle ne se préoccupe pas de la vérité historique. L'action est intérieure.

5. Dans la tragédie classique il y a à peine quelques traces de lyrisme (Stances du „Cid“).

6. La tragédie classique est écrite en vers (en alexandrins, 12 pieds).

7. Dans la tragédie classique, le nombre des personnages est réduit.

8. Les scènes trop violentes, dans la tragédie classique, sont racontées par un personnage. Elles ne se passent pas sur la scène.

9. La tragédie classique s'adresse à une société polie, cultivée, exigeante, et d'un goût raffiné : P. Corneille et Racine avaient la cour pour juge et pour auditoire.

La tragédie est un art plus serein, plus équilibré et, partant, plus parfait. Le drame romantique est plus varié et plus passionnant.

Le Classicisme et le Romantisme

On oppose souvent la littérature romantique à la littérature classique. Il y a entre elles des différences essentielles, conditionnées par les circonstances. Il convient par conséquent d'en étudier les éléments et d'en examiner les principes, en les opposant dans un parallèle détaillé.

Le Classicisme est le triomphe de la discipline, de l'ordre, du bon sens, de la mesure, du goût et de la raison dans l'art. Ce triomphe a eu lieu au XVII-e siècle entre les années 1660 et 1690.

1. Le Classicisme est le triomphe de la discipline dans l'art.

2. Le Classicisme conseille l'imitation des anciens grecs et latins.

à dessein la comique et le tragique, le grotesque et le noble.

2. Le drame romantique roule sur un sujet moderne. „Ruy Blas“, „Hernani“ nous font assister au lever et au coucher de la royauté espagnole.

3. Le drame romantique s'affranchit de cette règle. Il ne tient compte ni de l'unité de temps ni de celle de lieu, ne conservant que l'unité d'action.

4. Le drame romantique a le souci de la vérité historique : par le décor, par le costume, par le langage, il cherche à rendre le tableau d'une époque. Il est préoccupé de la couleur locale.

5. Le lyrisme déborde dans le drame romantique de Victor Hugo.

6. Le drame romantique est écrit soit en prose, soit en vers.

7. Il est considérable dans le drame romantique. „Cromwell“ de Victor Hugo n'a jamais pu être joué à cause du trop grand nombre de personnages.

8. Le drame romantique, soucieux de vérité, nous fait assister à des scènes d'empoisonnement, à des meurtres, à des duels.

9. Le drame romantique s'adresse à un public plus superficiel, moins cultivé, moins exigeant, d'un goût moins sûr : le peuple.

Le Romantisme est la révolution littéraire et artistique qui se produit au cours du XIX-e siècle. C'est une réaction contre le Classicisme, c'est surtout une rénovation de l'art. Les principes du Romantisme sont donc le contre-pied de ceux du Classicisme.

1. Le Romantisme revendique pour l'art la liberté d'inspiration.

2. Le Romantisme substitue à l'imitation des anciens celle des littératures étrangères.

3. Le Classicisme demande à la Mythologie des thèmes à développer, des ornements.

4. Païen par la forme, le Classicisme est profondément chrétien par le fond.

5. La raison domine et bride l'imagination et la sensibilité.

6. La littérature classique est impersonnelle.

7. La littérature classique était psychologique et morale; elle a étudié la nature intérieure, elle a fait l'anatomie du coeur humain.

8. Les classiques ont cherché la vérité, mais une vérité morale, universelle, le vraisemblable.

9. Les classiques se conforment aux règles, cultivent des genres nettement déterminés; ils font la distinction nette des genres.

10. Le vocabulaire classique est abstrait, il distingue les termes nobles et les termes bas

11. Le style tend surtout à la clarté, au naturel et à la noblesse.

12. Place de la césure, après le sixième pied dans l'alexandrin l'enjambement, l'hiatus sont interdits. La rime doit être riche.

L'art classique est plus sain, plus serein et plus équilibré. Il est le produit et l'aliment spirituel d'une élite parvenue à un très haut degré d'évolution et éprise de clarté, de netteté et de vérité.

L'art romantique est plus morbide, plus violent et plus exagéré. Il exprime les aspirations vagues et tumultueuses d'une foule à peine éveillée à la vie spirituelle.

L'art classique est le résultat harmonieux d'un concours de circonstances favorables à l'éclosion de la pensée; *moment social*, (monarchie absolue imposant à tous, petits et grands, l'observation de règles et de lois inflexibles), *évolution de la langue*, parvenue à sa maturité et rencontre providentielle de *génies* et de *talents* vigoureux, sains et équilibrés.

L'art romantique est le résultat de l'activité fiévreuse d'une génération éprise de liberté, désireuse de renouveau et encore émue par les événements qu'elle a vus se dérouler.

(anglaise et allemande) et il revient au Moyen-Age que le Classicisme avait dédaigné.

3. Le Romantisme retourne au merveilleux chrétien qu'on avait déjà employé au Moyen-Age.

4. Le Romantisme est religieux, il puise son inspiration dans les croyances chrétiennes.

5. Le Romantisme délivre l'imagination et rend tous ses droits à la sensibilité.

Le Romantisme est la révolte du sentiment contre la raison.

6. Le Romantisme déchaîne le „moi“ il est avant tout lyrique.

7. La littérature romantique s'est appliquée à décrire la nature extérieure; elle a cherché surtout à décrire la couleur locale.

8. Les romantiques admettent la vérité d'exception, l'extraordinaire, le rare, l'individuel, l'anormal.

9. Les romantiques abandonnent la poétique; ils font dent ensemble des genres différents.

10. Le Romantisme donne droit de cité à tous les mots.

11. Le style romantique use de toutes les libertés: il est parfois obscur, extravagant, trivial.

12. Les poètes romantiques reviennent à certaines licences proscrites par Malherbe.

DIN REVOLUȚIA LUI HORIA.

Preocupările românești ale unuia din cei doi arendași armeni.

O comemorare a revoluției lui Horia făcută cu mult entuziasm de către elevele liceului „Regina-Maria” din Deva, în iarna acestuia an a reactualizat pentru Deveni lupta Crăișorului Horia și a tovarășilor săi Cloșca și Crișan, pentru drepturile unui nobil popor asuprit. Această comemorare ne dă prilej potrivit să publicăm un amănunt interesant în legătură cu unul din cei doi arendași armeni ai târgurilor din Munții Apuseni din preajma revoluției lui Horia, și cari au dat anză, prin excesiva lor dorință de câștig, la izbucnirea revoluției.

Revoluția lui Horia și-a avut cauzele sale sociale și naționale, ea fiind un protest sângeros împotriva neomeniei unei clase privilegiate și împotriva asupririlor unui neam străin. Dar, cum constată Augustin Bunea în cartea sa „Episcopii Petru Pavel Aron și Dionisie Novacovici”, anză la izbucnirea revoluției lui Horia a dat pofta de câștig exagerat a celor doi negustori armeni, cari au arendat la 1781 cârciumăritul din Munții Apuseni.

Unul dintre acești doi arendași este Martin Bosniac.

Niște cercetări ale noastre în arhiva Mănăstirii franciscane din Deva ne-au dat puțința să aflăm despre niște preocupări românești ale unui negustor armean cu numele Martin Bosniac sau Elisabethopolitanus, și ale fratelui său Ștefan Elisabethopolitanus.

La pagina 63 a Cronologiei Conventului Devean citim, în limba latină, că la anul 1766 negustorul devean d-l Ștefan Bosniac sau Elisabethopolitanus cu fratele său Martin, s'au îngrijit să ridice pe propriile lor cheltuieli o bisericuță în mijlocul pieții orașului Deva, în onoarea zămislirii nepătate a preacuratei fecioare Maria și a întâiului mucenic Sft. Ștefan, după ce au primit aprobare dela Majestatea Sa Apostolică și dela Episcopul romano-catolic al Transilvaniei.

La pagina 65 a aceleiași cronologii aflăm că între cei doi negustori armeni stabiliți în Deva, Ștefan și Martin Bosniac, pe deoparte și conventul Franciscanilor Deveni de pe alata fost încheiată în 8 Mai 1767 o convenție referitor la serviciile divine cari urmează să se facă în bisericuța zidită de ei în Deva,

referitor la retribuirea preoților cari vor îndeplini aceste servicii, precum și referitor la susținerea acestei biserici.

Convenția are mai multe puncte, din cari ne interesează în special punctul al doilea. În acest punct se spune că dacă Veneratul Consistoriu (romano-catolic) din Alba-Iulia, va admite, atunci să se țină în bisericuță din când în când și câte o predică ungurească sau românească, dar numai în astfel de zile când n'ar fi alte predici în biserica parohială mănăstirească.

Vedem deci că cei doi frați armeni, deși cer pentru bisericuța lor câte o predică ungurească la care îi obligau împrejurările, țin să se precizeze dorința lor de a li se ținea și câte o predică românească, care dacă era pentru ei, dovedește că deși armeni, țineau la limba română, pe care poate o vorbeau în familie, iar dacă n'a fost pentru ei, atunci o astfel de predică presupune frecventarea bisericiuței din piața Devei, de către un număr considerabil de români existenți la data acea în orașul Deva.

Ori care ar fi cazul, rămâne stabilit că Martin Bosniac, armeanul din Deva, din veacul al XVIII-lea avea preocupări românești.

Pr. Prof. V. I. Opreșu

4

Un savant în slujba credinței și a științei

de profesor ION MĂRGINEANU

Odată, idealul societății se concretiza în tipul multilateral; în individul care dacă era versat în ale poeziei și ale științei, mânuia cu aceiași dexteritate problemele de filozofie ca și penelul pentru pictură sau sabia pentru duel. Era epoca lui Leonardo da Vinci și-a altora de aceeași structură spirituală ca el.

Complexificarea societății, amplificarea raporturilor ce leagă pe individ de mulțime prin diferențierea socială, au avut repercursiune esențială asupra idealului societății actuale. Azi, se pare că insul ideal e specialistul.

I-se pretinde totuși și lui o pregătire multilaterală, o armonică dezvoltare a aptitudinilor sale, însă nu o specializare multilaterală. Se pretinde și azi din partea matematicianului să fie în curent cu frământările fundamentale din literatură, filozofie sau alte domenii; după cum în acelaș fel se pretinde literatului, să cunoască pe Darwin, Kepler sau Beethoven. Și această pretenție, este constrângătoare pentru individul societății de azi, nu numai din punct de vedere exterior, ci ea e un imperativ născut prin necesitatea de echilibru interior al omului.

Dar, dacă o pregătire simetrică e necesară pentru ori ce individ, chiar și atunci când el se numește specialist, ea este mult mai imperioasă unui sociolog, sau unui istoric.

Dacă istoria s'ar mărgini la simple înșirări cronologice de războaie, biografii de regi sau evenimente, dacă sociologia ar fi o simplă constatare de efecte sau de schimbări sociale, fără să caute legăturile cauzale, care le determină, fără a avea prin urmare pretenția de-a fi știință, obiugația istoricului ca și a sociologului ar fi extrem de simplă, și o pregătire multilaterală n'ar mai fi necesară pentru ei.

Când însă istoria sau sociologia caută să explice; caută să înlanțue sistematic momentele sociale sau istorice și prin aceasta să prevadă, sociologul sau istoricul trebuie să sesizeze toate componentele ce determină aspectul și evoluția istoriei. În cazul acesta, ei trebuie să fie senzibili față de toate domeniile unde spiritul omenesc se manifestă.

Cum ar putea sociologul să dea o explicație coerentă și logică materialismului, fără să știe că unul din elementele care au determinat acest aspect al gândirii omenesci, se datorește în mare parte unor cuceriri de natură științifică? Sau cine ar putea să analizeze o civilizație caldeană, forța de gândire și achizițiile spiritului caldean, — când acele-

achiziții mai ales de natură științifică sunt cuprinse în special în domeniul astronomiei, — fără să știe matematică?

Cea mai veche dintre toate științele, este astronomia. Istoria fazelor lunare, a eclipselor solare, e înregistrată paralel cu cea a pământului. Astronomia, e poate prima formulare a unei gândiri științifice consistente a omenirii.

Nu era legat ori care moment mai însemnat din viața popoarelor antice, de consultări în lună, în stele sau soare? Apariția vestitelor și „ingrozitoarelor” stele cu „coadă” nu era interpretată ca un semn divin, ca un răspuns din partea forțelor conducătoare ale lumii, la o anume inițiativă sau atitudine a cutărui popor, ca un semn de război sau catastrofă? Iată de ce istoria astronomiei, se întrepătrunde cu istoria trecutului omenirii. Iar acela care scrie istoria sau sociologia, nu poate să neglijeze această interpenetrare de realități.

Dar ce este Geologia? O istorie a evoluției pământului. Ca atare, se subordonează evoluției Universului. Ori, evoluția Universului e o problemă care se atacă cu toate armele pe care gândirea omenească le-a creat până acum. Ea este abordată de multiplele ramuri ale științei ca și de Religie sau filozofie.

Și pentru a da un răspuns cât mai valabil întrebării pe care o pune viața în univers, el nu se poate privi dintr'un punct de vedere unilateral. Filozoful nu poate neglija cuceririle pe care le face știința în acest scop, iar geologul sau omul de știință, când încearcă marginele impuse de știința sa, trebuie să țină cont de regulile logicei și ale filozofiei.

Nu spunea Nae Ionescu — cu mare dreptate — că cine vrea să facă filozofie să-și obisnuiască în prealabil creerul, cu disciplina matematică?

Oamenii epocali, oamenii cari au știut să dea formulă de viață popoarelor, n'au fost numai chimiști, numai poeți sau numai matematicieni. Și au știut să se ridice la o concepție unitară despre viață tocmai pentru că o sesizau din toate punctele de vedere. Perspectiva lor unitară, nu era nici chimică, nici matematică, nici poetică și nici politică, ci o chemare către înălțimi prin îmbinare armonică în unic.

Și cum ar putea să-și dea cineva seama, de înălțimea dintr'un moment dat a gândirii umane, de evoluția acestei gândiri în general, dacă nu cunoaște toate căile prin care acea gândire își spune cuvântul? Filozoful ce fel de interpretare poate aduce existenței, dacă nu are idee de legile universului? Ce fel de atitudine poate avea față de aceeași problemă un chimist sau geolog care e în curat cu toate legile științei sale, dacă nu are idee de psihologie și filozofie?

Iată deci cum pretențiile contemporane cu Leonardo d'a Vinci, nu au fost deloc exagerate sau nejustificate. Ele se cer împlinite și azi de acela care vrea să înbrățișeze istoria, sau filozofia în mod serios. Azi încă oamenii de geniu acesta sunt foarte rari. Și poate e una din imponderabilele esențiale, care determină lipsa de echilibru social al societății actuale. Pentru că ori cât am trăi o epocă a specialiștilor, pe deasupra acestor specialiști, e necesară o forță coordonatoare, o putere a toate pătrunzătoare, un spirit cât mai universal care știe să precumpenească realitățile, pentru a forma armonia, în simetria creatoare a echilibrului. Specialiștii, respective unilateraliștii nu pot avea nici când viziunea totului.

Unul din spiritele cele mai universale și distinse ale actualității, atât prin perspicacitate și multiplicitate de cunoștințe cât și prin puterea cu care depășește sau mănuește realitățile, e abatele francez Th. Moreux. Dacă unui om i-se acordă titlul de savant, după mulțimea și varietatea cunoștințelor pe care le are alăturate la o interpretare personală ale acestora, abatele Moreux, director al observatorului astronomic din Bourges, deține superlativul așezutului titlu.

Ca astronom și filozof, are cea mai monumentală concepție despre formarea lumilor¹⁾. Indată că ipoteza lui Kant și Laplace nu a putut răspunde la obiecțiile puse de știință prin descoperirile ulterioare pe care ei nu le cunoșteau, (ca mișcările retrograde ale planetelor Uran, Neptun și ale Sateliților acestora, sau mișcările retrograde ale unora din sate-

1) Origine et formation des mondes.

liții lui Jupiter și Saturn, apoi viteza mare de rotație a satelitului lui Marte, Phobos), teroriile cosmogonice au apărut ca ciupercile. Cele mai multe fără consistență matematică, au căzut încă dela apariția lor. Nici una din ele — deși a englezului Jeans a făcut odată mare vâlvă în cercul savanților — nu a fost în stare să explice enigma cometelor. Inclinațiile lor variate pe planul eclipticei, mișcările lor atât directe, cât și retrograde, au constituit un obstacol irezolvabil pentru savanți. Concepția simplă și grandioasă a călugărului Moreux, a adus pentru prima dată lumină în chestiune. Sistemul lui, verificat de altfel prin legile mecanicii raționale, satisface toate întrebările pe care știința le-a pus până acum, în privința aceasta.

Prin concepția originală pe care o aduce față de evoluția stelelor cărora le explică lumina tremurătoare, dă pentru prima dată o explicare plauzabilă petelor solare. Aceiaș coaccepție generală, extinsă asupra evoluției pământului, explică o problemă care a spart capul atâtor geologi; anume, fenomenul succesiunii epocelor glaciare²⁾.

Rezolvă, cu obiectivitate de care rari oameni ai științei dau dovadă, problema pluralității lumilor³⁾ a acelei chestiuni, din care mulți dintre cei mai mari astronomi, cu pretenția de-a populariza știința astronomiei, au făcut spre rușinea lor, obiect pentru cele mai elumbrante fantezii, speculând prin aceasta naivitatea marelui public.

„Romancierii științei” cum le zice Moreux alora cari ies din granițele științei pentru a aborda filozofia, biblia, fără să cunoască legile filozofiei și fără să fi citit o singură dată dogmele creștinismului, sunt cei mai periculoși oameni. Numai așa se explică faptul, că unii din oamenii științei, atribue creștinismului formulele cele mai bizare, formule din care ei își construiesc obiect de ironie, pentru ca apoi prin generalizare să anuleze valoarea lui divină. Aceștia, după Moreux sunt donchișoții filozofiei. Omul de știință dacă nu cunoaște legile filozofiei, să nu facă filozofie. Dar nici filozoful să nu creadă, că n'are nici o obligație față de domeniul științei. Cine vrea să facă adevărată filozofie cine vrea prin urmare să aducă un real folos omenirii prin interpretarea pe care o dă existenței, trebuie să cunoască toate căile prin care să manifestă existența. Numai în felul acesta poate avea cineva o privire de ansamblu, și se poate ridica la o concepție cât mai înaltă, mai unitară și mai apropiată de adevăr.

Nu se va ajunge atunci la situația paradoxală ca Sf. Scriptură să fie privită ca un dușman al științei, sau legile științei să fie considerate ca tot atâtea realități ce anulează rând pe rând valoarea Scripturii. Antagonismul dintre credință și știință, nu poate să prindă consistență decât în mintea unilateralilor. Iată de ce pretinde Moreux tuturor oamenilor de carte, și în special celor ce apordează filozofia, o pregătire multilaterală.

Și pentru a răspunde odată „antagoniștilor” care în lipsă de pregătire serioasă, ajung la cele mai bizare concluzii în privința raportului dintre credință și știință, scrie o monumentală operă „Les contins de la Scienc et de la Foi”, apărută în două volume, Se delimitează aici cu puterea pe care numai Moreux o are, caracterul științei și al credinței

Locul pe care-l ocupă'n știință îi dă toată autoritatea să o descoasă pe la încheeturile ei, fără să îndrăznească cineva a crânci deoarece pune la baza cercetărilor sale, cea mai profundă pregătire și obiectivitate științifică.

Faimoasele chestiuni ca, infinitatea spațiului și a universului, eternitatea timpului dar vinism, evoluționism; determinism, etc., sunt puse la punct așa cum să cuvine, atât din punct de vedere științific cât și filozofic, bazându-și o parte din construcția lui pe legea numărului.

Prin concepția pe care o are asupra spațiului și a timpului răspunde în acela timp și relativismului einsteinian și rezolvă vestitele antinomii raționale a lui Kant, care le-a formulat printr-o greșită concepție ce o avea asupra timpului. Arată că între știință și credință nu poate fi nici o dușmănie. E cel mai mare serviciu pe care-l poate face un

2) „Les enigmes de la science” 2. volume.

3) „Les autres mondes, sont-ils habités” ?

savant omenirii după devastările sufletești ce le-au cauzat elucubrațiile materialiştilor, a infanțiștilor, etc. Sunt volume, care prin frumuseța lor științifică și filozofică, prin sentimentul înălțimii piscurilor gândirii până la care ridică pe cititor, prin poezia fiecărei pagini, stoarce lacrimi de emoție și mulțumire spirituală.

De aceea, aceste volume, nu pot lipsi din biblioteca nici unui om care citește.

Ele se continuă într-o lucrare de aceeași valoare monumentală „Que deviendrons nous après la mort” care gravitează în jurul problemei substanței, a nemuririi sufletului, probleme în acăror rezolvare se servește de teoriile ultra moderne asupra hiperspațiului, asupra căruia bineînțeles că are vederi tot atât de originale.

Dacă Moreux, e mare în astronomie, matematică, filozofie, istorie, etc., el nu e mai mic în ale pedagogiei. N'am să amintesc pentru aceasta decât multiplele sale volume intitulate „Pour comprendre” în care începând dela toate ramurile matematicii⁴, trecând prin botanică și psihologie, ajunge la „Pour comprendre Einstein” :

Cel mai remarcabil studiu asupra relativității einsteiniene asupra spațiului și a timpului, în privința cărora concepția lui Moreux, ulmește toată lumea științifică și filozofică.

Dar Moreux s'a ocupat o viață întreagă, cu aceeași pasiune, de istoria civilizațiilor antice, cari civilizații după cum am spus, se împletesc cu istoria astronomiei. Se ocupă de minunile științei egiptene, prin descifrarea simbolului ce reprezintă anumite piramide, de enigma miraculoasă a profețiilor astronomice a lui Daniil (profetul biblic) de nu mai puțin minunata profeție (în privința celor 7 ani de foamete) a lui Iosif și de minunea minunilor ce reprezintă piramida Keops, prin datele științifice pe care le cuprinde.

Moreux a studiat legăturile cauzele ce există între variația petelor solare și climatologia pământului. Stabilește; că știința de azi, nu poate prevedea, ceace a prevăzut Iosif pe timpul său. Deci Iosif nu putea face acele prevederi, în virtutea unei științe ori cât ar fi fost ea de înaintată. Acelaș lucru pentru datele astronomice alui Daniil cuprinse în biblie (și tocmai aceasta e enigmă că sunt cuprinse în biblie). Cum au putut totuși acești oameni, să se afirme asupra unor lucruri, întâmplare cu precizie, asupra cărora știința de azi e neputincioasă ? Probabil prin revelație zice S. Schmidt și Moreux. Probabil prin aceeași revelație divină, posedau evreii unitatea de măsură sacră (cotul), care reprezintă exact a zecea milioană parte din raza polară a pământului.

Iată prin urmare o lovitură de moarte adusă aceloră cari bagatelisau legăturile prin revelații, pe care le-au avut profeții cu D-zeu. Și iată un serviciu pe care-l face adevărata astronomie și filozofie, spiritului uman, apropiindu-l de Acela către Care trebuie să fie îndreptată toată activitatea și suflarea omenească.

Ichele volumul⁵) prin cuvintele marelui regretat, Lapparente, fost senator perpetuu al Academiei Franceze, capitolul știință și cosmogenie), cel mai mare geolog și paleontolog modern „Si je devais resumer en quarante lignes les acquisitions les plus authentiques de la géologie. je copierais le texte de la genèse, c'est, à dire l'histoire de la création de monde, telle que l'a tracée Moïse”.

E volumul despre ale cărui probleme vom vorbi în rândurile ce urmează.

Azi, asiriologia, egiptologia, interpretarea hieroglifelor și a inscripțiilor cu neiforme, au ajuns la rangul de adevărate științe. Descifrarea trecutului omenirii, prin traducerea cât mai fidelă a reminiscențelor lui, organizarea sistematică a relicvelor civilizațiilor ce nu mai sunt, coordonarea datelor ce pot servi de ferești pentru a pătrunde în trecutul îndepărtat, au pretins întotdeauna nu numai muncă uriașă ci și sensibilitate față de duhul epocelor apuse.

A traduce ad literam istoria cutărui rege al antichității, amintită în câteva propoziții scrise cuneiform sau hieroglific, a releva momente mai însemnate din viața lui, cuprinse în semne caracteristic scrisului antic, poate fi un lucru frumos și interesant. Multă energie intelectuală s'a cheltuit până ce dificultatea traducerilor a putut fi atenuată.

Atâta timp, cât cercetarea trecutului se mulțumea cu descoperirea unui fost război,

5) La science mystérieuse des pharaons.

cu biografia unui rege sau demitar mai principal, obligația cercetărilor era destul de simplă și limitată. Câteva tabele de inscripții, spuneau poate totul, prin o traducere fără perspective. Când însă trecutul încearcă a fi reconstituit împreună cu civilizația lui, și când esențialul pentru cercetător consistă în a prinde caracterul unei stări sociale, în a sesiza frământările spirituale ale unei epoci necunoscute pentru a o integra în ordinea evoluției istorice, inscripțiile cuneiforme, hieroglifile, elementele arheologice, pot servi abia ca vagi indicații de direcție; iar reconstituirea civilizațiilor apuse se datorește chemării cercetătorului.

Dacă științele naturale din achizițiile genialului Cuvier și-a urmașilor săi, sunt în stare să determine fizionomia unui animal din epocile preistorice, după un dinte sau un membru al aceluia, archeologul, egiptologul și'n general cei care se ocupă cu istoria trecutului nostru îndepărtat, trebuie să știe reconstrui o civilizație, după un singur ciob din rămăntura acelei civilizații, după o simplă fosilă spirituală a aceluia trecut. Pentru asta însă, trebuie nu numai talent, ci mai presus de toate pregătire și viziune istorică. Se înțelege deci, pentru ce acest domeniu este rezervat așa de rarilor inițiați.

De când istoria și-a schimbat caracterul, transformându-se într'un fel de știință a civilizațiilor, metodele prin care inițiatul privea în trecut, au evoluat și ele; căile s'au amplificat iar descifrarea lui pentru a deveni din ce în ce mai precisă, a solicitat ajutorul unei științe, la care altădată nimeni nu se gândea în acest scop. E știința astronomiei. Archeologul modern, își dă seama că astronomia îi este necesară aproape la fiecare pas; că cheia vechilor civilizații, consistă în studierea observațiilor fenomenelor cerești, observații înregistrate în piatră, cu mare minuțiozitate, de către vechi preoți. Prin aceasta, știința istoriei trecutului, a făcut un salt enorm, iar contribuțiile pe care le aduce astronomia în acest sens, sunt nu numai hotărâtoare, ci și extraordinar de relevante. Caldea, Assiria, Babilonia și Egiptul, sunt leagănul de civilizații, asupra cărora astronomia aruncă lumina deplină, consumând negura care le învăluia și rezolvând una din cele mai mari probleme, referitoare la trecutul omenirii.

Egiptul, acel legendar Egipt al Faraonilor, al p'ramidelor ce uimesc lumea științifică cu arhitectura și construcția lor a devenit demult timp centrul preocupărilor istoriei antice. Nimenea nu mai contestă azi, că cele mai îndepărtate mărturii ale unei gânduri scrise și gravate în piatră, aici trebuiesc căutate

Triburi rătăcitorre au invadat Egiptul, cu vre-o 4000 de ani înainte de Christos, și s'au fixat pe malurile Nilului. De unde venau acești soli ai altor lumi? Până la Maspero, istoricii mai ales greci, susțineau că din sudul Africei. Azi nu se mai îndoiește nimenea că originea lor este Asia. În privința aceasta istoria biblică și critica modernă sunt de comun acord. Iar Maspero le atribuie o descendență de dreptul semită. Într'adevăr, se știe că descendenții de a lui Sem au ocupat Assiria; de unde, au putut ușor trece în Caldea și pe urmă în Egipt. Numai în felul acesta se poate explica „cum auumite tradiții astronomice, au putut ajunge în imperiul Faraonilor“.

Cei mai mari egiptologi, susțin că vechii locuitori ai Egiptului, erau deja un fel de amestec de neamuri și după abatele Moreux „Semiților, sau alăturat fără îndoială Chamitii, veniți din părțile Oceanului Indian, și din teritoriul alăturat Babiloniei“. Sprijinește această aserțiune, în afară de altele pe faptul că valea Nilului se numea *Chemi* iar inscripțiile assiriene, numesc pe egipteni *Musri*. Care după el, sunt două numiri de reamintire pe *Csam* și fiul să *Misraim*.

Faraonii, au stăpânit timp de 35 de secole, prin 26 dinastii regiunea Egiptului, până la 525 î. Ch, când Cambyses regele Perșilor îl cucerește. Istoria, își concentrează toată atenția asupra dinastiei a patra, din care fac parte regii Kheops, Kephren și Mycerinus. E dinastia pe timpul căreia se construiesc vestitele piramide, ce au uimit prin ceace cuprind, întreaga lume științifică, și au stupefiat chiar pe cei mai mari savanți ai actualității. Cu ce scop au fost clădite aceste piramide? Pentru ce s'au strâns mii de metri cubi de stâncă și s'au tăiat pentru a le așeza sub formă geometrică? Primi egiptologi, vor

răspunde împreună cu majoritatea locuitorilor din împrejurimile lor, că ele au servit de morminte pentru regii timpului, iar istoria defuncțiilor așezați pentru odihnă în ele, istorie ce reamintește momente mai însemnate din viața lor, gravată în pereții interiori ai piramidei, dovedește după ei, că piramidele au avut un singur scop: perpetuarea memoriei acelor regi.

S'ar părea la primul moment, că e un răspuns verosimil, pentru că fiecare piramidă are ganguri, anticamere și camere funerare, toate având intrări bine disimulate, pentru a asigura liniștea defunctului, și inviolabilitatea mormântului.

Au fost făcute aceste piramide întradevăr numai pentru a servi de morminte? Iată întrebarea pe care și-au pus-o încă dela început, multe spirite pe care răspunsul de mai sus nu i-a satisfăcut. Pentru că în același fel s'ar putea răspunde peste 60 de secole, despre catedralele noaste, de viitori arheologi, descoperitori ai rămășițelor cutărui episcop sau rege, că au servit numai pentru lăcașuri de odihnă veșnică, episcopilor și regilor.

S'au văzut monumente uriașe în toate timpurile și în toate locurile, ridicate de omenire ca semn al unui cult față de divinitate. A se aduna însă imense grămezi de metri cubi de stâncă, pentru a-le orându-i în forme geometrice cu singurul scop de-a perpetua istoria unui muritor chiar și atunci când el se numește rege, ar întrece în egoism și orgoliu care ar întrece ori ce închipuire omenească. Pentru ce s'au construit atunci piramidele din Egipt? Ne va lămuri poate, cea mai mare dintre ele, aceia care prin dimensiunile sale fantastice atrage atenția oricărui călător: E piramida Keops, construită cam cu 2500 de ani înainte de era creștină, cu o extraordinară îngrijire.

Exteriorul ei, din pietre de diferite culori, așa de abil alăturate, încât până la cucerirea arabă, făcea impresia unui singur bloc de piatră. Mult timp a trecut până i s'a descoperit intrarea în culoarele care duc la camerele interioare. Piramida are trei camere botezate cu niște numiri interesante. Camera regelui, camera reginei și camera subterană. Întreaga piramidă, nu are nici cea mai mică urmă de inscripție sau indicație din care s'ar putea deduce scopul cărora au fost dedicate aceste camere, sau piramida în întregime ei. În camera regelui, în locul sarcofaului, aflăm în schimb un jgheab de piatră mînnat șlefuită. Iată prin urmare că marea piramidă Keops, cea mai mare dintre toate câte există, nu este un mormânt. Atunci, pentru ce s'a construit? Cu ce scop?

Acei minunați savanți ai antichității preoții egipteni, nu cumva au voit să immortalizeze prin o operă nepieritoare cuceririle lor astronomice, achizițiile științifice ale civilizației de până atunci? Căci întreaga piramidă, prin felul în care e construită, prin dimensiunile sale, prin proporțiile sale fantastice și raportul dintre anumitele sale părți, reprezintă adevărate relevații științifice. În cazul acesta însă ajungem la concluzia pe cât de uluitoare pe atât de decepționantă, că antecesorii noștri de acum 6000 de ani cunoșteau cu exactitate problemele fundamentale ale astronomiei moderne „ca distanța dela soare la pământ, lungimea anului tropic (deci faptul că pământul se rotește în jurul soarelui) dimensiunile pământului etc., probleme ce au putut fi soluționate riguros, după eforturi de atâtea secole sau chiar milenii, abia în ultimele decenii. Ceace înseamnă, că „noi ne glorificăm cu descoperiri cunoscute de acum 6000 de ani“.

Și prin ce mijloace au putut acești savanți ai trecutului, să pătrundă depărtările universului, să cunoască distanța dela pământ la soare una din problemele cele mai esențiale în astronomie, forma și dimensiunile pământului, greutatea lui, și cum au știut să determine cu atâta precizie, punctele cardinale, lungimea anului tropic, ect.? Pentru că din cele ce vor urma în rândurile viitoare, vom vedea că toate aceste probleme, își au răspunsul precis în marea piramidă.

Întradevăr „în fața acestor constatări turburătoare, în fața revelațiilor numerice a acestui neperieritor monument, în fața indicațiilor și-a învățămintelor pe care ni-le dă asupra științei egiptene, se va înțelege atitudinea sfînxului monstruos, care cu privirile întoarse către depărtatul orizont, trebuia să păzască secretele preoților antici“.

Prin urmare, nici o urmă de inscripție în gigantică piramidă. Nici o poziție care să vorbească despre faptele vreunui domnitor, sau să dea vreo indicație de orice natură. Ce ar putea face un arheolog obișnuit să citească istoria din hieroglife, în fața unui templu așa de colosal, care nu binevoiește să-i ofere cea mai neînsemnată lămurire asupra ideii ce a prezidat construcția lui, după ce constată, că spre deosebire de celelalte piramide, acel colos nu a fost destinat să perpetueze memoria de domnitor? Ar da poate din umeri, și dacă nu i-ar sări în ajutor Astronomia, secretul sfînxului ar rămânea secret pentru vecie.

De mult încă piramida Kheopes, a fost considerată ca una din cele 7 minuni ale lumii. Și cu mare dreptate; căci prin dimensiunile sale excepționale, nu numai că întrece ori ce clădire sau construcție existentă, ci nici una din creațiile arhitectonice de până azi, nu se poate compara cu ea. Zeci de mii de sclavi au muncit, probabil zi și noapte, timp îndelungat, pentru a căra mulțimea blocurilor imense de granit, blocuri între care câte unul are o greutate de peste 470.000 de kilograme. Și multe brațe omenești s'au irosit, până la terminarea ciclopului clădirilor, ce are o greutate de nu mai puțin șase milioane tone. Dacă fiecare tren ar transporta 1000 tone din materialul piramidei, 6000 de trenuri ar fi necesare pentru transportul întregii piramide. Iar bogăția de azi a Egiptului, n'ar fi suficientă pentru a plăti lucrătorii însărcinați cu dărâmarea ei. Tehnica modernă, stă uimită în fața blocurilor de granit unele de către 10 metri lungime, șlefuite cu atâta perfecție, încât cu un vârf de briceag n'am fi în stare să sesizăm discontinuitatea dintre ele deși acele blocuri sunt lipsite de ori ce urmă de tencuială, făcută în scopul de a disimula continuitatea lor. Azi cu toată mândria civilizației pe care o trăim, în ciuda saltului enorm pe care l-a realizat știința aplicată, omenirea nu dispune de mașini care ar putea să șlefuiască cu atâta perfecție două suprafețe de granit de câte 10 metri lungime, pentru a le face să coincidă cu exactitatea matematică a blocurilor de granit din marea piramidă, care, după cum am amintit în rândurile precedente, până la cucerirea Arabilor, părea un singur bloc de piatră. Acest prim fapt de ordin tehnic, nu e suficient de elocvent, pentru a ne pune pe gânduri, în privința metodelor întrebuintate de constructorii piramidei, ca să obțină un rezultat pe care tehnica modernă nu-i în stare să-l realizeze? Dar nu ne oprim aici.

Herodot amintește undeva despre niște preoți egipteni, care l-au învățat că patratul construit pe înălțimea piramidei Kheops, este egal cu suprafața fiecărei fețe triunghiulare a piramidei. Iată prin urmare un indiciu istoric, care spune că piramida a fost construită din vechime încă, nu ca un mormânt, ci ca un monument, clădit cu scopul de a concretiza anumite raporturi numerice importante. E o mărturie prețioasă, care a făcut pe cercetătorii din ultimul timp, să determine cu precizie dimensiunile ei și să stabilească raporturile dintre ele, pentru a vedea, dacă nu cumva, ele exprimă anumite rezultate științifice ale epocii în care a fost construită.

Piramida are o înălțime de 148.208 m. iar latura patratului de bază 232.805 m. Se dau aceste rezultate cu precizie de mii de metri, pentru că unitățile de măsură care au servit la construirea ei, au fost degetul și cotul piramidal, iar rezultatele de mai sus, reprezintă dimensiunile ei în metri.

Primele cercetări care s'au făcut asupra piramidei, sunt în legătură cu expediția lui Napoleon în Egipt. Se știe că această expediție militară pe deoparte, a fost secundată de una științifică. Savanții care au însoțit pe Napoleon, vrând să efectueze triunghiulația Egiptului, s'au servit în măsurările lor, de piramida Kheops ca punct de plecare pentru un meridian de origine. Mare a fost uimirea lor, când au constatat, că prelungirile diagonalelor piramidei, cuprind între ele cu exactitate gurile deltei Nilului la vărsarea lor în Marea Mediterană, și că meridianul ce trece prin vârful ei împarte delta lui, în doi sectori, matematic egali. Dar uimirea astronomilor, geografilor și a geodezienilor de azi, se potențiază cu atât mai mult, cu cât s'a observat că acel meridian străbate cele mai multe continente ale pământului, și că el împarte suprafața pământescă locuibilă în două părți egale. Iată deci cel mai ideal meridian din câte există pe globul pământesc, cel mai potrivit meridian de origine pentru măsurarea longitudinilor globului terestru. Pentru că, după cum

zice Moreux, e singurul meridian care e fondat pe natura lucrurilor și în consecință, care are o veritabilă rațiune de a fi. Au știut egiptenii așa multă geometrie, au cunoscut atâta geografie, au parcurs globul pământesc pe toată suprafața lui, și au dresat hărți pentru a-și da seama de meridianul cel mai ideal și suprafața locuibilă a pământului? Deoarece realitățile de mai sus spun cu hotărîre, că ei au fost geometri de prima forță și geografi de același calibru. Ce să zicem atunci de ignoranța bieților Europeni cari încă în secolul al XIV-lea nu știau că există America? Să presupunem, că toate acestea, nu sunt decât coincidențe, că piramida cu diagonalele ei, cu meridianul ce-i trece prin vârf sunt fapte din domeniul întâmplării. Sunt coincidențe în fața cărora ori cărui muritor, îi este permis să rămână frapat. Dar revelațiile piramidei abia au început.

Intr'adevăr oricine poate constata, cu ajutorul unui glob pământesc, pe care-l află la ori care școală primară, că paralelul de 30° latitudine nordică, cuprinde cele mai multe întinderi continentale. Ei bine, pe acest paralel e construită marea piramidă.

Fețele tuturor piramidelor din Egipt sunt orientate către cele patru puncte cardinale. Orientarea lor însă e cu totul aproximativă. Ceea ce presupune, sau că edificatorii nu erau în stare să determine direcțiile cardinale, deci stângăcie sau neștiință, sau că orientarea lor era o problemă ce cădea în al doilea plan, deci neglijență. Multe din observatoarele astronomice de azi, pe lângă toată bunăvoința, nu sunt în general mai bine orientate decât piramidele egiptene. Marele astronom Tycho Brahe, cu tot efortul pe care l-a depus în sensul acesta, n'a putut să realizeze orientarea observatorului său din Uranenborg, decât cu o aproximație de mai bine de 18 minute de arc. Asta era în 1577. Nici chiar observatorul din Paris, nu are o precizie mai mare. De ce? Pentru că a determina cu precizie direcția Nord-Sud, e un lucru destul de greu, o chestie care pretinde nu numai știință astronomică, ci și unele considerații de ordin tehnic. Acul magnetic nu arată Nordul polar e Nordul magnetic, care se știe că diferă pentru fiecare loc de pe suprafața globului. Dar, va răspunde cineva, că această determinare de direcție, se poate face cu cea mai mare ușurință prin fixarea direcției stelei polare, materializată prin raza vizuală ce unește ochiul observatorului cu acea stea. Numai că polul ceresc nu concide cu steaua polară. Azi ea descrie în jurul polului o circumferință cu raza de aproximativ un grad și opt minute. Ceea ce înseamnă că între steaua polară și polul ceresc, ar încăpea bine de tot două luni pline. Dar axa lumii din cauza înclinării ei pe orbita pământescă și a atracției ce o exercită soarele împreună cu luna asupra umflăturii ecuatoriale descrise în decurs de 25.800 ani ca un „tîtirez” gigantic, va con în jurul unei poziții mijlocii. Fenomen, cunoscut sub numele de precesie. Asta înseamnă, că acum câteva mii de ani steaua polară de azi, nu ocupa aceiași funcție; adică nu era stea polară. La fel peste alte câteva mii de ani. Spre exemplu, peste 13.000 de ani steaua Vega, va fi stea polară. Deci cu ajutorul stelei polare, nu putem realiza o precizie suficientă pentru stabilirea direcției Nord-Sud. Se recurge atunci la alte metode. Or, după cât se știe din istorie, antecesorii noștri de pe vremea construirii piramidelor, nu posedau instrumente astronomice, care s'ar fi putut compara prin utilitatea lor, cu cele pe care le posedăm azi. Iată însă că orientarea piramidei Kheops, către cele patru puncte cardinale, e realizată cu o aproximație de $4'35''$. Ceea ce înseamnă că cei de acum 4000 ani erau mai savanți decât Tycho Brahe, că știința lor astronomică era superioară celeia din secolul al XVI-lea.

Orientarea atât de bună a piramidei, e și ea numai o coincidență? Fie! Coincidențele însă încep a se înmulți, iar răspunsul devine din ce în ce mai nesatisfăcător.

Indată ce s'a ajuns la concluzia că pământul e rotund și izolat în spațiu, ca ori care din plantele cunoscute până atunci, savanților li s'a impus atât prin curiozitate cât și prin forța împrejurărilor științifice, să-i determine dimensiunile. Cum să se determine aceste dimensiuni? Prin călătorii în jurul pământului? Nu. Dacă pământul e rotund, e suficient să calculăm lungimea unui arc de meridian de un grad. Fiindcă arcul are 360 de grade, o simplă înmulțire cu 360, ne va da lungimea meridianului, deci raza pământescă cu toate corolarele ei. Adecă, suprafața, volumul și greutatea lui. Cum să se măsoare

lungimea unui arc de un grad, și de unde știe cineva că a parcurs exact un grad pe unul oarecare din meridianele pământesti?

S'a observat încă de mult timp, că cu cât ne apropiem de polul pământului, cu atât steaua polară se ridică deasupra orizontului și s'a stabilit, că dacă cineva parcurge pe un meridian, un număr oarecare de grade dela ecuator către poli, steaua polară se ridică și ea deasupra orizontului cu același număr de grade. Voiu merge deci pe meridian dela ecuator către poli, atâta timp până voiu observa că steaua polară s'a ridicat deasupra orizontului cu un grad. Măsura lungimii arcului de meridian de un grad, va soluționa prin urmare chestia dimensiunilor pământului.

Acest lucru este extrem de ușor în teorie, dar tot pe atât de greu din punct de vedere practic.

Însă înainte de era creștină, Eratostene prin o metodă simplă a încercat să determine lungimea meridianului pământesc, ajungând la un rezultat destul de apropiat, ce face cinste memoriei sale. (40.500 km.) Cu aproape un mileniu mai târziu măsurile făcute în câmpiile Mesopotamiei au dat un rezultat mult mai aproximativ decât a lui Eratostene. (42.500 km.) Târziu de tot, în secolul al XVI-lea, Fernel, un medic francez, preocupat de aceeași chestiune, află, măsurând distanța dela Paris la Amiens prin numărul de învârtiri ale roților trăsurii sale, că lungimea unui arc de un grad e 57070 toze, care echivalează cu 111532,43 metri, un rezultat destul de apropiat.

Problema a început să devină deja adevărată obsesie pentru lumea științifică. Măsurări multiple pe toată linia. Rezultatele erau cu atât mai decepționante, cu cât erau departe de a coincide. Insuși marele geometru francez, abatele Picard, nu află un rezultat decât cu 10 toaze diferență față de al lui Fernel.

Mai târziu însă, geodezienii au observat un fapt curios, că numărul de oscilație pe unitatea de timp al unui pendul oarecare, diferă dela ecuator la pol. Și cum gravitatea este aceea care cauzează oscilațiile pendulare, înseamnă că dacă numărul oscilațiilor de pînd de faptul că suntem mai aproape de pol sau ecuator, gravitatea nu este aceeași ca intensitate, pentru ori ce loc pe suprafața globului, ci variază și ea. S'a constatat că e mai mare la pol și mai mică la ecuator. Dar de aici rezultă consecința extraordinară de importantă, că polul pământesc e mai aproape de centrul pământului decât un punct oarecare de pe ecuator. Deci pământul e turtit. Prin urmare încă o dificultate în calea determinării dimensiunilor pământului; aceea a cunoșterii gradului său de turtire.

Prin multe peripeții au trecut savanții, până au ajuns abia în secolul al XX-lea la rezultatul că turtirea pământului e cuprinsă între $\frac{1}{297}$ și $\frac{1}{298}$.

Revoluția franceză a impus printre altele, schimbarea unității de măsură, pretinzând Academiei de Științe din Paris, să stabilească o unitate de măsură care să se bazeze, pe ceva invariabil. Academia după laborioase cercetări și eforturi, a stabilit ca unitate de măsură, a zecea milioana parte din sfertul meridianului pământesc, numit *metru*. Prin urmare, să se țină în minte, că la sfârșitul secolului al XVII-lea, se credea că meridianul e invariabil. Cea mai mare decepție. Nu după mult timp, s'a constatat că metrul e cu 2 zecimi de milimetru mai scurt și că fiecare meridian are forma sa specială; nici chiar ecuatorul neavând o formă regulată. Și fiindcă toate meridianele diferă unul de altul, e evident că o unitate de măsură nu se poate baza pe o lungime, ea însăși variabilă. Deci în felul acesta ideea era irealizabilă.

Există însă o unitate pe care astronomii o întrebuițează de atâtea ori în calculele lor, unitatea care într'adevăr e singura cantitate invariabilă. Aceea e *raza polară* a pământului. Ea este deci aceea cantitate, care ar putea servi de minune, prin invariabilitatea ei, unei unități de măsură destinată necesităților, deci și pretențiilor revoluției franceze. Numai că în secolul al XVIII-lea acest lucru era ignorat. Trebuie să ne reintoarcem pentru aceasta cu 4000 de ani în urmă, pentru a constata că *cotul piramidal* ce a servit la construcția piramidei Kheops, e unitatea de măsură ce se bazează tocmai pe lungimea

invariabilă a razei polare; că acel cot piramidal e singura unitate de măsură ce se bazează într'adevăr pe ceva esențialmente invariabil; pentru că el e exact a zecea milioane parte din lungimea razei polare.

Iată prin urmare că în timp ce omenirea s'a năcăjit milenii de-a-rândul, pentru a ajunge să cunoască dimensiunile pământului, constructorii piramidei cunoșteau acest lucru înaintea noastră cu mii de ani și aveau cea mai ideală unitate de măsură; unitate pe care savanții atâtor secole și milenii posterioare n'au fost în stare s'o descopere. Nu există minte oamenească normală care să nu se întrebe: Prin ce mijloace au ajuns egiptenii la rezultatele astronomice ale secolului al XX-lea? Unde suntem atunci cu evoluția, acea tiradă științifică atât de scumpă azi tuturor? Cum va explica istoria faptul, că abia azi am ajuns la rezultate care se puteau citi în piramida Kheops, de atâtea milenii? Și întrebările se înmulțesc din ce în ce, cuprinzând mintea omenească într'o mare de enigme care așteaptă să fie deslegate și din fața cărora toți savanții se refugiază în aceeași formulă, care se numește *mister*. Sau și asta-i o coincidență? Ar fi poate răspunsul cel mai ironic, în raport cu neputința ce o vădesc oamenii de azi, față pe misterul piramidei.

Intr'adevăr azi se admite de comun acord, că raza polară e de 6356700 metri, cu oarecare aproximație, mică dealtfel. (deci în secolul al XX-lea). Vechii egipteni aveau două feluri de unități de măsură, una obișnuită pentru popor, alta *sacră* pe care nu o întrebuințau decât preoții. Încă un mare mister, e faptul, că tocmai acea unitate se numește *sacră*. Unitatea *sacră* se numește *cot piramidal* și se împărțea în 25 degete piramidale. Un deget piramidal, e echivalent cu 25,4264, mm, iar un cot piramidal are 0,6356600 m. Nu e bătător la ochi, identitatea dintre cifrele care reprezintă lungimea în metri a razei polare admisă azi și între cifrele cotului piramidal? Înmulțind cotul piramidal cu 10,000,000, obținem numărul 6356600 care e lungimea razei polare cu o diferență neînsemnată de 100 metri, față de lungimea admisă în secolul al XX-lea. Dar chiar și lungimea admisă azi e aproximativă. Cotul piramidal era exact a zecea milioane parte din raza polară admisă pe atunci. Și cine știe dacă numărul 6356600 cuprins prin simbolul piramidei egiptene, nu e mai aproape de realitate decât numărul 6356700 pe care-l admitem azi. Un lucru însă e sigur, chiar dacă raza polară ar avea exact lungimea admisă de noi. Cotul piramidal reprezintă a zecea milioane parte din raza pământescă polară cu o aproximație neînsemnată de o sutime de milimetru. A compara exactitatea metrului nostru cu cotul piramidal ar însemna să se glumească pe socoteala unor eforturi bine intenționate, de atâtea secole. Dar după cum am spus mai sus, valoarea admisă azi în privința lungimei razei polare e, și ea aproximativă, și s'ar putea prea bine întâmpla, ca peste vreo câteva secole să descoperim că lungimea cât mai precisă a razei polare, e acea care se poate citi în piramida Kheops.

Să presupunem însă, prind absurd, că cele de mai sus, sunt *date* imprimale în piramidă la întâmplare; că prin urmare constructorii ei n'aveau idee de ele, că totul se explică prin coincidență întâmplătoare. Asta nu ne împiedecă însă, să cercetăm aceste coincidențe precum și altele cari vor urma.

Am amintit mai sus, despre fenomenul balansării axei polare în jurul unei poziții mijlocii, fenomen numit *precesie*. După cel mai mare matematician din ultimul timp Newcomb această rotație se efectuează în 25.800 ani, după care axa polară va înțepa același punct de pe sfera cerească. Numărul 25.800 este unanim admis de savanții secolului în care trăim. Fenomenul ca atare e destul de complicat, ceea ce o știu foarte bine cei ce se ocupă cu *Mecanica Cerească*, știință care e poate cea mai frumoasă cucerire a spiritului omenesc, ale cărei baze sunt puse de genialul Newton și perfecționată de urmași săi.

Istoria ne învață, că fenomenul precesiei a fost descoperit de Hipparch, pe la 130 înainte de Christos. Formidabilă a fost surpriza cercetătorilor, când au aflat, că dacă adunăm lungimile diagonalelor patratului de bază a piramidei, evaluate în degete piramidale, deținem 25.800 cu exactitate. Deci fenomenul precesiei, nu numai că n'a fost descoperit primadată de Hipparch, ci el a fost cunoscut înainte de el cu cel puțin 2000 de ani. Și asta e tot o coincidență întâmplătoare?

Toată lumea, inițiată în astronomie, știe că distanța dela soare la pământ e una din problemele ei cele mai esențiale, pentru că această distanță servește ca unitate de măsură în constatarea dimensiunilor Universului, și ca atare, cea mai mică eroare are consecințe respectabile în evaluarea acelor dimensiuni. Pentru a se măsura distanța dela soare la pământ, bine înțeles că nu e nevoie să parcurgă cineva această distanță. Astronomii se servesc de triunghiul format de raza pământului și centrul soarelui, când soarele e la orizont. Unghiul, sub care s'ar vedea raza pământului de către un observator așezat în centrul soarelui când el e la orizont, se zice paralaxă orizontală. Toată problema distanței solare consistă în determinarea cât mai precisă a paralaxei.

Distanța solară a preocupat de mult încă pe savanți tocmai pentru înportanța pe care o are. Rezultatele obținute de ei în decursul timpului, sunt foarte diferite, și enorm depărtate de realitate, ceea ce probează că problema nu e tocmai așa de ușoară după cum ar părea la prima vedere.

Marele Aristarch din Samos și Ptolomeu, afirmau pentru distanța solară 8 milioane km, lucru pe care-l admitea chiar și Copernic împreună cu Ticho Brahe cu aproape 2000 de ani mai târziu. Dar chiar genialul Kepller era departe de a cunoaște adevărata stare a lucrurilor. A descoperit legile minunate ce-i poartă numele, dar n'a putut calcula distanța solară, pe care el o evalua la 58 milioane km. Cassini o credea de 138 km., iar Flamsteed de 130 milioane. La Hire o ridică la 218 milioane, iar Ricard o coboară la 66 milioane. Asta era în secolul al XVII-lea. Dar nici în secolul al XVIII-lea rezultatele nu s'au apropiat prea mult de adevărata valoare a distanței solare. Pentru că chiar la 1878, se admitea o valoare cuprinsă între 140 milioane și 170 milioane km. Deci, o aproximație enormă de 30 milioane km.

În 1900, cu metode mai înaintate, și circumstanțe favorabile, s'a ajuns în sfârșit la rezultatul ca această enigmatică distanță solară e 149.400.000 km.; Cu o aproximație de 70.000 km. Deci până în secolul al XX-lea rezultatele pe care le-a dat știința noastră, referitoare la distanța solară, erau cele mai contradictorii, și nici pe departe demne de luat în considerare. Dacă cineva ar fi înmulțit însă înălțimea piramidei Kheops cu un milion, ar fi aflat distanța solară exprimată în km. (14,820.800 km.) cu o aproximație incomparabil superioară rezultatelor din secolul al XIX-lea. Deci înălțimea piramidei a fost luată în așa fel de către constructorii ei, încât să exprime prin o simplă înmulțire cu numărul rotund de un milion, distanța dela soare la pământ. Va să zică savanții egipteni, cunoșteau această distanță, mult mai bine, decât toți savanții ce au urmat încă XIX secole după Kristus; și deci, constructorii piramidei erau superiori unui Kepller, unui Cassini sau Piccard, și atâtor savanți de renume mondial. Cum au fost în stare să pătrundă dimensiunile Universului, și prin ce fel de mijloace au ajuns preoții de atunci la rezultate așa de uimitoare? Acelaș răspuns: Mister.

Cu drept câvânt se poate întreba ori cine, împreună cu abatete Moreux că „nu e cu adevărat extraordinar să ne gândim, că un rezultat pentru care omenirea a cheltuit atâta energie, iar savanții n'au ezitat nici când să-și riște viața. Era monumentalizat în marea piramidă?” Dar, încă n'am terminat. Dacă înmulțim degetul piramidal prin 100 miliarde, obținem lungimea parcursă de pământ pe orbita sa în decurs de o zi (24 ore), cu o aproximație mai mare decât ar putea-o da știința de azi, cu unitatea ei modernă de măsură, metrul. Nici acest rezultat nu-i suficient ca să anuleze odată pentru totdeauna, ipoteza coincidențelor? Să trecem atunci la probleme de altă natură tot așa de înportante.

Problema calendarului. Se știe că în afară de caracterul ei astronomic mai are unul pur social; și încă de mare însemnătate. Se bazează pe lungimea anului tropic (durata revoluției pământului în jurul soarelui) care nu e compus dintr'un număr întreg de zile. Or în calendar, din motive sociale nu se pot introduce fracțiuni de zile; ceea ce ar însemna, că o aceeași zi ar face parte din doi ani consecutivi. Din primul prin sfârșit și din al doilea prin început. Anul calendaristic sau civil, trebuie să cuprindă un număr întreg de zile. Acest număr de zile, trebuie însă ales în așa fel, ca media mai multor ani calendaris-

tici să fie egală cu durata anului tropic. Numai că această lungime nu s'a cunoscut cu precizie suficientă, decât în cele mai recente timpuri. De aici acea variație de calendar de-a-lungul istoriei, de aici calendarul Julian apoi Gregorian. Pe măsură ce lungimea anului tropic se cunoștea mai bine, calendarele se modificau și ele, pentru a fi cât mai apropiate de realitatea pe care se bazează structura lor. Lungimea anului tropic, n'o cunoșteau Grecii, n'o cunoșteau Romanii și n'o cunoșteau mult timp după ei, cei mai iluștri savanți ai timpurilor. Azi, se admite pentru durata lui 365,242 zile. E bine, astronomi de acum 4000 de ani cunoșteau această problemă și posedau cu precizie de azi, lungimea anului tropic. Într'adevăr, dacă înmulțim lungimea anticamerii ce precedează camera regelui cu numărul important π (3, 1416) număr care îl vedem că e simbolizat și el în marea piramidă, obținem numărul 365,242 ce exprimă cu exactitate durata anului tropic. Dacă ar fi atent cineva, citind acest număr, nu asistăm la frământările sociale și bisericesti cauzate de problema calendarului și la toate corolarele lor, care mai ales pentru Biserica Creștină, de multe ori au însemnat turburări, ce s'au greșit în detrimentul Ei și a credinței?

După toate acestea, se poate pune cu drept cuvânt întrebarea, că oare există o problemă esențială în astronomia de azi pe care să nu o fi cunoscut preoții egipteni?

Acei savanți miraculoși ai trecutului ne probează că ei cunoșteau cu același precizie și densitate mijlocie a pământului, densitate care după cele mai recente lucrări e de 5,52. Înmulțind volumul piramidei cu 2,06 care e densitatea mijlocie a pietrilor din care e construită piramida, obținem un număr în care primele trei cifre ne dau densitatea pământului. Și dacă luăm ca unitate de greutate un cot cubic, având densitatea medie a pământului, aflăm rezultatul tot așa de surprinzător, că greutatea totală a piramidei Kheops, e exact a catrilioana parte din greutatea globului pământesc. De unde rezultă consecința extraordinară, că Egiptenii aveau nu numai unitatea cea mai ideală de lungime, ci în acelaș timp cea mai minunată unitate de greutate, deoarece acea unitate e o fracțiune din greutatea invariabilă a pământului. De ce să repetăm, față de aceste descoperiri că cele mai celebre inteligențe rămân stupefiate?

Piramida Kheops, în afară de datele pe care le-am expus până acum, mai simbolizează prin raportul dintre anumitele sale dimensiuni, vestitul număr π (pi) Dacă numărul pi ca atare e cunoscut azi de toată lumea, istoria lui, deși interesantă, e foarte puțin cunoscută. Ea e în legătură cu o altă problemă, numită quadratura cercului. În geometrie, se obișnuiește a se construi figuri echivalente, adică figuri, care, fără să aibă aceeași formă, au suprafețele egale. Spre exemplu: să construiesc dreptunghiuri sau patrulate echivalente cu anumite triunghiuri date etc. Tot în felul acesta, din cele mai depărtate timpuri, s'a pus problema că: fiind dat un cerc, să se construiască cu rigla și compasul, un patrat echivalent; deci să se afle quadratura cercului. E o problemă care a spart capul multor matematicieni, fără să poată soluționată nici azi. De aici însă a derivat o altă chestie, și anume aflarea raportului ce există între lungimea cercului și diametrul său. De câte ori adică e mai mare lungimea un cerc, decât diametrul lui? Matematicienii moderni au demonstrat că nu se poate găsi unitate de măsură comună între lungimea cercului și diametrul său. Raportul dintre ele se exprimă prin un număr zis incomensurabil, pe care l-au botezat cu numele pi și căruia i se pot calcula multe zecimale. Ori câte zecimale vom calcula însă, n'o să ajungem niciodată la sfârșit. Luat cu 5 zecimale, el are valoarea 3,14159. În practică se iau numai două zecimale (3,14) iar, când e nevoie de precizie mai mare, se iau patru zecimale și în cazul acesta 3,1416 nu 3,1415. Calcularea mai multor zecimale ale numărului pi, e chestie relativ modernă și destul de dificilă. Dacă împărțim perimetrul patratului de bază, a piramidei Kheops cu dublul înălțimii, obținem 4,1416; adică acel faimos pi pe care l-am crezut până acum o cucerire a spiritului științific, mai mult sau mai puțin modern. La același număr ajungem, dacă împărțim suprafața patratului de bază, cu suprafața secțiunii meridiene a piramidei. Miracolul consistă nu în faptul că cei vechi cunoșteau numărul pi, ci în faptul că au știut să materializeze acest număr, prin raportul dintre dimensiunile piramidei.

Să alăturăm tuturor acestor revelații, faptul de-o importanță istorică remarcabilă, că prelungirea coridorului pe unde se intră în marea piramidă, privea steaua polară a

timpului în care s'a construit. E unul din elementele fundamentale care au servit la determinarea datei în care s'a construit piramida Kheops.

În fața revelațiilor pe care ni le mijlocește piramida, avem senzația că trăim în domeniul basmelor, sau al viselor. Pentru că îi vine greu spiritului omenesc să admită că rezultatele cu care se mândrește Astronomia de azi, le cunoșteau așa de bine savanții egipteni. Ce ar zice Kepler, Picard, Copernic sau Galileu, când ar constata că au fost întrecuți de savanții unei epoci apuse cu multe mii de ani în urmă; că cuceririle pentru care ei și-au sacrificat viața irosindu-și toată energia intelectuală, se puteau citi în marea piramidă? Și ce ar zice acei membri ai „Acad. Franceze” cari s'au necăjit în zadar să afle o unitate de măsură corectă, când ar vedea că aceea unitate ideală se poate citi și ea în aceeași piramidă împreună cu tot așa de ideală unitatea de greutate? Dar, câte întrebări de felul acesta nu s'ar putea pune? Și mai presus de toate, ce zice istoria, care ne învață că egiptenii n'au cunoscut dimensiunile pământului, că ei n'au cunoscut distanța dela soare la pământ; că de rezultatele traduse posterior din misterioasa piramidă, habar n'aveau; că acea civilizație era departe, grozav de departe, de problemele pe care le pune spiritul modern? Să se bucure că a câștigat o nouă metodă de cercetare a trecutului, prin mijlocirea Astronomiei; care luminează, după cum am afirmat la începutul acestui articol multe din aspectele lui, umbrite de timp și de uitare.

Astronomilor de acum 100 de ani, ne întrebăm, la ce le-ar fi servit mare piramidă? Ei n'ar fi putut descifra din ea aproape nimic. De unde să știe ei spre exemplu, că înălțimea piramidei exprimă o fracțiune din distanța solară, când ei nu cunoșteau acea distanță? Ei n'ar fi putut traduce din piramidă, decât ceea ce știința de acum un secol, le oferea cu siguranță. Cine știe, dacă în același fel, peste câteva decenii sau sute de ani, cercetătorii nu vor descoperi alte date științifice în ea, date pe care încă știința de azi nu le poate edă, dar pe cari le va poseda atunci?

Când alăturăm achizițiilor astronomice de care piramida face dovadă, faimoasele înbalzamări și otrăvuri din vechime, pe care chimia de azi, nu le poate realiza, trebuie să bănuim, că dacă preoții egipteni cunoșteau mai multă astronomie decât Kepler, probabil că știau și chimie mai multă. Nu e semnificativă, într'adevăr, concepția modernă în chimie, prin care se tinde a se înfățișa toată diversitatea elementelor chimice, ca rezultate transformate ale uneia și aceleiași substanțe? Nu e asta o reîntoarcere către credința vechilor chimiști, dintr'un anumit punct de vedere?

Și totuși, prin ce fel de mijloace au pătruns depărtările imense ale Universului, când se știe că pentru asta sunt necesare cele mai perfecționate lunete astronomice, telescoape etc, pe care noi le credem inventate abia la începutul secolului al XVII-lea de către L. Lippersey și perfecționate de Galileu, când istoria ne spune că nu posedă urme despre asemenea instrumente din vechime? Întrebarea pune o nouă problemă. *Optica antică*.

Dacă știința egipteană era capabilă să șlefuiască blocuri de granit de 10 m. lungime, cu perfecția pe care azi nici o mașină din lume nu o putea realiza, se poate bănui cu multă probabilitate, că ei cunoșteau și șlefuirea sticlei și prin urmare a lentilelor, care servesc într'o lunetă de ocular și obiectiv, pentru că greutatea cea mai mare în efectuarea unei lunete bune, consistă în șlefuirea lentilelor. Mulți din cei mai mari astronomi, singuri și-au construit lunetele tocmai din cauza aceasta.

Dacă rezultatele științei egiptene, perpetuate în piramida Kheops, sunt adevărate minuni pentru secolul al XX-lea, cred că nu mai puțin uimitor este geniul acelui, care a știut să simbolizeze într'un singur moment, atâtea achiziții ale acelei civilizații. Cine din oamenii secolului nostru, ar fi în stare să conceapă construcția unei clădiri, care să simbolizeze cuceririle ce caracterizează civilizația științifică de azi?

Și apoi, a degenerat așa de regretabil omenirea, încât să uite tot ceea ce a realizat până la construirea piramidei, pentru că prin noi eforturi de milenii, să ajungă la rezultate cunoscute odată? Privită problema în felul acesta, s'ar părea că preoții egipteni, au fost

conștiinți de soarta omenirii, și prin urmare de necesitatea de a-și simboliza știința prin dăltuirea ei în piramidă, pentru ca aceeași știință să reinvie odată cu omul; odată cu regenerarea sa spirituală.

Piramida Kheops, după cele văzute în rândurile precedente, nu a fost concepută pentru a servi posterității de indiciu referitor la gloria războinică a timpului; ci pentru a perpetua achizițiile științei egiptene, prin încrustarea în piatră a caracterelor ei esențiale.

Aceeași știință e minune într'adevăr pentru secolul nostru, după cum minune este și concepția prin care s'a realizat imortalizarea ei. Și dacă cuceririle de până la construcția piramidei, sunt adevărate revelații pentru știință, ele sunt revelații cu atât mai vărtos pentru istorie; căci prea eram obișnuiți să bagatelizăm știința antică și prea repede înclinați să admitem că antecesorii noștri de peste 4000 de ani, erau ignoranți și apropiați de sălbătici. Piramida Kheops, înafară de faptul că servește istoriei ca regulator pentru anumite parte a datelor sale cronologice, putem spune că a revoluționat într-o măsură destul de respectabilă gândirea omenească, venind în ajutorul istoriei ca o coordonatoare de anumite fapte izolate; ca un far gigantic ce luminează întunerecul care învăluia caracterele esențiale ale civilizațiilor unui trecut revelator. E o cruntă lovitură dată în același timp evoluționiștilor exagerați cari susțin descendența noastră din maimuță. Căci iată ce problemă se pune prin ea, pentru primadată, savanților secolului al XX-lea:

„Constructorii acestui monument unic în lume, sau posedau o știință atât de avansată ca a noastră, ceea ce-i extravagant și aproape de necrezut, sau, păzitori ai unei tradiții ce datează dela începuturile omenirii, au voit să fixeze în piatră, date depuse prin *Revelația, în spiritul primului om*”.

E afirmația unui teolog? Nu. Sunt cuvintele unui celebru astronom și filozof *Piazzi Schmith* de confesiune protestant. Și înclină împreună cu abatele *Moreux* și mulți alți gânditori, spre ipoteza a doua.

Ce ar zice *Darwin*, *Lamarck* sau *Haeckel*, în fața acestui eșec lamentabil al doctrinei evoluționiste integrale atât de scumpă odată oamenilor de știință, în cât aproape fiecare își făcea o mândrie din a bagateliza concepția biblică a originii omului? O să vedem cum ipoteza „*Revelației*” preconizată prin dilema lui *Schmith* prinde rădăcini din ce în ce mai consistente în lumea gânditorilor, atunci când vom vorbi despre studiul abatelui *Moreux*, asupra tradițiilor religioase, filozofice și științifice.

Prin urmare, pararel cu descifrarea marelui piramide, știința și-a înpus să deslege problema metodelor prin cari cei vechi au ajuns să posedeză rezultatele capitale cu care se mândrește astronomia și geodezia de azi.

Cari sunt mijloacele prin care oamenii de azi pătrund în imensitatea Universului? Mecanica cerească și matematica, vor zice unii. Da. Numai că „*Mecanica cerească*” se servește de anumite date dimensionale, deci experimentale, pe care ochiul prin insuficiența lui, nu le poate determina. Diametrul aparent al soarelui, al lunii etc. sunt realități, cari trebuiesc căutate nu în speculații matematice, ci determinate cu instrumente cât mai perfecte de viziune. Cu lunete, telescoape etc. Mecanica cerească sau matematica în general, din punctul de vedere al construcției logice, sunt așa zicând perfecte. Dacă uneori rezultatele numerice pe care le dă în Astronomie nu corespund realităților, asta se explică nu prin defectul de ordin logic al construcției matematice, ci prin aproximația, uneori prea mare, a datelor pe care experiența i le furnizează, date eronate asupra cărora matematica lucrează. Pentru a prevedea o eclipsă solară cu precizie extremă spre ex., e necesar să se cunoască cu aceeași precizie diametrul aparent al soarelui și al lunii. Și astea, se determină cu instrumente optice. De rezultatele furnizate prin ele, deci de perfecțiunea lor depinde preciziunea prevederii eclipsei.

Actualmente, posedăm elemente certe, că cu 3800 ani înainte de era creștină, Caldeenii prevedeau cu precizie suficientă eclipsele de soare sau de lună, și cunoșteau traec-

torile plantelor, împreună cu stațiile și retrogradațiile lor. Cum au fost în stare acei savanți din Caldeea, să determine diametrele aparente maxime și minime ale soarelui și ale lunii, când azi se știe cu câtă greutate se determină acele lucruri? Posedau instrumente astronomice așa de precise? Aveau prin urmare cunoștința legilor optice? Cunoșteau Caldeenii lentilele, oglinzile concave și întrebuințările lor? În caz afirmativ, de ce nu ne-a rămas nici un indiciu despre metodele întrebuințate în vechime în privința preocupărilor astronomice? Deoarece datele pe care savanții astronomi și oamenii de știință caldeeni le-au lăsat posterității, sunt date ce exprimă rezultate, nu metode, Moreux zice că acest lucru a fost anume voit. Știința posedată de preoți, le acordă privilegiul respectului și al încrederii oarbe din partea poporului, cu toate consecințele lor. Ea se transmitea în mod oral celor înalți, tocmai pentru a nu pătrunde în masele populare; în care caz și-ar fi pierdut toate avantajele acordate de o știință, prin care pe deoparte mânuiam naivitatea chiar și a regilor. Exemplul următor de pe acele vremuri ne va lămuri pe deplin.

1. „O eclipsă de lună va avea loc, la 14 Addaru. Când în 14 Addaru la ora întâi a nopții, luna se eclipsează o decizie va fi luată Nefericire pentru țările Elamului și-a Syriei, dar fericire regelui. Regele va fi liniștit, Venus nu va fi vizibil, dar eu zic stăpânului meu, că va avea loc o eclipsă”.

„Iraștu vechiul servitor al regelui”.

Apoi: „Regelui, stăpânului meu i-am scris: o eclipsă va avea loc. Acum, ea a avut loc într'adevăr. Asta-i un semn de pace pentru regele, stăpânul meu...”

Iată mijlocul eficace, prin care cu atâtea mii de ani în urmă, preotul se făcea respectat, pentru a se putea dedica în liniște preocupărilor astronomice predilecte. Și iată o mărturie despre prezicerea unor fenomene, cari după cum am amintit mai sus, necesită instrumente de primul rang.

Același lucru îl făcea chiar și marele Keppler, în alte condiții sociale, care în lipsă de surse pentru menținerea existenței familiei sale, și pentru posibilitatea de a se dedica studiilor, făcea horoscopie; astrologie pentru popor; mijloc prin care satisfacea cele necesare familiei și condițiilor materiale ale științei sale. E elasic răspunsul său dat unor filozofi cari îl acuzau pentru practicarea astrologiei.

2. „Dar pentru ce vă piângeți voi filozofi delicați, dacă o flică pe care voi o judecați proastă, (astrologia) susține o mamă cuminte dar săracă (Astronomia); dacă această mamă, nu e tolerată printre oameni și mai proști, decât în virtutea acestor proști? Dacă n'ar fi existat speranța naivă, de a ceti viitorul în cer, niciodată n'ați fi fost așa de cumiți, ca să studiați astronomia pentru ea însăși”.

Dar, dacă în antichitate, astronomii posedau instrumente optice, ei cunoșteau proprietățile sticlei și ale lentilelor. Avem vreun indiciu despre acest lucru?

Din povestirile lui Aristophan și Plinius, se poate deduce că la Athena și Roma, se cunoștea bine sticla. Că se cunoștea refracția luminei încă înainte de Christos, se poate vedea cu certitudine din Optica lui Ptolomeu cu tabela lui de refracții, care arată indicii de refracție a luminei, ce traversează sticla. Acești indici de refracție fiind mult apropiați de cei actuali, ne probează că sticla de pe atunci era puțin diferită de cea actuală. Iar prin Seneca, fiindcă el ne vorbește despre fenomene de colorație dacă se privește prin unghiuri proeminente de sticlă, ajungem la concluzia, că pe atunci se cunoștea prisma; poate chiar și dispersiunea luminei, a cărei descoperire o atribuim lui Newton.

De aici însă, până la instrumentele astronomice suntem departe. Într'o comedie a lui Aristophan (Sec. V. în Ch.) un personaj vorbește despre proprietatea ce o au anumite globuri de sticlă de a aprinde corpuri inflamabile, dacă sunt expuse la soare; fapt prin care el vedea o admirabilă metodă de a distruge din depărtare, politele din mâna creancierului, fără să fie descoperit.

Când din neglijența vestal lor se stingea focul sacru, se reaprinda cu bile de sticlă expuse la soare.

1. La science Misterieuse des Pharaons, pag. 77.

2. Ib. pag. 80.

Prin urmare avem suficiente indicii că se cunoștea lentila convexă și proprietatea ei calorică. E imposibil de presupus, că nu se cunoșteau și proprietățile ei optice.

Vestitul smaragd prin care Nero privea obiectele, se presupune că a fost o lentilă concavă. Deci un prim element, care arată că o lentilă s'ar fi putut întrebuința și pentru necesitățile ochiului.

Cum s'ar fi putut altfel scrie, întreaga Iliadă a lui Homer, pe un pergament ușor care încăpea în întregime într'o coajă de nucă? Și cum s'ar fi putut sculpta cu atâta artă și detalii 15 figuri deosebite, pe o suprafață cu o rază de 7 mm. figuri, dintre cari cele mai multe nici nu se pot observa cu ochiul liber? Sau presupunem că cei vechi aveau ochi mai ageri și mult superiori artiștilor de azi — ipoteză care după Arago este negată prin documente istorice — sau lucrau cu ajutorul microscopului sau al lupei.

Abatele Moreux, cu ocazia unei cercetări făcută în Cartagena, a observat într'un muzeu de acolo, o lentilă de sticlă plan-convexă de mărimea unui nasture de pardesiu, opalizată din cauza secolelor ce au trecut peste ea. La fel a descoperit o lamă prevăzută cu o lentilă plan-convexă de cristal, celebrul fizician englez Brewster, cu ocazia săpăturilor din Ninivia.

Deci, cei vechi, cunoșteau chiar lentila plan-convexă, ceea ce din punct de vedere optic, instrumental, e superioară lentilei biconvexe obișnuite, prin faptul că-l asigură un oarecare acromatism.

Și dacă se cunosc proprietățile optice ale lentilelor, de aici până la construcția unei lunete, e un singur pas. După cât se știa până acum însă, luneta astronomică a fost inventată de Lipnersey și perfecționată de Galileu și urmașii săi. Iată însă, că acești savanți au inventat un instrument, care probabil era cunoscut de mii de ani, și care — zice Moreux — era mult superior lunetei lui Galileu, prin simplul fapt că luneta lui era compusă din lentile biconvexe, pe când cei vechi cunoșteau deja lentila plan-convexă, care e mult mai utilă pentru astfel de instrumente.

Dar ceea ce confirmă și mai mult faptul că pe atunci se cunoșteau anumite instrumente optice de care se servește astronomul, e celebra explicație a lui Democrit, pe care o dă pentru calea lactee. El spune că e formată din nesfârșit de multe stele, iar albeața ei fosforescentă se datorește „amestecului confuz” al luminei acelor stele. Față de care afirmație, se poate susține într'adevăr, că un astronom modern n'ar vorbi mai bine. Moreux se întreabă cum a putut Democrit să ghicească o astfel de explicație, dacă el n'ar fi privit calea lactelui prin o lunetă, știind bine că pe timpul său predomină legenda picăturilor de lapte scăpate din sânul Junonei?

Dacă se alătură acestora (fapt nu mai puțin misterios în caz că nu admitem luneta) afirmația lui Pitagoras că stelele sunt sisteme solare asemănătoare cu sistemul soarelui nostru, trebuie să admitem în mod imperios, existența unor instrumente optice, cari să ajute ochiul, în îmbrățișarea universului.

Nu se amintește în istorie despre un instrument stabilit în farul dela Alexandria, pe vremea lui Ptolemeu, instrument cu care se putea observa din depărtări destul de mari corăbii? Istoria spune că acel aparat avea o oglindă care nu putea fi decât concavă și în plus, prevăzută cu o lentilă care să apropie imaginea lucrurilor. Altfel nu se puteau face cu acel instrument observații de genul celor amintite de istorie.

Recent de tot însă, profesorul Garstang, a descoperit în antică cetate Mervē, urmele unei clădiri, care pare să fi fost un observator astronomic. Una din coloanele sale e umplută cu ecuații numerice, care se referesc la fenomene astronomice întâmplare cu 200 ani, înainte de Christos. Pe de altă parte se pot observa figurile schematică a doi indivizi, în fața cărora se află schema unui aparat prevăzută cu un cerc, aparat ce reamintește teodolitul sau luneta astronomică meridiană de azi.

Ce se poate spune în fața acestor relicvii optice ale trecutului? Că se cunoșteau, de sigur, instrumente, cu ajutorul cărora ochiul omului își mărea domeniul de viziune. Toate aceste urme însă, nu datează decât din cel mult secolul al V-lea înainte de Christos. Cu-

fundându-ne în trecutul din ce în ce mai depărtat, vidul planează asupra metodelor prin care anticii caldeeni sau imegipteni brățișau universul. Și dacă putem afirma că Lipjnsey, Galileu etc. n'au făcut prin intervenția lor optică decât să reediteze, poate într'o măsură mai slabă, un lucru cunoscut înaintea lor cu două mii de ani, rămân în schimb neputincioși, față de metodele prin care caldeenii își procurau datele cari necesitau instrumente de primul rang, după vederile științei de azi.

Inchei aceste rânduri, prin o călduroasă recomandare a operelor abatelui Moreux Azi, când vântul ucigător al materialismului suflă cu atâta putere și uscă atâtea suflete în numele unei false filosofii sau științe, cărțile lui sunt cel mai potrivit antidot. Mai ales profesorilor, le va servi ca neprețuit ajutor, în spinoasa dar nobila misiune a educației.

Intr'un număr viitor, vom continua să facem cunoscut pe acest savant, și sub alt aspect.

Prof. ION MĂRGINEANU

4

Doina lui Lucaci.

cântec popular, cules și aranjat pentru cor mixt.

Andantino

de J. Ignaton.

Sopran	mf	f	f	f
<ol style="list-style-type: none"> 1, Cânto mier-lă 2, Sboară mier-lă 3, Seghe-dine, 4, Nu fi mier-lă 	<ol style="list-style-type: none"> 1, prin pă-duri, 2, sboară lin, 3, Seghe-dine, 4, su-pă-ra-tă 	<ol style="list-style-type: none"> 1, of! of! of! 2, " " " 3, " " " 4, " " " 	<ol style="list-style-type: none"> 1, Rob e Lucaci 2, Sboară pân' la 3, Dum-nezeu cum 4, Nui ro-bi-a 	
Alt	mf	f	f	f
<ol style="list-style-type: none"> 1, Cânto mier-lă 2, Sboară mier-lă 3, Seghe-di-ne 4, Nu fi mier-lă 	<ol style="list-style-type: none"> 1, prin pă-duri 2, sboară lin 3, Se-ghē-di-ne, 4, su-pă-ra-tă 	<ol style="list-style-type: none"> 1, of, of, of 2, " " " 3, " " " 4, " " " 	<ol style="list-style-type: none"> 1, Rob e Lu-caci 2, Sboară pân' la 3, Dum-ne-zou cum 4, Nui ro-bi-a 	
Tenor	mf	f	f	f
(Col. Soprano)				
Bass	mf	f	f	f
(Col. Alti)				

Sopran	ff	ff	p	p
<ol style="list-style-type: none"> 1, la Unguri 2, Seghe-din 3, te mai ține? 4, ne'n-ce-tă-tă 	<ol style="list-style-type: none"> 1, Pen-tru 2, A-co- 3, Mu-răș! 4, Vi-ne 	<ol style="list-style-type: none"> 1, sfânta li-ber 2, to sunt in-cu- 3, Ti sa pă-nă 4, dal-bă pri-mă 	<ol style="list-style-type: none"> 1, ta-te 2, ia-ți. 3, când? 4, va-ră 	<ol style="list-style-type: none"> 1, De ca 2, Lu-caci 3, Te mai 4, Fi va
Alt	f	ff	p	p
<ol style="list-style-type: none"> 1, la Un-guri 2, Se ghe-din 3, te mai ține? 4, ne'n-ce-tă-tă 	<ol style="list-style-type: none"> 1, la Unguri (col Soprano) 2, sboară lin 3, Seghe-dine! Mu-răș 4, ne'n-cetată (Col. Sopr.) 	<ol style="list-style-type: none"> 1, Ti-sa pân-nă 2, când? 3, Te mai 4, Fi va 	<ol style="list-style-type: none"> 1, ta-te 2, ia-ți. 3, când? 4, va-ră 	<ol style="list-style-type: none"> 1, De ca 2, Lu-caci 3, Te mai 4, Fi va
Tenor	ff	ff	p	p
(Col. Soprano)				
Bass	f	ff	p	p
(Col. Alti)				

Sopran

1) re noi n'a vem
2) Co-ro-ian si
3) rab-da pe pa-ber
4) Lu-caci li-ber

Alt

1) re noi n'a vem
2) Co-ro-ian si
3) rab-da pe pa-ber
4) Lu-caci li-ber

Tenor

(Col. Sopr.)

Bass

(Col. Alti)

par-te Pen-tru
Ra-t Si-le
man-t? un ras
ia-ra, Vi-ne

sfanta li-ber-
spu-ne'n-di-na
Ti-ca pa-ra
dal-ba pri-ma

ff

Sopran

1) ta-te, de ca re noi n'a vem
2) ci-ne de-lan-treaga na-ti
3) cand? Te mai rabda pe pa-
4) va-ra ri-va Lu-caci li-ber

Alt

1) ta-te de ca re noi n'a vem
2) ci-ne de-lan-treaga na-ti
3) cand? Te mai rabda pe pa-
4) va-ra ri-va Lu-caci li-ber

Tenor

(Col. Sopr.)

Basso

(Col. Alti)

par-te. -
u-ne
man-t.

par-te. -
a-ne
man-t..

Sfr 1-3 Sfr. 4

pp

N. B. Cântec, auzit în comuna Ormiudea, județul Hunedoara, de la tatăl meu G. Ignaton, fost inv. confesional, care a fost pedepsit de către dl. Inspector ungar „Réthy Lajos“ fiindcă îl cântase cu copiii în școală. S'a executat prima dată la serbarea, organizată de către Liga antirevizionistă, secția Deva, pentru comemorarea memoranștilor, în ziua de 17 Iunie a. 1934, în sala teatrului orășenesc din Deva, sub conducerea autorului. Din o mulțime de strofe ce are acest cântec, am ales patru, cari mi s'au părut mai potrivite.

La autor se găsește, lucrat pentru cor mixt un aranjament de orchestră completă.

Dragostea lui Alexandru Odobescu pentru Ardeal

de Ștefan Lupu, profesor

N'a fost brazdă românească de care poporul român să și fi simțit atât de stăns legată viața, cum și-a simțit-o de pământul Ardealului. Pentru neamul nostru, acest ținut a ajuns a fi socotit un pământ sfânt, pentru că aici a fost leagănul poporului român, aici a fost cetatea de apărare a naționalității române și pentru că dintre toate ținuturile strămoșești, acesta a fost udat cu mai multe lacrimi și stropit cu mai mult sânge de poporul românesc.

Tocmai de aceea n'a fost în cele două principate românești, precum și în regatul român de mai târziu, om cu dragoste de patrie, pe care să nu-l fi stăpânit dorința de a străbate pământul Ardealului, pe întinsul căruia ae văd urmele strămoșilor noștri și sub glia căruia se odihnesc oasele mucenicilor dreptății noastre și să nu fi povestit, după aceea, celor de acasă, că în satele și orașele ardelenne trăiește o mare parte din poporul român, în sufletul căruia, cu toate chinurile și umilințele, la care a fost supus de stăpânitorii lui, arde dorul de a sfărâma lanțurile robiei și a se uni cu frații săi de peste Carpați.

Unul din scriitorii români care ne-a înfățișat în icoane mișcătoare atât frumusețea pământului Ardealului, cât și durerea și vrednicia poporului român de aici, a fost Alexandru Odobescu.

Acest bărbat, care a deținut demnități înalte în țara noastră, fiind ministru, membru al Academiei Române și profesor universitar și care și-a creat un nume nepieritor prin scrierile sale, și-a iubit neamul și pământul românesc, în toată întinderea lui, din cea mai de timpurie tinerețe.

Născut în București, la 23 Iunie 1834, dintr'o familie bogată și distinsă, lui Alexandru Odobescu i s'a dat, din casa părintească începând, o creștere foarte aleasă, cu profesori învățați, unii dintre ei fiind de neam străin. Acest fel de creștere nu l-a împiedecat să cunoască poporul nostru dela sate și să simtă fiorul priveliștilor dela țară.

Luat, în dese rânduri, de tatăl său, colonelul Ion Odobescu, la vânătoare pe Bărăgan, unde a avut prilej să stea de vorbă cu țărani vânători, iubitori de glume și fermecători povestitori, în tovărășia cărora a dormit nopți de-a rândul, îmbătat de mirosul ierburilor, încântat de țărâitul greierilor și fermecat de măreția bolții cerești înstelate, copilul de boieri a fost cuprins de o nemărginită dragoste pentru frumusețea pământului românesc, pentru farmecul grafului din popor și pentru sufletul simplu și frumos al poporului nostru.

După anii de școală, făcând la colegiul Sfântul Sava din București, Alexandru Odobescu a fost trimis de părinții săi la Paris, pentru a-și trece bacalauratul și a-și continua, după aceea, studiile la universitate.

Ajunsesse în capitala Franței, tocmai în timpul când se găseau refugiați acolo o mulțime de patrioți români, cari conduseseră în 1848 mișcarea de deșteptare națională din Muntenia și Moldova. La Paris, ei desfășurau o puternică propagandă pentru poporul român. Cel mai infocat naționalist dintre ei se arăta a fi Nicu Bălcescu. Stase mult timp în Ardeal, lângă Avram Iancu, cunoscuse deci bine înaltele năzuințe ale conducătorilor poporului român din această țară, fusese însuflețit de eroismul cu care neamul românesc de aici se luptase, cei mai mulți cu coase și furci, pentru libertate, încercase să organizeze o mare armată românească, cu care voia să înfăptuiască unitatea noastră politică, așa că vorbele lui despre viitorul națiunii române, erau menite să răscolească în sufletul tinerilor români, aflători la învățătură în Paris, doruri și năzuințe naționale.

În ziua de 15 Mai 1851, împlinindu-se trei ani dela marea adunare de pe Câmpia Libertății din Blaj, Nicu Bălcescu, deși era bolnav, a ținut totuși, la banchetul dat de Românii din Paris, pentru prăznuirea acestei zile, o cuvântare înflăcărată despre bravura cu care Românii ardeleni au dus în 1848, sub conducerea lui Avram Iancu, un războiu erăncen pentru libertatea întregului neam românesc.

Alexandru Odobescu era de față și asculta cu sfințenie cuvintele marelui patriot român, pe care — după cum a spus el mai târziu — „de copil încă se desprinsese a-l respecta, a-l iubi, al admira”.¹⁾

Sufletul său va fi fost, de sigur, puternic sguduit, când Nicu Bălcescu, în avântul iubirii sale de țară și neam, și-a revărsat înfocatul său dor pentru libertatea și înălțarea poporului român, în aceste cuvinte intraripate: „Zi de 15 Mai 1848! Zi de lumină, de libertate și de mărire română, te pomenim și te serbăm cu drag! Tu minunași lumea și îi arătași că nația română e matură, vrednică de libertate, vrednică de a intra în frăția cea mare a națiilor. În anele Românilor altă zi nu strălucește mai frumos decât tine și cea asemenea ție, sora ta iubită, ziua de 11 Iunie 1848 a poporului din București. Te pomenim și te serbăm cu drag, o, zi măreață, căci întâiași dată auzirăm atunci un popor întreg răspunzând celor ce-i vorbeau de unirea Ardealului cu Ungaria, prin această strigare: „Noi vrem să ne unim cu Țara!”

„Minunată destăinuire a lui Dumnezeu, care, în zile așa mari de sărbătoare populară, vorbește de - a - dreptul în inimile aleșilor săi și numai poporul și poezii, acești fii ai inspirației divine, avură la 1848 conștiința întâmplărilor viitoare, numai ei cetiră și destăinuiră aceea ce era scris în fundul inimii fiecărui Român: Mântuirea de orice domnie străină prin Unitatea națională!”

Increderea celor de față în viitorul poporului nostru a crescut și mai mult, când Nicu Bălcescu, povestind despre luptele Moșilor, cari s'au bătut „însuflețiți în tot acest crud războiu de simțământul național și dragostea libertății”, a zugrăvit, în chip minunat sufletul mare al acestor țărani, în mijlocul cărora a stat timp mai îndelungat. „În acea vreme, când inima îmi era zdrobită, căci din toate părțile vedeam naționalitatea română călcată și strivită de dușmani străini — spunea Bălcescu în cuvântarea sa — fusei fericit a găsi acolo pe acele piscuri uriașe, pe deasupra norilor, o naționalitate și o viață românească infocată și puternică. Cu ce entuziasm frenetic fusei aclamat și binecuvântat de toți acei țărani, când le spusei că am venit să le aduc urări de noroc și izbândă din partea fraților lor din țară, minunați de vitejia lor!”

„În ce tăcere adâncă mă încunjurau și mă ascultau ei, când le vorbeam de puterea nației române, de numărul ei, de întinderea pământului ce i-a dat Dumnezeu și de ursitele cele mărețe ce o așteaptă în viitor!”

„Seara, după ce toată ziua strejuiam potecile, se hărțuiau și se luptau cu dușmanul, îl vedeai adunați trâmbe—trâmbe pe lângă focuri, care povestind întâmplările zilei și acele trecute, care dănuind împrejurul flăcărilor, care ziceau din fluiere, buciume și cimpoale . . . Apoi cu toții, juni, bărbați și bătrâni, se puneau de făceau să răsunе văile

1) Al. Odobescu: Opere complete, vol. II, București, Ed. Cartea Românească, pag. 191.

munților de cântări de vitejie și de naționalitate mai cu seamă de acea puternică și frumoasă Marselieză a lui Andrei Mureșanu „Deșteaptă-te Române, din somnul cel de moarte!” pe care o cântau chiar în mijlocul focurilor și al urletelor de tunuri . . .”

„Femeile nu rămăseseră în urmă nici cu curajul, nici cu simțimintele naționale, ele luară parte la toate primejdiile soților lor. Din vârful munților ele aruncau o ploaie de bolovanî, care răreau batajoanele vrăjmășești. Cântecelile lor nu erau ca mai înainte, cântece de dor și de plăcere, ci cântece pline de patriotism și de simțimânt național.”

Scopul urmărit de Nicu Bălcescu în cuvântarea sa era de a îndemna pe Români din Paris, să lupte într'o unire frățească și pe toate căile pentru a înălța poporul român din robia, în care îl aruncase nu numai cruzimea dușmanilor, ci și nenorocul de a fi trăit despărțit de atâta scurgere de vreme.

Deodată cu acest îndemn, Nicu Bălcescu le mai arăta, că poporul român, pentru a putea ajunge liber, trebuia întâi să se unească sau după cum spunea el : „Astăzi este învederat pentru tot Românul cu minte și cu inimă că libertatea naționalităților nu poate veni dela curțile împărătești și din mila împăraților și a despoților, ci numai dintr'o unire strânsă între toți Români și dintr'o ridicare a tuturor împreună și în solidaritatea cu toate popoarele împilate. Aceasta este calea nouă pe care pășesc și trebuie a păși toți Români de progres și de mișcare din Ardeal, din Banat, din Ungaria, precum și cei din Principate.”¹⁾

Asupra lui Alexandru Odobescu conferința lui Nicu Bălcescu a avut o înrăurire puternică. Se poate spune că în urma acestei cuvântări, a încolțit în sufletului lui Odobescu hotărîrea de a ține și el o conferință tot despre Români din Munții Apuseni, cari se răsculasera tot pentru sfânta libertate, dar sub alt conducător și anume sub Horia.

Cuvântarea lui Nicu Bălcescu, tipărită mai întâi în revista „Junimea Română”, pe care studenții români din Paris au scos-o în Mai 1851, purta titlul : „Mișcarea Românilor din Ardeal la 1848”.

Conferința lui Alexandru Odobescu despre Moți, ținută cu mulți ani mai târziu în București, era să fie intitulată : „Mișcarea Românilor din Ardeal la 1784 sub Horia și Cloșca”. Chiar și numai această asemănare de titluri poate fi o dovadă de înrăurirea pe care a avut-o Nicu Bălcescu asupra lui Odobescu, în formarea sufletului și a idealului lui național.

Inrăurirea pe care Nicu Bălcescu a avut-o asupra studenților români din Paris, se poate vedea și din revista acestora „Junimea Română.” Programul pe care revista și-l propuse să-l înfăptuiască, era alcătuit pe temeiul ideilor politice ale lui Bălcescu.

Așa că redactorii revistei „Junimea Română”, între cari se găsea și Alexandru Odobescu, erau în vederile lui, când scriau aceste cuvinte în numărul întâiu al publicației lor : „Junii noi înșine, ne adresăm mai cu deosebire la junimea română din toate provinciile; facem chemarea la toate sentimentele nobile, la toate inimile generoase; îndemnăm pe toți a se aduna împrejurul stîndardului pe care e scrisă deviza : „Unirea Românilor”...

„Să lucrăm cu inimă și fără preget, căci astfel numai vom izbuti . . . Să ne gătăm dar pentru o luptă plină de nevoi ; și, înainte de a o începe să căutăm a ne lumina, spre a nu repeta greșeli ce se făcură în anii trecuți . . . Până acum unirea a slujit abia de temă poezilor ; noi ne propunem a o propăga cu mai multă seriozitate, a convinge pe toți că nu e deosebire între un Român de dincolo sau de dincoace de Prut, de dincolo sau de dincoace de Carpați . . . Voi ce sunteți mai bătrâni decât noi, veniți a ne împărtăși povețele voastre. Spre a ajunge la acest scop, vom întrebuița gândirea sub toate formele ei, vom trata arte, literatură, istorie, politică, morală, toate dintr'un punct de vedere : Patria. Vă vom comunica căldura noastră. Iar voi care veniți după noi, voi care sunteți încă copii, învățați a pronunța cu amor numele de Patrie, adunați un capitol de sentimente generoase, spre a ni le însufla nouă înșine, dacă vreodată ne vom răci în credința noastră. Astfel România va fi totdeauna jună și junimea întotdeauna română.”²⁾

1) N. Bălcescu : Mișcarea Românilor din Ardeal la 1848, în „Serieri istorice”. Ed. Scrisul Românesc, Craiova.

2) Reprodus din : A. I. Odobescu : Opere Literare, ediție critică de Scarlat Struțeanu, București 1938, pag. 8.

Sentimentul iubirii de țară, de pământul românesc, de poporul român, de limba română, exprimat în articolul de program al revistei amintite și care lui Alexandru Odobescu i-a fost sădit în suflet, de pe când era copil și i-a fost dezvoltat de studiile făcute în Paris, și de cercul refuglaților români în capitala Franței, în deosebi de cunoștința cu Nicu Bălcescu, i-a fost singura călăuză în viață.

De munca desfășurată de el și de colegii săi în sânul societății studențești, precum și în coloanele revistei, numite amândouă „Junimea Română”, Odobescu și-a amintit cu drag după trecere de mulți ani, considerându-o ca o vrednicie pentru el și ceilalți tineri români, din Paris.

În articolul „Junimea Română din Paris pe la 1852”, tipărit în ziarul Epoca din București, în 1887, a vorbit, după cum arată și titlul, tocmai despre acest timp, spunând, printre altele, următoarele: „Noi tinerii, nu ne aflam acolo în trista situațiune a exilaților noștri politici, dar volnica noastră expatriere, cu firescul și laudatul scop de învățatură, ne da la proprii noștri ochi, un fel de însemnătate patriotică. Simțimintele ce ne mișceau aveau un caracter cu totul diferit de al acelora pe cari am avut mai târziu ocaziunea de a le constata, nu fără oarecare părere de rău, o mărturisesc, chiar și în cea mai aleasă parte din junimea ce a studiat în urma noastră la Paris. Aș putea zice, că a fost acolo un timp — și este tocmai timpul pe când ideile de libertate națională erau mai tare prigonite și mai ștrașnic pedepsite în sânul țărilor românești — a fost un timp acela când noi, tinerii studenți din străinătate, ne bucuram de a fi la Paris, mai vârtos pentru că acolo găseam mai multă voie deplină de a ne iubi patria fără sfială, de a învăța cu ardoare istoria și limba ei, de a croi și de a potrivi pe seamă-i toate cunoștințele cu nepregetatul nostru patriotism românesc ne da prilej și îndemna de a ni le agonisi, în acel centru de libere lumini.”

Pomenind în același articol și despre poetul George Crețianu, cel mai de seamă dintre conducătorii acelei societăți, Alexandru Odobescu arăta indeletnicirile studențimii române de pe acea vreme din capitala Franței, în aceste cuvinte: „El — adică George Crețianu — era sufletul acelei prime Junimi Române, care la Paris, printre anii 1853 și 1855, se aduna odată pe săptămână la fiecare din noi, spre a discuta chestiuni de știință, îndreptate totdeauna către țara noastră.”

„Acea societatea juvenilă s'a încumetat chiar a publica, fără de concursul celor mai în vârstă, o foaie periodică românească, în care noi toți, băeții, am scris după cum ne-a tăiat capul, cu unica țință de a deștepta și a îmbărbăta pe compatrioții noștri. Noi ne pusesem în gând să întărim pe viitor cu proptelele și cu chezașiile științei, acel pod mareț pe care, numai prin instinct și cu un nobil avânt, bătrânii noștri împinsese la 1848 — meargă unde o merge — poporul românesc. Foaia noastră tipărită pe hârtie subțire și ușoară, pentru ca să se poată strecura clandestin în țară la noi, pe sub vămile și carantinele rusești, a avut numai trei numere. Se chema și dansa Junimen Română”)

Că tânărul Alexandru Odobescu era stăpânit într'adevăr de acea puternică iubire de patrie și de întregul neam românesc, pe care conducătorii revistei „Junimea Română” o mărturiseau în articolul lor de program, se poate vedea și din articolul său „Muncitorul român”, apărut în primul număr al acestei foi. În acest articol, după ce își arată nemulțumirea de care fusese cuprins la vederea pământului țării noastre, neîngrijit și nelucrat în deajuns de bine și de mult, precum și mila ce i o trezise înfățișarea plugarilor români, cu trupul slăbit și fața brăzdată de greutate, dar cu licări în ochi și cu încredere în puterile lor, Alexandru Odobescu izbucni, ca și Nicu Bălcescu, în cuvinte ce cuprindeau clocotitoarea lui dorință pentru viitorul poporului român: „Dar a sosit timpul — spunea el — ca România să formeze o singură și puternică nație, care se va destinde pe amândouă poalele munților Carpați, din Dunăre până în Nistru, din Marea Neagră până în Tisa! Să umplem dar ale noastre suflete de viață nouă, plină de virtute! Să gonim dintr'insele acea moliciune ce întreține desbinarea și neunirea în inimile noastre și prăvălește nobila noastră naționalitate!”

1) Al. Odobescu: Opere complete București, Cartea Românească, vol. II. pag. 243.

Despre țaranul sau muncitorul român, cum îl numea el, Alexandru Odobescu avea această părere: „Negreșit, muncitorul e stăpânul României! Dela dânsul să învățăm a ne iubi patria! Fiind în raport neconținut cu pământul țării noastre, el știe a-l iubi și a-l cinși! Pământul acela în care zace cenușa părinților săi, care sugă toată ziua sudoarea ce-l pică de pe frunte, din care răsare spicul de grâu ce-i va da hrana lui și a copiilor, acel pământ e pentru dânsul un obiect sfânt de adorație.”

Tocmai fiindcă știa cât de mult își iubesc țaranii ogorul, Alexandru Odobescu cerea trecerea pământului în stăpânirea lor. De pe urma acestei reforme, țara ar fi avut, după părerea lui, un mare câștig, pentru că, după cum spunea el, „pustiile se vor schimba în holde înalte și bogate, în livezi roditoare, în pășuni verzi și fragede, pe cari vor paște frumoasele vite ale României; bordeiele, unde abia pătrund razele soarelui, vor deveni case luminoase, îmbelșugate și fericite; în sfârșit, România va deveni o țară vrednică de genul și de marea inimă a Românilor.”

Nu numai instăriți, ci și oameni luminați și de omenie, voia să-i vadă pe țărani, atât de mult îi iubea. De aceea Odobescu spunea tinerilor cu școală, cari de pe urma muncii plugarilor trăiau și ei, să le dea acestora în schimbul acestei muncii „hrană intelectuală, morală, pe care știința singură o poate da și care va ridica lesne pe țaran din adâncă oțire în care pare a-l fi afundat suferințele lui.”

La întoarcerea acasă dela studii, Alexandru Odobescu, era prin urmare, un om pe deplin format. Se întorcea cu multă știință de carte, cu un puternic simțământ de dragoste pentru pătura țărănească și cu un dor nemărginit de muncă pentru înfăptuirea libertății și unirii politice a poporului român de pe întreg pământul strămoșesc.

Convins că înainte de a se făuri pe teren politic, unirea poporului român trebuia să se înfăptuiască pe teren cultural și național, Alexandru Odobescu s'a străduit ca neamul românesc din Ardeal să aibă aceeași cultură, același grațiu, aceleași năzuințe ca și cel din țara liberă, fiindcă numai așa își putea păstra naționalitatea și numai așa se putea pune temelie patriei române celei adevărate.

Mănat de acest gând, Alexandru Odobescu a scos cu sprijinul câtorva prieteni, în 1861, foaia „Revista Română”. Cu privire la țelul ce-l urmărea, Odobescu a spus că revista avea printre preocupările ei și pe aceea „de a lua parte la mișcarea literară și progresistă a fraților de peste munți și de a se înscrie printre contributorii ei”¹⁾

A fost dar firesc să caute s'o facă cât mai cunoscută printre Români din Ardeal și să câștigă colaborarea scriitorilor de aici. De aceea Alexandru Odobescu cu prietenii săi s'au adresat lui Gheorghe Bariț, unul din conducătorii culturii românești din Transilvania, scriindu-i în Ianuarie 1862 următoarele rânduri: „O eră de renaștere și civilizație s'a deschis țării noastre. Națiunea română, pusă pe calea cea mare a progresului, trebuie să dobândească toate elementele necesarii, are să meargă înainte și să ajungă la putere, la mărire și la prosperitate. Elementele care pot pregăti și întemeia acest mare viitor al naționalității române sunt ideile și cunoștințele serioase în știință, litere și arte. Răspândirea ideilor pentru dezvoltarea spiritului și formarea inimii, va aduce țara noastră la o adevărată civilizație. Această singură dorință a îndemnat pe subsemnatul a-și pune toate silințele spre a începe publicarea *Revistei Române pentru științe, litere și arte* care curând va intra în al doilea an al aparițiunii sale. Dela început, noi am fost departe de a crede că vom putea singuri dobândi toate rezultatele dorite.”

„Dar credința că scopul acestei lucrări va fi aprobat și încurajat, ne-a făcut cu dreptate a spera că toți bărbații eminenți, prin luminele și știința ce o posedă, vor da modestei noastre încercări o întindere și o însemnătate mai mare. Printr'un asemenea concurs puternic, Revista Română, devenind un centru de activitate intelectuală al României, va putea fi o operă adevărat națională și un mijloc însemnător de civilizare pentru patria noastră.”

„Unirea frumoasă în dorință și în lucrare a mai multor persoane, cu gând de a

1) Citat din „Istoria literaturii române,” de D. Murărașu, Ed. Cartea Românească, București, pag. 244.

pregăti țării acest mare viitor, prin întinderea și răspândirea instrucțiunii, va fi o mărturie învederată de concordia, activitatea și patriotismul Românilor. Această cugetare ne dă curajul a ne adresa către Domnia Voastră, cu o deplină încredere că veți binevoi a răspunde apelului ce facem la luminele și cunoștințele Domniei-Voastre și nu veți refuza a conlucra la o operă ce are de unic scop dezvoltarea și prosperitatea națiunii române.”¹⁾

Gheorghe Bariț a publicat scrisoarea în revista sa „Foaie pentru minte, inimă și literatură”, din 1862, spunând despre „Revista Română”, între altele, că „stilul” ei „este neted, ușor de înțeles pentru orice om care va fi trecut de exemplu numai prin trei patru clase gimnaziale, construcțiunea curgătoare după firea analitică a limbii noastre, o mulțime de fraze și întorsături elegante, din care se străvăd urmele studiilor făcute în limba franceză, cum și ale unei lecturi întinse și bine rumegate”, găsind doar ortografia deosebită întru câțiva de cea însușită de Români din Transilvania după 1860. Tot el însă spune că „acea diferență nici decum nu e de natură, pentru ca mai curând sau mai târziu să nu putem ajunge cu toții la o „uniformitate deplină și de toți dorită”, și s’ârșea cu urarea pentru redactorii Revistei Române: „Zeul părinților noștri să le stea întru ajutor.”

În dorința sa de a avea sprijinul și al altor Români din Ardeal pentru Revista Română, Alexandru Odobescu se adresa tot lui Gheorghe Bariț, într’o scrisoare, tot din luna Ianuarie 1862, cu această rugămintă: „Vin să vă rog a lua asupra-vă o mică însărcinare, prin care veți câștiga un deosebit drept la recunoștința noastră. Am socotit de folos a adresa tuturor oamenilor literați din țările române, o invitație de conlucrare și neavând norocirea de a cunoaște pe toți cei ce viețuiesc în Transilvania, Banat și Bucovina, iau libertatea a vă trimite d.-voastră patruzeci de exemplare din acea circulară, rugându-vă a o distribui la cine veți socoti de cuviință între toți cei ce se ocupă cu științele și literile în părțile austriace ale României.” După aceasta își exprima nădejdea că „Românii de dincolo . . . vor veni să dea mână de ajutor și de înfrățire junimei care lucrează cu singurul amor al patriei și al întemeierii națiunii române.”

În aceeași scrisoare, Alexandru Odobescu mai căuta să-i potolească lui Gheorghe Bariț supărarea ce i-o pricinuisese Heliade Rădulescu, care spusese despre Români uniți din Transilvania că ar fi „răi români și propagandiști fanatici.” Vorbele acestea erau pentru acești Români nu numai o neîntemeiată, dar și o jignitoare învinovățire. Jignirea pentru ei era cu atât mai dureroasă, cu cât ea era adusă de un om, care se socotea nu numai un mare scriitor, ci și un apostol al poporului român, dela care aștepta ascultare și stimă.

Înțelegându-le durerea, provocată de această acuzație nedreaptă, Alexandru Odobescu asigură pe Gheorghe Bariț, unit și el, de toată dragostea sa și a poporului român din țara liberă pentru Români uniți din Ardeal, spunându-i: „Nu, domnul meu, noi nu suntem fanatici de dogmele noastre până în punctul de a ne lepăda de frăția cu Ardelenii uniți.” „Noi vedem încă în Ardeal pe buni noștri frați . . . Toată inteligența Principatelor și mai ales toată junimea lor, n’au alt vis, nici altă dorință decât unirea în idei și în lucrări cu frații de peste munți, spre a da înaintare culturii morale, curățirii limbii și explorărilor istorice în națiunea română. Primiți dar înfrățirea cu junimea, căci al ei este viitorul. Populația română din Ardeal a păstrat virginalitatea în idei și în sentimente; e firesc lucru ca ea să se asocieze cu ceea ce este încă neîntinat în populația dunăreană. Cât despre temerea ce aveți de a compromite pe aceia din Români Principatelor, cari vor întreține relații cu Ardelenii uniți, vă asigur că temerea e fără temei”²⁾.

Legăturile lui Alexandru Odobescu cu Români din Ardeal s’au adâncit prin cunoștințele și prietenile ce le-a legat cu conducătorii „Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român din Transilvania,” îndată după înființarea ei.

„Asociațiunea” sau „Astra,” cum i s’a mai zis cu timpul, s’a înființat în 1861, după îndelungate și stăruitoare intervenții din partea conducătorilor vieții bisericești și culturale din Ardeal pe lângă cârmuirea de atunci a acestui țări.

1) Reprodușă din articolul „Revista Română și Gheorghe Bariț” de Oct. Scridon, tipărit în „Studii Literare,” vol. I. Sibiu 1942, pag. 210 și urm.

2) Al. Odobescu: Opere Complete, București, Ed. Carlea Românească, vol. II. pag. 249 și urm.

Misiunea pe care și-au luat-o asupra lor acești bărbați luminați și cu mare dragoste de neam și pe care s'au străduit să și-o ducă la îndeplinire cu multă râvnă și însuflețire, a fost de a da un cât mai puternic avânt literaturii române și de a ridica poporul român din Transilvania la o cât mai înfloritoare stare culturală și economică, dacă nu mai înaltă, cel puțin la aceeași treaptă cu viața popoarelor conviețuitoare. Dar ținta de căpetenie, însă nemărturisită pe față, spre care se îndreptau toate năzuințele conducătorilor Asociațiunii, era trezirea și întărirea simțământului național în sufletul poporului român din această provincie, în vederea înfăptuirii libertății și unității noastre politice.

Fiind călăuzit de aceleași preocupări înalte pentru viitorul poporului român, ca și întemeietorii Asociațiunii ardeleni, Alexandru Odobescu s'a simțit dator să le dea acestora sprijinul său, fără întârziere. Dacă n'a spus motivul pentru care n'a luat parte la adunarea de constituire a Asociațiunii, ținută la Sibiu, în 1861, a descris, în schimb, într'o lungă și frumoasă dare de seamă, publicată în Revista Română, adunarea generală din 1862, ținută în Brașov, în zilele de 28, 29 și 30 Iunie, în timpul cărora a fost de față la toate lucrările Asociațiunii.

Darea de seamă și-a început-o cu istorisirea momentelor de înălțare sufletească, prin cari a trecut, la sosirea în Brașov, pe care l-a găsit împodobit ca în vederea unor zile mari. Fălăirea mândră a steagurilor cu tricolorul nostru național pe localul școlii românești, în care aveau să se țină ședințele Asociațiunii; marele număr de Români veniți la adunare, unii dela mari depărtări; frumusețea portului național, în care era îmbrăcată o mare parte din această mulțime; aerul sărbătorec ce se desprindea de pe fețele tuturor acestor oameni; l-au făcut pe Odobescu să se creadă la o mare sărbătoare națională a neamului românesc și să se convingă cât de adânc sunt înfipte rădăcinile poporului român în pământul Ardealului. I se părea că toți Români ardeleni, veniți la această adunare, îi spuneau cu o deosebită mândrie: „Suntem aici toți Români! Suntem într'o țară Română!”

De asemenea l-au mișcat sufletește cuvântările rostite la ședințele acestei adunări, fiindcă toate erau pornite dintr'o mare dragoste de neam, de limbă și de datinile strămoșești. Mai mult l-a mișcat vorbirea protopopului Ioan Popazu din Brașov, care, după ce a salutat pe oaspeți în rumele populației românești brașovene, a tălmăcit pe înțelesul tuturor celor de față scopul urmărit de Asociațiune. Astfel, printre altele, a spus că Asociațiunea se năzuește să ridice națiunea română, „la acel grad de cultură, de care e demnă și care i se cuvine după suferințele sale, după originea sa, după facultățile sale fizice, morale și intelectuale, după pozițiunea sa și după chemarea ce i-a destinat-o creatorul.” Lui Alexandru Odobescu i-a plăcut această vorbire și pentru motivul, că după ce protopopul Popazu a amintit în cuvinte dureroase suferințele pe cari a trebuit să le îndure poporul român din Ardeal, în cursul veacurilor de cumplită robie; a scos la lumină adevărul „că în mijlocul furtunelor ce au trecut peste noi, niciodată n'am încetat de a exista ca națiuni, niciodată nu ne-am pierdut limba, nici datinile, nici tradițiunile, ce le-am moștenit dela părinții noștri și cu cari ne distingem de celelalte națiuni. În starea noastră cea mai apusă, excluși dela toate drepturile politice, calomniați de toate părțile, noi am păstrat viul simț de naționalitate și de solidaritate națională, l-am manifestat aci unde ni s'a dat ocaziune și l-am adeverit prin fapte, îndeplinindu-ne totdeauna cu credință, datoriile noastre către înaltul tron și către patrie.”

Partea însă care i-a sgușuit mai tare sufletul, a fost rugăciunea cu care protopopul Popazu și-a încheiat cuvântarea și prin care a cerut lui Dumnezeu să ajute Asociațiunii, ca să-și poată duce la îndeplinire misiunea ei sfântă: „Prea puternice, prea sfințite și prea bune părinte — și-a început protopopul Popazu rugăciunea — caută din cer peste acești fi ai Tăi, binecuvintează lucrurile și ostenețile ce va pune această Asociațiune în ora în care ai trimis-o Tu; iar sub al Tău părintesc acoperemânt prosperitatea și viitorului ei. Trimite-ne spiritul Tău cel sfânt, ca să ne umple mîntea de inimă, să ne pătrunză, să ne lumineze, să ne însuflețească; fii pururea în mijlocul acestei adunări întrunită în nu-

mele Tău. Doamne, grea e calea științei, greu e drumul cercetării adevărului; însă Tu ești atât de mare, atât de bun și plin de îndurare! Noi ne punem toată încrederea în Tine și cei ce se încred în Tine, nu se vor rușina. Tu, suflă dar, Doamne, în inimile aleșilor fiilor națiunii române amorul științei și spiritul adevărului între fiii națiunii noastre, să crească și să se întărească dragostea împrumutată între dânsii și nașunile conlocuitoare și între toți fiii oamenilor de pe pământ. Amin."

O impresie de asemenea plăcută i-a făcut lui Alexandru Odobescu expoziția Asociațiunii, organizată de secretarul ei, Gheorghe Bariț. În afară de produsele agricole și de obiectele lucrate de meseriași și artiști români, Odobescu a admirat mult „un model de moară din nou inventată de un Român”, „apoi coșurile de richită și panerile din Rășinari și din Săcele și mai presus de toate albiturile și sraele țesute și împodobite cu măiestrie de femeile românce,” lucruri ce „prezentau o priveliște plină de interes."

Între obiectele admirate de el mai erau și „acele cojocile de oaie albă, cusute cu vârgi și cu triunghiuri de mătase neagră, cari se fac — după cum spunea el — și la noi în Muscele și în Vrancea și pe poala opusă a Carpaților în Bârsa și cari seamănă a fi decorate cu inscripțiuni persane cuneiforme ca pereții și stâlpii din Persepolis; apoi iar celelalte veșminte de piele înflorate, cusute pe la Sibiu, cu buchetură de mii de colori; apoi chimirele de piele roșie împestrițate cu desemnuri felurite, tipărite sau lipite d'asupra și decorate cu alămuri strălucitoare; apoi încă preșurile țesute cu fir alb sau galben, cu ornamente și cu ciucuri lungi de lână colorată, cari se lucrează în Banat, înlocuind acolo sorturile și fotele țărâncelor noastre."

Privirile i-au mai fost atrase de „un portret gigantic al lui Mihai Viteazul cusut de mână la gherghel, de către o damă româncă din Cluj,” precum și de „mai multe obiecte săpate în lemn de un sculptor țaran din Boița,” ca și de „icoanele și poleiturile,” făcute de un zugrav din popor.

De sigur că expoziția Asociațiunii ar fi prezentat și mai mult interes pentru vizitatori, dacă între lucrurile expuse se găsea — după cum spunea Odobescu — „carul unui preot, mai dibaciu decât toți compatrioții săi, despre care ieșise vorba, că are să vină cu familia sa într-o căruță inventată de dânsul și care umblă fără vite trăgătoare."

Alexandru Odobescu nu s'a mărginit numai s'o admire, ci a ținut să spună că expoziția Asociațiunii va avea o înrăurire binefăcătoare asupra poporului român din Ardeal, făcându-l să aducă pentru expozițiile următoare produse și lucruri tot mai frumoase. Fapta Asociațiunii o găsea vrednică de a fi urmată și de guvernul țării românești, căruia îi cerea să organizeze o expoziție asemănătoare la București, la care să ia parte cu produse agricole și industriale poporul român de pretutindeni, pentru ca națiunea întreagă să fie pusă pe drumul propășirii economice și culturale

O plăcere deosebit de mare i-au făcut dansurile naționale, pe cari tineretul român din Brașov și alte localități din Transilvania le-a jucat cu multă măiestrie și vioiciune în zilele acestei adunări generale. Mai ales, jocul călușarilor, în care Odobescu vedea „priciperea isteată, firea voioasă, mișcările agere și mlădioase ale Românului,” i-a stors o admirație cu totul deosebită pentru virtuțile poporului român din Ardeal. De aceea nu s'a putut stăpâni să nu împărtășească și altora însuflețirea ce i-a provocat-o acest joc, spunând: „Să fi văzut, spre exemplu, banda de călușari, care venise tocmai de pe malul Mureșului, ca să înimeze poporimea din Brașov, în acele zile solemne, prin danțurile ei minunate. Vreo doisprezece tineri, mândri flăcăi, cu pălăriile numai în panglice, cu zorzoane de alamă la opinci, cu bâte înalte în mâini, executau cu o măiastră agerime săltăturile cele mai periculoase, râzând și chiuind din gură: „Haidi așa, tot așa și iar așa, băiete mă!”

Ceea ce i-a mai plăcut lui Odobescu la această adunare generală, a fost hotărîrea comitetului Asociațiunii, de a da, deși n'avea fonduri însemnate la îndemână, ajutoare în bani tineretului școlar, premiilor scriitorilor, cel mai însemnat dintre ele hotărîndu-se să se dea lui Andrei Mureșanu, la fel premiilor artiștilor, industriașilor și plugarilor mai vrednici

din Transilvania, ca și silința acestuia de sprijini tipărirea de cărți românești și de alte publicațiuni folositoare pentru popor.

Când adunarea generală a hotărât să nu se dea membrilor din comitet nicio remunerație în bani, nici chiar cheltuelile de drum, făcându-i prin aceasta să-și considere munca dela Asociațiune, ca pe un semn de înaltă distincție personală, Alexandru Odobescu a fost cuprins de o mare bucurie. Era de acum încredințat că munca acestor oameni va da roade bogate pentru poporul român, pentru că ea nu avea să fie făcută din pofta de câștig, ci din dragostea curată de neam și patrie. Odobescu a găsit-o vrednică de a o da ca pildă de patriotism, spunând: „Acolo — adică la Asociațiunea ardeleană — toți lucrează din patriotism și patriotismul lor e încă destul de tânăr, ca să-i facă a lucra cu activitate și chiar fără salarii.”

La această adunare s'a mai luat o hotărâre, care însă nu putea fi pe placul lui Alexandru Odobescu. Și anume, Asociațiunea avându-și luată asupra ei sarcina de a sprijini dezvoltarea limbii și literaturii române din Transilvania, s'a crezut chemată să hotărască ea felul de a scrie românește între hotarele acestei țărișoare. În adunarea generală din Brașov, Asociațiunea nu numai că și-a însușit sistemul de scriere, așa zis etimologic, ce i-a fost prezentat de învățatul canonic Timotei Cipariu dela Blaj, ci a hotărât să oblige poporul român din Transilvania să scrie după această ortografie.

Pe Timotei Cipariu, Alexandru Odobescu îl respecta pentru știința și munca lui, puse în slujba cultivării și înălțării neamului românesc, dar felul cum credea el că trebuia să se scrie românește, nu-l putea aproba. Dacă Românii din Transilvania primeau să scrie și să vorbească românește, așa cum le cerea Cipariu și ceilalți conducători ai Asociațiunii ardeleni, Odobescu era sigur că, peste cincizeci de ani, ar fi ajuns să se înțeleagă cu frații lor din țara românească „așa de puțin, cât și Spaniolii cu Portughezii.”

Sistemul de scriere pe care Asociațiunea voia să-l impună în școlile, scrierile, gazetele românești din Ardeal, avea darul să îndepărteze neamul românesc din această provincie dela adevărata limbă românească. Unitatea sufletească a poporului român, ce începuse a se înfiripa și pe care Alexandru Odobescu și alți patrioți români voiau s'o vadă cât mai întărită, pentru că numai așa se putea înfăptui unirea noastră politică, era astfel amenințată să fie ruptă.

Văzând primejdia la care ducea hotărârea Asociațiunii de a-și impune punctul ei de vedere greșit în scrisul românesc din Ardeal, Odobescu a spus-o răspicat că învățații ardeleni, cu tot meritul lor pentru știința românească, „nu pot da singuri legi limbii române, nici nu se pot considera ca definitive și cu totul serioase hotărârile dictatoriale ale adunării din Brașov.”

Supărarea aceasta însă nu l-a împiedecat pe Alexandru Odobescu să se simtă încântat de serbările Asociațiunii. Mult timp n'a putut să uite, între altele, corurile „de tineri studenți și de fete, cari au intonat adeseori rugă și imnuri naționale pentru înfrățirea și prosperitatea poporului român.”

Era mulțumit și pentru faptul că fusese proclamat membru al Asociațiunii, ceea ce era mare cinste pentru el.

Se simțea astfel și mai legat sufletește de poporul român din Ardeal. Luă numai decât hotărârea de a sprijini și de a îndemna și pe alți fruntași ai culturii române din Principatele unite să sprijinească Asociațiunea română din Ardeal, pentru ca să-și poată atinge scopul ei național, spre binele întregului popor român. „Trebuie să recunoaștem — spunea el în amintita dare de seamă — că scopul, faptele și tendințele Asociațiunii literare transilvănene sunt în general demne de a fi susținute și înbrățite de tot poporul român, ca, prin acest mijloc, cercul lor să se lătească și să profite tuturor Românilor în deoște.”

Tot în acea dare de seamă Odobescu mai spunea că publicația sa, adică „Revista Română, care și-a luat drept țintă, răspândirea luminilor printre Români, înfrățirea generală a națiunii, cel puțin pe câmpul erudițiunii și al bunului gust literar și artistic, precum și sprijinirea oricărei idei salutare pentru propășirea națională și intelectuală, Revista Ro-

mână, ziceam, se simte datoare a invita pe toți cei cari au cătuși de puțină încredere în tendințele ei, de a lua parte la mișcarea literară și progresistă a fraților de peste munți și de a se înscrie printre contribuitorii ei. Numai cu acest mod, Românii de dincolo, văzând că consăngenii lor din Principate nu sunt cu totul indiferenți la aspirațiunile ce-i frământă și la faptele bune ce ei întreprind, vor cuteza atunci mai cu anevoință a apuca, ei de sineși și izolați, căi nestrăbătute, în cari națiunea întreagă nu-i va însoți. Numai cu acest mod vom întreține și vom întări acel spirit al națiunii, acel geniu român, de care a vorbit venerabilul părinte Cipariu, și care va tinde „aripile sale peste toți fiii lui Traian și-i va ține legați întru legăturile păcii, frației și unității naționale!”¹⁾

Plecând în Brașov, la adunarea generală a Asociațiunii ardeleni, Alexandru O'obescu nu mergea pentru întâia oară în Ardeal.

În urmă cu doi ani și anume în 1860, primind din partea Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice însărcinarea de a cerceta mănăstirile și alte monumente istorice din câteva județe ale Munteniei și Olteniei, din punct de vedere istoric, artistic și gospodăresc și a face pe seama acestui minister o lucrare asupra acestor cercetări; Odobescu, însoțit de soția sa și un pictor, de naționalitate sas, a ajuns în această călătorie anevoioasă, făcută uneori pe jos, ori călare, alteori cu trăsura, pe drumuri rele și pe timp ploios, la satul Căineni, de lângă hotarul Transilvaniei.

Cu trăsura cu care a venit până aici, Odobescu și soția au plecat pentru câteva zile la Sibiu. La vama românească li s'au vizat pașapoartele pentru trecere. La cea austriacă, Odobescu a avut de suferit unele neplăceri din partea vameșilor. Căutându-l prin micul bagaj, ce-l luase cu el, au dat peste câteva exemplare din nuvela sa „Mihnea Vodă cel Rău” și i le-au oprit la vamă, fiind socotite de zeloșii slujbași împărătești, primejdioase pentru liniștea puternicei împărății austriece, căreia îi era supusă Transilvania.

După o nouă vizare a pașapoartelor la Turnul Roșu, Odobescu și soția sa și-au putut continua drumul în cea mai deplină liniște. Pitoreasca regiune, cu munții ei înalți, cu pădurile mari, cu Oltul ce se izbește de stânci, le-au umplut sufletul de încântare. După ieșirea din defileul munților, au dat de câmpie, presărată cu sate românești. Era pe vremea secerișului. Fiind o zi minunată de lule, oamenii se aflau la lucru, pe câmp.

Farmecul acestei priveliști l-a făcut pe Odobescu să scrie în însemnările sale despre drumul făcut la Sibiu, următoarele cuvinte: „Ieșind din satul românesc Botța, vezi acea cultură îngrijită, acei oameni bine îmbrăcați și voloși, toți români ca și la noi, dar mai harnici, mai deprinși la muncă și la bine, decât pe partea cealaltă a munților. Când treceam noi, era tocmai la seceră și era o adevărată plăcere a te uita cu ce silinți și cu ce veselie lucrau toți, bărbații, femeile și copiii.”

În Tâlmaci, sat mare, frumos și bogat, cu locuitori sași și români, au schimbat caii dela trăsura, luând patru cai, puternici și odihniți, dar cari la drum s'au dovedit mai moi, ca cei de până aici, cu toate că vizitlul, un băiat român de asemenea din Tâlmaci, se silea să-i mâne cât mai iute.

Pe drum, Odobescu, deși dormita, totuși lua „seama la locurile acele bine cultivate și semănate cu sate frumos zidite.”

În după amiaza aceleiași zile au sosit în Sibiu, unde au tras la hotelul „Zur Ungarische Krone.” În cele trei zile, cât au stat în acest oraș, Odobescu cu soția sa au luat parte la o serbare dată de populația Sibiului în cinstea Principesei Lichtenstein, soția Prințului Guvernator al Transilvaniei, unde, dintre toate doamnele, s'a distins „o româncă din Pitești, frumoasa doamnă Dumba ce avea și eleganță la îmbrăcăminte și grație la joc.”

Singur a vizitat după aceea biserica romano-catolică, apoi Muzeul Bruckental, pe care l-a găsit frumos organizat și înzestrat cu multe lucruri de preț, pe urmă, biserica luterană, pentru a da de piatra de pe mormântul fostului voievod muntean, Mihnea Vodă cel Rău, dar pe care n'a putut-o vedea, fiind mutată într'o încăpere de alături și amestecată cu alte pletre.

Cu soția sa a mai fost la teatru, dar nu i-a plăcut piesa care a jucat. A trela zi,

1) Al. Odobescu: Opere Complete, București, Cartea Românească, vol. II, pag. 274 și urm.

dimineața, s'au pregătit de drum. Astfel, după ce și-a scos trăsura dela reparat, pen'ru care a trebuit să plătească cam mult, după ce și-a cumpărat proviziile de drum, după ce s'a întreținut din nou cu preotul luteran Neugeborn asupra trecutului orașului Sibiu și al Transilvaniei, Odobescu a dat ordin vizitiului de plecare.

Înainte de a pleca, a ținut să spună câteva cuvinte aspre, de altfel foarte nimerite, despre felul cum meseriașii și negustorii din Sibiu, înțelegeau să se poarte cu clienții lor străini, în deosebi cu cei din țară românească: „M'am convins — spunea el — că în ade-văr în toată Transilvania, unde oamenii trăesc cu puțin, este un jaf organizat împotriva boierilor din țara românească... Capelanul, birtașul, prăvălia și cu care am avut a face, toți m'au jefuit, astfel încât excursia mea de trei zile abia în Sibiu, m'a costat mai bine de 40 de galbeni, plătind numai la birt vreo 17 galbeni, și cumpărând ceva mărunțișuri din târg.”

S'a întors pe același drum, pe care și venise. La Turnu Roșu, unde a făcut un scurt popas, a stat de vorbă cu câțiva Români din Ardeal sau ungureni, cum li se spunea în România, ce „veneau tocmai dela Călărași, pe unde își țineau ei oile, trecându-le iarna până în Dobrogea.”¹⁾

După ce s'a mai oprit în altă localitate, până ce a încetat ploaia și după ce și-au cumpărat un coș cu smeură dela niște femei bătrâne, Odobescu cu soția sa au trecut granița românească, continuându-și drumul pe valea Oltului spre Călimănești.

Cunoscută fiind acum dragostea lui Alexandru Odobescu pentru locurile și neamul românesc din Ardeal, se poate lesne închipui câtă bucurie trebuie că i-a făcut manifestarea unirii sufletești a Românilor ardeleni cu frații lor de peste Carpați, în timpul războiului pentru neatârnare.

Dându-și seama că războiul acesta nu era numai al României mici de atunci, ci al patriei române celei mari și că înfăptuirea acesteia atârna dela biruința ostașilor români, neamul românesc din Ardeal a luat eroica hotărâre de a sprijini cu dărnicia lui pe vitejii cari aveau să-și verse sângele pentru împlinirea acestui scump ideal național.

Mișcarea de ajutorare a pornit cu multă însuflețire. Astfel, gazeta „Telegraful român” din Sibiu, a publicat în numărul său din 17 Mai 1877 un proces verbal de constituire a unui comitet de doamne din acest oraș, cu scopul de a strânge daruri pe seama ostașilor români răniți și a văduvelor și orfanilor celor căzuți în acest războiu.

Doamna Iudita Măcelariu, președinta comitetului, a adresat, prin gazetă, femeilor române din Ardeal următorul apel: „În urma conflagrațiunii din Orientul Europei, conflagrațiune ce are să atingă și a atins pe frații noștri și surorile noastre din România, noi conduse de simțul inimii noastre și inspirate totdeauna de instinctul sublim al umanității, nu putem sta indiferente la ceea ce frații și surorile noastre și sângele nostru, vor avea de îndurat în această mare dramă ce se prepară și s'a început deja pe frumoasele, istoricele și de vechiu sânge, fumegând-le țărături ale Danubiului. Simțul de fiice, mame și surori ne impune această dorință de a veni într'ajutorul ostașilor răniți și în ușurarea suferințelor familiilor acelor ostași, cari au căzut sau vor cădea în luptă.”

„Am format un comitet. Inima noastră totdeauna tremură și se apasă de durere când se face resbel, pentru că ne doare pentru sângele ce se varsă prin puterea armelor. Dar când resbelul este inevitabil, atunci inima noastră se deschide și strigă ajutor. *Să ne intrunim cu toatele într'a aduce sacrificii pentru scump sângele nostru și pentru sacra noastră religione.* Invităm pe toate Românele, surori ale noastre, ca să binevoiască a-și aduce fiecare obolul sau oferte: bani, scame, fășii de pânză, flanel, tifon, etc.”

Gazeta Transilvaniei din Brașov se grăbi să-l răspândească. În numărul ei din 20 Mai 1877, Gazeta Transilvaniei scria, în legătură cu acest apel următoarele: „Sunt opt luni, de când femeile compatrioate maghiare prepară cu mare zel scame, bandaje și alte obiecte, necesare la vindecarea soldăților turcești răniți în bătălii. Această activitate nu numai pur umanitară, ci totodată și frățescă a damelor maghiare a fost primită cu mulțumire de către guvernul turc și generalul armatei otomane”.

1) „Insemnări” de Al. Odobescu, în Convorbiri Literare, Nr. 7—9 din Iulie—Septembrie, 1934, pag. 636 și urm.

„Astăzi, în aceste zile de probă și criză supremă, se văd și femeile noastre ajunse în pozițiunea femeilor maghiare, de a spăla și lega ranele acelor ostași români, frați ai noștri, mai mult decât Maghiarii și Turcii, care frați provocați și trași în luptă de către Otomani, se bat și-și varsă sângele, nu din vreo vanitate și trufie, ci, în sensul cel mai strâns al cuvântului, pentru existența patriei și a națiunii, pentru libertate contra vechei tiranii sălbatice, care prefăcuse patria lor de atâtea ori într'un mormânt universal. Toate actele publice, precum și evenimentele zilei din urmă ne pot convinge pe toți, că România este decisă a-și apăra existența și drepturile sale până la marginile extreme.”

Autoritățile maghiare se grăbiră însă să desființeze comitetele românești, în timp ce celor ungurești continuau să le dea tot sprijinul. Motivul luării acestei măsuri era că prin strângerea de daruri prin comitete, s'ar călca „principiul neutralității,” statului ungar.

Românii din Ardeal au continuat să strângă daruri, nu prin comitete, pentru a nu se împotrivi autorităților maghiare, ci ca particulari. N'au încetat nici apelurile către sufletul iubitor de frați și darnic al poporului român din Transilvania. Astfel, *Gazeta Transilvaniei* din 17 Iunie 1877, a publicat din partea mai multor furtași ardeleni, printre cari figurau numele lui Gheorghe Bariț, Iacob Mureșanu și Aron Densușianu, un nou apel către Românii din Ardeal, în care li se spunea următoarele:

„Guvernul maghiar a desființat comitetul înființat pentru primirea ofrandelor în favoarea fraților noștri din România, răniți în războiu. Însă simțământul umanității, iubirea și legătura de sânge nu se disolvă decât odată cu viața. În numele acestor înalte și sfinte sentimente, noi ca particulari venim a apela pentru ajutorarea fraților noștri răniți în războiu, la toți aceia în al căror piept bate o fierbinte inimă de Român, la toți aceia în al căror sân arde focul sacru al umanității, la toți aceia cari pentru onoarea secolului în care trăim, doresc triumful civilizației contra barbarismului. Dacă iubirea frățească ne face să implorăm dela Cel de sus, ca frații noștri din România să se întoarcă de pe câmpul de onoare încărcat de izbândă și glorie, aceeași iubire ne impune a veni în ajutorul acelor cari au căzut pentru gloria și viitorul neamului românesc.”

„Români! Nu numai îndatorirea sângelui, nu numai vocea carității cere dela noi acest ajutor, aceasta o pretinde înaltul obligament ce ni-l impune civilizația. Secoli întregi au luptat frații noștri din România, pentru lumină și lege contra barbarismului, un Mircea, un Ștefan, un Mihai, au trăit și au murit cu arma în mână, la porțile Europei, înfrângând potopul barbariei și al întunericului. Martora este istoria că toate popoarele luminate ale Europei au admirat și binecuvântat în acești eroi ai Românilor totodată și pe cavalerii eroi ai creștinismului. S'ar putea acum, Români, ca noi cei mai de aproape ai lor, noi asupra cărora încă s'au restrâns razele binefăcătoare ale victoriei lor, noi să rămânem nepăsători față de aceia, cari vin a continua opera începută de glorioșii lor strămoși? Urmășii noștri ar putea scrie cu drept cuvânt pe mormintele noastre: Nepăsători de suferințele fraților voștri. Voi ați pângărit numele ce l-ați purtat...”

„Apelăm deci la toți Românii dintre Tisa și Carpați, la june și bătrân, la avut și la sărac, a da fiecare obolul său pentru alinarea suferințelor fraților noștri din România, răniți în războiu. Apelăm cu deosebire la tine, junime română, garanța viitorului și vasul de aur al simțimentelor nealterate. Adă-ți aminte că antecesorii tăi au pus o pagină de aur în analele poporului român. Ia, junime, și de astădată apostolatul pentru a propaga ideea cea mai s'ântă, simțul cel mai blând și mai dulce, de a alina suferințele celui ce a rămas pe câmpul de luptă”.

Un apel asemănător către Românii din Ardeal a publicat și „Telegraful român” din Sibiu. Apelul spunea, între altele: „Să ia seama Români că soarta tuturor depinde foarte mult de rezultatele acestei campanii... vi se cere cu tot dreptul să simțiți românește și să vă purtați românește.”

Indemnurile atât de mișcătoare ale fruntașilor vieții politice românești n'au rămas fără răsunet. S'au strâns daruri, în valoare de peste zece milioane de lei.

Trimise la București, vederea acestor daruri a provocat în populația din capitala României o manifestație de puternică iubire pentru poporul român din Ardeal. O știre din 22 Iunie 1877 povestea, în această privință, următoarea întâmplare din București: „Azi a

plecat la câmpul de războiu prima ambulanță a societății Crucea Roșie. De-a-lungul Bulevardului erau înșirate trăsurile ambulanței, fluturând steagul tricolor și alb al societății. Trásurile aveau înscripțiile lor și mai cu seamă era admirabilă trásura societății de binefacere „Elisabeta Doamna” a Eforiei Spitalelor Civile și a Clubului Tinerimea. Era una însă, cam la mijlocul celorlalte, care atrăgea asupra-i în special privirile publicului. Această trásură fiind prea frumos împodobită, avea următoarea înscripție: „Doamnele Române din Transilvania.”¹⁾

Inercarea de a se opri această strângere de daruri, pornită din cea mai curată iubire de frate și fără gând de a se lovi în interesele vreunei țări sau națiuni, n'a putut să aibă alt răsunet în sufletul poporului român de peste Carpați, decât un simțământ de adâncă indignare. De aceeași revoltă sufletească a fost cuprins și Alexandru Odobescu. Într'un articol publicat în ziarul Românul din 23 Iunie 1877, el a condamnat această pornire de ură împotriva neamului românesc.²⁾

Din dorința lui de a se întări unitatea sufletească a poporului român și nu de a se destrăma, Alexandru Odobescu a fost un înfocat apărător al limbii române împotriva tuturor acelor scriitori, mai ales ardeleni, cari căzuseră în mania de a poci graiul românesc, prefăcându-l într'o limbă care prin numărul, felul și forma cuvintelor era foarte asemănătoare de limba latină. O asemenea limbă, în care se cuprindea un mic număr de cuvinte folosite în graiul românesc, cele mai multe fiind cu totul nouă, unele luate de-a dreptul din latinește, altele alcătuite după forma celor latine, au fabricat între alții, August Treboniu Laurian și Ion Massim, în „Dicționarul limbii române,” întocmit și publicat de ei în numele Academiei Române.

Alexandru Odobescu s'a ridicat în mai multe ședințe ale acestei instituții împotriva acestui dicționar. Într'o ședință a spus că este „o lucrare inutilă care nu poate da nici un rezultat practic;” în alta a declarat că dicționarul este „un adevărat pericol pentru limba română” și că el „se înspăimântă la ideea că junele noastre generațiuni luând un asemenea dicționar în mână, vor învăța dintr'insul acea limbă în care rolul predominant este dat numai cuvintelor și formelor ce au găsit grație dinaintea comisiei — adică a lui August Treboniu Laurean și Ion Massim — sau pe care dânsa le-a închipuit.”

Altfădată a făcut declarația „că odată cu vieța n'ar voi ca limba dicționarului dlor Laurian și Massim să devină limba succesorilor noștri.”³⁾

Și lucru ciudat, Gheorghe Bariț, membru și el al Academiei Române și care pe acea vreme locuia în Brașov, tocmai pe Alexandru Odobescu l-a găsit să-l roage, ca să intervină pe lângă Societatea Academică Română, cum i se spunea pe atunci Academiei Române, pentru a fi trimise cât mai multe exemplare din acest dicționar bibliotecilor românești din Ardeal.

Firește că Odobescu nu i-a împlinit cererea. Dimpotrivă, în răspunsul său din 31 Decembrie 1877, el îi scrisese lui Bariț că nu vedea ce folos ar avea Români din Transilvania de pe urma răspândirii acestei „opere insalubre” printre ei.

„Decât să învețe Românii ardeleni — spunea el — a-și poci și mai rău limba, scriind și vorbind ca din dicționar, mai bine să-l lăsăm deocamdată să scrie direct ungurește, căci cel puțin astfel, în momentul când se vor îneca peste măsură cu Ungaria, vor reveni de sigur la adevărata limbă a Românilor, pe care din norocire tot o mai cultivă pe ici și colo literații români cu idei logice și adevărat naționale.”

Învățații români, în deosebi cei ardeleni, cari latinizau limba română, atât în scris, cât și în vorbire, până într'atâta, încât nu se mai cunoștea în ea graiul românesc, n'o făceau din vreo răutate, ci din convingere, că prin ea poporul român își va întări conștiința națională, iar străinătatea nu va mai îndrăzni să-i pună la îndoială, originea lui, atât ca limbă, cât și ca neam, din coloniștii lui Traian de pe pământul Daciei.

1) Valeriu L. Bologa: Ajutorul Românilor ardeleni pentru răniții războiului independenței, în revista „Transilvania,” Sibiu Nr. 5—6 din 1941.

2) Conform Ion Breazu în conferința sa despre Alexandru Odobescu și Transilvania, rostită la Radio.

3) Al. Odobescu: Op. cit. pag. 125 și urm.

Alexandru Odobescu nu era de această părere. În scrisoarea de care am amintit mai sus, el îi împărtășea lui Bariț următoarea convingere: „Cred că exagerațiunea ideilor de neimpăcată latinitate ne abate dela patriotismul cel rațional și ne aruncă în simțimintele difuze asupra naționalității.”

Nu se opri să nu-i spună lui Bariț că în aceste exagerări el vedea un mare rău pentru poporul român și anume că cultura română din Ardeal era îndrumată de cărturarii ardeleni pe un drum protivnic celei din România. Cuvintele lui Odobescu erau acestea: „Dela început, de când am avut ocaziune să mă văd în contact cu mișcarea literară românească din Ardeal, am constatat cu mâhnire o deosebire însemnată în direcțiunile ce urmează cultura noastră. Aceasta nu ne poate duce spre bine. Ardelenii se amăgesc cu credința că deoarece ei au avut acum 70—80 de ani, pleiada de erudiți patrioți dela Blaj, apoi tot ei stau încă și azi în capul mesei și hrănesc mintea națiunii. Ar fi bine să le pară greșită această părere. Ideile exclusiviste, extreme, exagerate, cari au fost negreșit spre folosul naționalității acum trei pătrare de secol, nu mai sunt admisibile în mod serios, astăzi când lumina s'a făcut îndestulă asupra originii noastre. Ajuns la vârstnicie, nimeni nu-l mai întreabă pe om cine este tatâne-său, ci ce știe face însuși. Înțelegă dar Ardelenii, precum am înțeles noi, că astăzi ne-am luat dela lume iertarea de vârstă și că ni se cere să fim Noi Români și nu feții sme îți ori răsgâiați ai tatei Traian.”

Spunând acestea, Odobescu nu nesocotea contribuția adusă de scriitorii ardeleni la trezirea sentimentului național al poporului român, dar tot atât de mare merit a avut pentru întărirea acestui simțământ, după părerea lui, țărănimea română din Ardeal. În scrisoarea amintită, el spunea apriat: „Mult au făcut literații ardeleni dela începutul secolului pentru redeșteptarea României; dar nu mai puțin a făcut... din punctul de vedere curat național și poporul de rând ardelenesc, tot în acel timp.”

Copleșit de dragostea pentru această țărănime, Odobescu mai declara în scrisoarea către Bariț că în conferința ce o va ține despre „Mișcarea Românilor din Ardeal la 1784 sub Horia și Cloșca,” și pe care a ținut o, la scurt timp după aceea, va „căuta a dovedi că Moșii lui Horia simțeau poate și mai adânc românește decât cărturarii dela Blaj, precum negreșit Curcanii dela Grivița au lucrat de mii de ori mai cu folos pentru națiunea română decât răposata pentru fricire a noastră comisiune lexicografică,” adică decât August Treboniu Laurian și Ion Massim cari au publicat dicționarul Academiei Române.

Prin urmare, răspunsul lui Alexandru Odobescu la această scrisoare a lui Gheorghe Bariț, nu putea fi altul decât că dicționarul lui Laurian și Massim nu trebuia introdus în Ardeal, că Românii ardeleni, ca de altfel toți Românii, trebuiau feriți de această lucrare ce conținea o „erezie primejdioasă pentru cultura viitoare a limbii și a naționalității noastre” și că toții avem datoria „să fim dar, mai presus de toate, buni Români și nu Români spălăciți; să vorbim curat românește și nu pocit latinește.”¹

Despre prețioasa contribuție a Românilor din Munții Apuseni adusă, în 1784, la întărirea simțământului național al poporului român, Alexandru Odobescu a vorbit în conferința „Răscoala Românilor Ardeleni sub căpetenia lor Horia în iarna anului 1784—1785,” ce a rostit-o la Ateneul Român, în 23 Februarie 1878, înaintea unui numeros public din București.

Meritul lui Alexandru Odobescu în această conferință nu este de a fi vorbit cel dintâi dintre scriitorii români, despre revoluția lui Horia, fiindcă înaintea lui a scris despre ea Alexandru Papiu Ilarian²), ci acela de a fi făcut cunoscute, în măsură mai mare, adevăratele cauze cari au deslănțuit această vijelie, de a fi arătat simțimintele de cari au fost stăpâniți cei ce au condus sau au luat parte la această dureroasă desfășurare de fapte și de a fi strâns și mai tare legăturile sufletești ale poporului român de pe cele două laturi ale Carpaților.

1) Al. Odobescu: Op. cit., pag. 253 și urm.

2) Al. Papiu Ilarian: *Tesaur de monumente istorice pentru România*, vol. III., București 1864.

Convingerea lui Odobescu a fost că Moșii lui Horia nu s'au răscolat împotriva asupritorilor, pentru a le prăda averile și a le lua viețile, ci pentru a arunca de pe grumazul lor jugul robiei, ce nu-l mai puteau purta. Oamenii aceștia, cari în viața lor nu cunoscuseră decât chinul și umilința, au crezut că, sculându-se în numele sfintei libertăți și al credinței pentru înalta Curte împărătească dela Viena, împăratul le va sta în ajutor pentru a-și putea redobândi dreptul de a trăi liberi pe strămoșescul lor pământ.

Horia, trimis de frații săi de suferințe cu plângere la împărăție, le-a adus acestora știrea că, într'adevăr, împăratul, care l-a primit bine de toate dățile, era, cu trup și suflet, de partea lor.

Numai când convingerea acestui crainic al dorurilor și nădejilor lor către prea înălțatul împărat a devenit convingerea întregului neam românesc din Ardeal și numai când paharul suferințelor li s'a umplut până la vârf, numai atuncia Românii din văile și de pe culmile Munților Apuseni au pus mâna pe coase, topoare și alte unelte și au izbit fără cruțare în cei cari îi despoiaseră de țară și libertate.

Deși erau slab înarmați, izbânda ar fi fost totuși a lor, iar pe frumoasele meleaguri ale Ardealului s'ar fi coborât dreptatea și fericirea, dacă împăratul nu l-ar fi părăsit? Asupritorii neamului nostru au izbutit prin minciuni și viclenie să-l hotărască pe Iosif al II-lea, care până atunci îi urise, să treacă de partea lor. „Din momentul acesta, adică de prin luna lui Decembrie 1787, războiul — spunea Odobescu — își schimbă caracterul” Armatele împărătești din Ardeal, cari până atunci nu se amestecară în ciocnirea dintre cele două popoare, primiră ordin, să pornească împotriva răsculaților și să pună mâna pe căpeteniile acestora.

Inima lui Horia se strânse de durere, când își dete seama că împăratul i-a părăsit. Își povătuia cetele să nu se bată împotriva ostașilor împărătești, ci să se împrăștie pe la casele lor și acolo să aștepte cu încredere sosirea primăverii. Le mai spuse că el se va duce din nou la împăratul și-l va ruga să nu-i părăsească și că el are nădejde că nu-i va lăsa să piară, ci-i va ajuta.

Gândul însă nu și l-a putut îndeplini, pentru că a fost prins de o ceată de soldați secui și de câțiva vânzători de neam, împreună cu credinciosul său tovarăș Cloșca, pe când se încălzeau amândoi la foc, în munți, unde își căutaseră adăpost peste iarnă. Horia avu totuși timp să arunce în foc o legătură cu hârtii, despre care se crede că ar fi cuprins dovezi despre legăturile lui cu împăratul.

Puși în lanțuri, cei doi eroi români au fost duși pe jos la Alba-Iulia, în strigătele de batjocură ale soldaților și aruncați în închisoare. Nu peste mult timp a fost prins și Crișan, a treia căpetenie a revoluției și vârit în aceeași închisoare. Acesta n'a mai așteptat judecata dușmanilor noștri, ci s'a spânzurat.

Horia și Cloșca însă au fost supuși la cercetări îndelungate. Judecătorii anume amânau ziua judecării, nădăjduind că între timp Horia se va hotărî să facă mărturisiri despre cele vorbite cu împăratul. În tot cursul cercetărilor, precum și la judecată, Horia la toate întrebările a răspuns cu îndârjire că nu va da socoteală nimănui de cele întâmplate, decât numai împăratului. Înaintea acestuia stăruia de împărțitorii dreptății, să fie dus.

Judecați la moarte, trupurile lui Horia și Cloșca au fost frânte cu roata, iar bucăți din carnea și oasele lor au fost puse pe la răspântii de drumuri, pe tot întinsul Ardealului, pentru ca nimeni dintre Români să nu se mai încumete de aici înainte, de a se ridica împotriva asupritorilor.

Acesta a fost sfârșitul vieții celor trei conducători ai mișcărilor naționale din 1784, deveniți mucenici ai dreptății neamului românesc. Pe Horia dușmanii noștri l-au răpus, dar simțământul din sufletul său nu l-au putut stinge. El a continuat să ardă cu putere în sufletul poporului român.

Revoluția lui Horia a fost dureroasă prin sfârșitul ei, dar a fost folositoare pentru neamul românesc, fiindcă a făcut dovada puternicelor și strămoșeștilor lui virtuți războinice, precum și a înalțelor năzuințe naționale.

Acest fapt pe Odobescu îl umpluse de mândrie și de încredere în viitorul neamului nostru. „Acel aluat vârtos cu care este plămădită firea poporului românesc, — spune el — am avut noi ocaziunea a-l constata viu și veghiat în bărbăția junilor noștri luptători de mai deunăzi, Curcanii dela Plevna, frații mai tineri, dar nescăpătați ai Moșilor din munții ardeleni“.

La gândul că o răscoală mai cumplită decât revoluția lui Horia, ar putea izbucni în Ardeal împotriva Ungurilor, dacă aceștia vor continua cu asuprirea poporului român de aici, Alexandru Odobescu, întocmai ca Nicu Bălcescu în 1848, i-a sfătuit să se împace cu Românii ardeleni, pentru binele ambelor popoare. „Oare, nu vor vedea, nu vor simți dânsii — se întreba Odobescu — că, aici, la Dunăre, unde i-a asvârlit soarta întâmplărilor, nu mai stând lipiți de noi, umăr la umăr, coapsă la coapsă, inimă la inimă, dânsii, Ungurii, și noi, Românii, vom putea sprijini și domoli sborul, din ce în ce mai semeț, al marilor scripsori cu câte două capete, cari și nouă și lor ne fâlfâie mereu de-asupra?“¹⁾

Răspunsul la această întrebare tot Odobescu și-l dădea, spunând: „Din nenorocire, până astăzi, nu se cam văd semne ca Ungurii să se fi domrit asupra adevăratului lor și al nostru bine“.

Răsunetul pe care Alexandru Odobescu l-a trezit în sufletul ascultătorilor săi prin această conferință, cărora le îndreptase cuvintele: „În țara munților, în mândrul Ardeal al Românilor, voiu să vă strămut cu mîntea și — d'ăși putea — să vă fac a simți pentru acea frumoasă bucată din moșia strămoșească a neamului românesc, o iubire și un dor încă mai viu și mai spornice decât acelea ce de sigur le purtați în inimile d-voastră“;²⁾ nu putea să fie decât puternic, după cum puternică era și dragostea lui pentru acea „nenorocită țară suroră a noastră“, cum numea el frumosul și îndureratul pământ al Ardealului.

Dintre cărturarii români ardeleni, Alexandru Odobescu a prețuit mai mult pe învățatul canonic dela Blaj, Timotei Cipariu. Moartea acestuia, întâmplată în 3 Septembrie 1887, a fost considerată de Odobescu ca o mare pierdere, nu numai pentru neamul românesc din Ardeal, ci pentru poporul român de pretutindeni.

În articolul său despre Cipariu, publicat în ziarul Epoca din 18 Septembrie 1887, Odobescu a arătat ce merite însemnate și-a câștigat acest bărbat pe tărâmul științei și al vieții noastre naționale și ce mare greșeală față de națiunea română, mai cu seamă față de poporul românesc din Ardeal, au săvârșit fruntașii vieții politice și culturale din țara liberă, că au lăsat să se strecoare, nebăgată în seamă, „trecerea din viață a celui mai renumit și mai erudit cunoscător — cum îl numea el — al limbii noastre, a bărbatului, carele prin știința și patriotismul său luminat și dezvoltat, era privit ca și ultimul părinte și reazim al acelei părți din românime, ce încă nu-l părtașă la independența română. Chiar cei de aci, cărora oficial le era impusă datoria, în numele științei românești, de a întinde cu acest jalnic prilej o mână frățească consăngenilor noștri, chiar acela — oameni ce trăiesc mai mult cu frica de a supăra pe străin, decât cu grija și cu dorința de a întări legămintele naționale — acela s'au prefăcut că n'au nici știre cum că Românii din Austro-Ungaria au pierdut în aceste ultime zile, acea mare umbră ocrotitoare a celui mai venerat patriot, a unui adevărat luceafăr intelectual al națiunii“.

Localitatea în care Timotei Cipariu și-a făcut studiile, și-a trăit viața de profesor, canonic și în care era să fie și mitropolit, dacă guvernul din Viena l-ar fi aprobat alegerea, în care a scris numeroase cărți și a scos ziare și reviste pentru luminarea poporului român și croirea unei soarte mai bune pentru neamul nostru din Ardeal, a fost Blajul, „orașel de școale“, cum îl numea Odobescu, și cetate a naționalismului românesc.

În acest focar al științei și culturii românești, în care a dospit și „unde — după vorba lui Odobescu — încă se tot despește aluatul României viitoare“, simțământul de cinastire a trecutului nostru eroic a fost ținut mereu treaz în sufletul neamului nostru. Ziua

¹⁾ Înțelegea Austria și Rusia.

²⁾ Al. Odobescu: Opere Complete, Ed. Cartea Românească, vol. I pag. 293 și urm.

de 15 Mai 1848, în care poporul român din Ardeal, adunat în mare număr pe Câmpia Libertății de lângă Blaj, a declarat în auzul întregii lumi civilizate, că înțelege să trăiască liber pe pământul său strămoșesc și că această libertate e botărit, dacă dușmanii i se vor împotrivi, să și-o câștige și apere cu puterea brațului și prețul sângelui; era sărbătorită în fiecare an, cu o nețărmurită însuflețire de tineretul școlar al Blajului, până când autoritățile statului de atunci izbutiră să împiedice această manifestare națională.

În seara din ajunul acelei zile memorabile, se aduna în piața cea mare a Blajului, tinerimea dela toate școlile din localitate și, încolonată, pornea, cu muzica și tricoul românesc în frunte, pe străzile orașului, pentru a se opri mai mult timp în fața „unei modeste căscioare”, unde cântau toate cântecele naționale, de pe atunci, dintre cari nu lipsea „Deșteaptă-te Române”, al lui Andrei Mureșanu.

La auzul acestor cântări „o fereastră a căscioarei albe se deschidea — povestește Odobescu — și în cadrul negru al cercevelor ei, sub reflexul torțelor, clătinate cu vie emoțiune de junii oratori, se prezenta cu o statură șuie, dar dreaptă și semeată, un bătrân în haine monacale, al cărui cap, încununat cu păr cărunt, purta cam lăsată de pe creștet mai la vale o capucie sau tichie de catifea neagră cu bumb roșu la mijloc. Acea neagră, fină și țepănă umbră, purtând așa mândru capul ei albit, producea întotdeauna asupra fragedei închipuirii a școlarilor, o adâncă și arzătoare întipărire. Și într'adevăr, colo sus, în pătratul întunecos al ferestrei, luceau sub un arc de sprâncene stufoase doi ochi scânteițori, cercetători, pătrunzători — așa zice și mai mult — amenințători, dar fața prelungă, slabă și pâlă a bătrânului, mustața lui subțire, încă neagră și sbârlită în sus, barba-i albă, dar scurtă și tăiată drept, toate aceste trăsături delicate și blânde ale chipului, încunjurau niște buze pe cari flutura un zâmbet nespus, de glumeață binătată, când gura tăcea, iar când se deschidea ca să vorbească, dintr'însa se auzea ieșind lin și domol un grațiu minunat de mlădios și de dulce”.

„Moșneagul, ai cărui ani de tinerețe și de bărbăție pe băncile și pe catedrele școlii și a cărui inimă de preot român sburdase până la 1848, și în urmă, tot așa de tare și poate chiar mai iute decât a celor care nu aveau a purta așa grele sarcini intelectuale, moșneagul stând drept în picioare în mijlocul luminei aureolei de lumină și de admirațiune, ce-l impresurau, făcea cu mâna un semn de mulțumire junilor săi închinători și prefăcându-se că ia ale lor urări drept salutare pentru ziua consacrată patronului său onomastic, sfântul Timotei, care cădea tot cam pe acel timp, le spunea cu viers mângâios și întăritor, că este bine ca junimea să-și facă veselile prin cântări și sărbători patriotice și că, pentru noi, Români, nimic nu este mai de folos decât să ne iubim, să ne cultivăm și să ne cântăm limba noastră cea strămoșească, care a fost, este și va fi pururea mântuirea noastră”.

Acest bătrân, pe care școlăria din Blaj îl sărbătorea în fiecare an, cu ocazia comemorării zilei de 15 Mai 1848 și-l asculta ca pe „oracolul științei românești”, era Timotei Cipariu. În răspunsul său, învațatul canonic nu uita să-i aducă mereu aminte acestui tineret de suferințele prin care a trecut poporul român, precum și de norocul ce l-am avut, că „Providența ne-a conservat încă, în aceste dureri cumplite, un tezaur neprețuit care nu ni l-au putut răpi nici sabia învingătorului, nici cruzimea tiranului ce domnea peste corpurile noastre, nici puterea fizică, nici politica infernală”, „un tezaur mai scump decât viața”, un tezaur ce formează pentru noi cea mai scumpă moștenire. Aceasta comoară, atât de prețioasă, era limba românească.

În felul acesta și-au arătat rândurile de școlari din Blaj, zeci de ani de-a rândul, dragostea față de iubitul lor profesor și director, față de canonicul cel mai distins și prețuit, iar dintre cărturarii români din Ardeal, cel mai înțelept și însuflețit cercetător al limbii românești. Marea vrednicie a lui Timotei Cipariu pentru știința românească a stat tocmai în dragostea și stăruința cu care a cercetat și lămurit originea limbii noastre și a stabilit stările ei mai vechi.

Spre deosebire de alți cărturari ardeleni, cari au susținut că limba română e for-

mată din limba latină cultă, Timotei Cipariu a dovedit că ea s'a născut „din graiurile latine poporane și rustice sau țărănești, ale coloniștilor adunați în Dacia cam de pretutindeni”, adică „din tot imperiul roman și așa nu numai din Italia, ci și și din alte părți ale imperiului, din Africa, Siria, Asia, Thracia, Moesia, Panonia, chiar și din Gallia și Ispania”.

Urmărind destinațiile graiului latin poporan, transplantat de coloniștii romani în Dacia, sufletul lui Timotei Cipariu a fost cuprins de o nemărginită bucurie, când a constatat că limba română, născută din acest graiu, și-a păstrat neîntinată țesătura și firea ei latinească de înrăurirea copleșitoare a limbilor străine, în mijlocul cărora ea a trăit multe veacuri, fără de a avea vreo legătură cu graiurile latine din Italia.

Mândria ce i-a produs-o în suflet această constatare, l-a făcut pe Cipariu să spună despre limba românească aceste cuvinte pline de admirație: „Dacă limba noastră de atâți secolii tăiată sau smulsă din pământul natal al Italiei, pătimită foarte mult, ca și o plantă strămutată sub altă climă, în mijlocul mărcinilor, părăsită și necultivată, nu e mirare; ci mirare e cum de nu s'a uscat de tot, cum n'a pierit în gerul și furtunile Daciei. Rădăcina ei dar, a fost sănătoasă, răbdurie, vârtoasă”.

Din cercetarea vechilor scrieri românești, începând cu veacul al XVI-lea, Timotei Cipariu a descoperit că limba românească din primele cărți ce s'au scris și tipărit în românește, adică în urmă cu aproape trei sute de ani, avea un număr mai mare de cuvinte și forme latinești ca cea de azi, cari cu timpul au fost înlocuite cu altele străine și uitate cu totul. Aceste cuvinte și forme, cum erau între altele: *meserește-mă, Doamne*, în loc de *miluește-mă, Doamne*; *să înviecească faralegea*, în loc de *să învingă ori să birnie*; sau formele verbale: *feciu, feceși, fece, fecem, feacă și fecere*, în loc de *făcu, făcuși, făcu, făcurăm, făcurăți, făcură*; Timotei Cipariu le considera ca pe o descoperire atât de prețioasă pentru limba română, încât voia să le împună atât în scris, cât și în vorbirea de toate zilele.

Alexandru Odobescu nu și-a spus părerea destul de limpede cu privire la dorința lui Cipariu, de a fi reprimite în limba română aceste cuvinte și forme străvechi. Și-a spus-o, în schimb, poporul de rând, care le-a respins. Totuși descoperirea lor, Odobescu a considerat-o ca pe un al doilea merit al lui Cipariu, ca filolog — întâiul fiindu-i acela de a fi stabilit originea latină poporană a graiului românesc, — pentru că prin „aceste comori”, el stabilea, în mod științific, o stare veche a limbii române, așa cum într'adevăr a fost, nu plăsmuită, cum au făcut atâția din învățații ardeleni, cari în scrierile lor au fost preocupați de găsirea vechilor forme ale graiului românesc.

Aceste două merite ale sale, adică stabilirea originii limbii noastre din limba latină poporană și descoperirea unei moșteniri atât de bogate de cuvinte și forme latinești în graiul nostru vechiu, dispărute cu vremea din întrebuințare, erau destul de mari, pentru a face din Timotei Cipariu — după părerea lui Odobescu — „istoricul fundamental și definitiv al limbii noastre”.

„Norii unui patriotism cu spornice și mângâioase făgădueli” însă i-au întunecat meritele de cari am pomenit. Văzând, adică, marele număr de străinisme, mai ales de slavonisme, în limba noastră, el a fost cuprins de teama, că de se vor întrebuința și mai departe în graiul nostru, străinii vor fi încredințați că limba română nu este de origine latină, iar neamul românesc nu este coborât din coloniștii romani aduși în Dacia pe vremea împăratului Traian.

Pentru a dovedi străinilor originea noastră latină, atât ca popor, cât și ca limbă, Timotei Cipariu și-a luat sarcina de a curăți limba română de toate elementele străine și de a pune în locul lor cât mai multe cuvinte și forme latinești, iar în scris, de a introduce sistemul etimologic, după care cuvintele urmau să fie scrise, nu după cum se rosteau în românește, ci după forma, pe care, se presupunea că o avuseseră în limba latină.

Prin aceasta, Cipariu mai credea că limbii române i se va reda strălucirea ei latină de altădată, iar în sufletul amărît al poporului român din Ardeal, se va trezi mândria de urmaș al gloriosului popor roman.

Reforma ce o întreprindea Cipariu asupra limbii române, da naștere însă la o limbă schimonosită care n'avea aproape nimic din frumusețea grafului românesc. De aceea „rătăcirile lui științifice”, cum le numea Odobescu, au fost combătute cu multă inverșunare de acesta. Cu toate acestea, Odobescu a continuat să-i păstreze „o adâncă venerațiune”, pentru că știa că Cipariu chiar și în această rătăcire, nu avea altceva „în vedere decât neclintita și nesmintita lui iubire de țară și de poporul românesc”.

Pentru Odobescu a fost dar deajuns să vadă în Cipariu un înfocat iubitor al limbii române și al neamului românesc, pentru ca să-i poarte, cu toată îndrumarea greșită ce acesta voia s'o dea graiului nostru, un sentiment de dragoste și înaltă prețuire.

Motivul iubirii sale față de acest mare cărturar al nostru, Odobescu l-a repetat în cuvintele următoare: „Noi, ca toată lumea l-am laudat, fiindcă a fost în viața sa un mare patriot român, un luptător așezat și devotat cauzei Românilor de peste Carpați; el prin valoarea și capacitățile sale și chiar prin prestigiul științei ce posedea a ridicat mai sus decât alții steagul naționalității române; a făcut să răsune mai tare decât oricine aceste cuvinte întăritoare: limba noastră românească a fost sprijinul nostru în trecut; limba noastră românească frâmbitează astăzi lumii drepturile noastre; limba noastră va fi deci pururea și mântuirea și mărirea poporului român”.

Frumosul portret al lui Timotei Cipariu făcut de Alexandru Odobescu în articolul amintit se întregea cu aceste cuvinte: „Astfel fu îndoită fire a lui Timotei Cipariu. Scrutator adânc și conștiincios al arcanelor încă necercetate ale limbii românești, atunci când se izola de lume în singuratecu-i locaș, el nu se detașea în laturi când fu vorba de a se lupta pentru reîntregirea drepturilor sociale și civile ale Românilor din împărăția austriacă. Amorul nemărginit al științei nu-l alunga cu totul din luptele politice și dacă cel dintâi îl înlesni temeluri puternice pentru susținerea acestor lupte, apoi, pare-ni-se, că și acestea avură asupra acțiunii sale de erudit oarecari înrâuri, de care câtă să ținem seama spre a ierta filologului nostru oarecari exagerațiuni, oarecari abateri pe tărâmurile curate științifice”.¹⁾

În conferința sa despre răscoala poporului român din Munții Apuseni în 1784, Alexandru Odobescu a spus câteva cuvinte de laudă și despre Români din ținutul Năsăudului, cari s'au bătut cu credință și bravură pe toate câmpurile de luptă pentru împăratul din Viena, punându-și și ei, ca și Moșii lui Horia, încrederea în simțul de dreptate și recunoștință al acestuia.

Cettele adică „Istoria Regimentului al 2-lea românesc de grăniceri Transilvan”, scrisă de Gheorghe Bariț și tipărită în 1874, la Brașov, și luase astfel cunoștință despre virtuțile ostășești ale acestor Români, al căror eroism dovedit în cele mai grele războaie pe cari le-a avut Austria cu numeroșii ei dușmani, formează și azi un motiv de mândrie pentru întregul popor român.

Regimentul românesc dela Năsăud, după cum a arătat și Gheorghe Bariț în amintita sa istorie, a fost înființat de Maria Terezia în 1762, ca o prelungire a cordonului de apărare, tras de această împărăteasă de-a-lungul granițelor Transilvaniei.

Misiunea lui era de a apăra hotarul împărăției din spre Moldova de năvălirea Turcilor, de a împiedeca contrabanda ce se făcea la frontieră, de a urmări pe hoți și pe toți cei cari încercau să treacă în ascuns granița, de a forma carantine împotriva boalelor contagioase venite din Răsărit, iar la nevoie, de a lupta pe orice câmp de bătălie pentru biruința înaltului împărat dela Viena.

Soldații regimentului au fost recruți din patruzeci și patru de sate de pe valea Rodnei, Bărgăului și Șieului. Ofițerii au fost la început toți străini, mai cu seamă germani și italieni. Cu timpul au pătruns în regiment și ofițeri români, proveniți din școala militară ce se înființase la Năsăud. Subofițerii și soldații au fost cu toți români.

Comanda regimentului a fost la Năsăud. Sedțiile companiilor însă au fost în satele mai mari, câte trei până la șase sate, formând o companie.

1) Al. Odobescu: Op. cit. pag. 208 și urm.

În timp de pace, bărbații făceau instrucțiile militare, lucrau la repararea și construirea de poduri și drumuri, iar tineretul, atât flăcăii, cât și fetele, se deprindeau cu îndeletnicirile plugăriei, industriei casnice și gospodăriei.

Tinerii nu erau căsătoriți, până când nu dovedeau înaintea unui oșter și a protopopului că știau rugăciunile, că au sădit un anumit număr de pomi, că se pricepeau la fabricarea lucrurilor casnice, că știau felul cum se conduce o gospodărie vrednică.

În urma unor astfel de învățături și deprinderi frumoase, satele grănicerești au ajuns, în timp destul de scurt, la o stare mai înfloritoare decât satele iobage.

Botezul sângelui regimentul al doilea grăniceresc l-a primit în 1779, la cetatea Troppau, în Silezia, unde a bătut trupele prusiene.

În războiul pe care Austria l-a declarat Turciei, în 1788, regimentul a fost trimis în Bucovina, iar de aici trecut în Moldova, unde a luat parte la luptele ce s'au dat împotriva oștilor turcești, la Dorohoi, Fălticeni, Botoșani, Baia, Vaslui, Adjudul nou, fiind adus după aceea, prin pasul Oituzului, în Ardeal.

În primăvara anului următor, regimentul a respins, cu pierderi mari pentru dușmani, încercările Turcilor de a pătrunde în Transilvania. Spre toamnă, trecând munții, a lăsat un detașament turcesc, care a fost silit să se retragă spre Pitești¹⁾.

În 1790 s'a dat o mare bătălie la Giurgiu, „unde — după spusele unui distins istoric al acestui regiment — s'a petrecut una din faptele cele mai glorioase. Trei batalioane austriece de infanterie impresurate din toate părțile de Turci, erau în pericol de nimicire totală. În acele momente supreme, regimentul al doilea românesc, așezându-se în formă de oblong, stăbăte prin desimea Turcilor, semănând moarte și pieire până ce ajunge la camazii săi, cu cari, unit, zdrobește liniile inamicului și-l ia la fugă. Cu această ocaziune, caporalul Ioan Botta, un ostaș ca turnat din bronz, văzând pe căpitanul Zwilach, încunșurat de șase Turci, se repede asupra-le, ucide, rănește, îi fugărește și scapă pe căpitan. Pentru fapta eroică dela Giurgiu, regimentul fu lăudat, iar caporalul Botta decorat cu medalia de argint²⁾.

În anii următori regimentul grăniceresc dela Năsăud a luptat împotriva armatelor franceze, pe Rin și în Italia.

Cea mai strălucită faptă de arme, soldații acestui regiment românesc au săvârșit-o, în timpul acesta, la satul Arcole, din apropierea orașului Verona. Armata austriacă de aici, fiind bătută de armata lui Napoleon, s'a văzut nevoită să se retragă.

Pentru asigurarea retragerii a fost lăsat al doilea batalion din regimentul românesc dela Năsăud, cu misiunea de a opri trecerea trupelor franceze peste podul de pe râul Apone.

Dela rezistența ce aveau s'o pună la pod ostașii acestui batalion, atârna scăparea armatei austriece. Timp de trei zile, batalionul a stat neclintit în fața dușmanului, zădărniciind toate încercările trupelor franceze de a trece podul.

După ce cinci generali francezi au fost răniți și scoși din luptă, în fruntea atacului s'a pus însuși Napoleon. Nici această încercare n'a izbutit. Numai a treia zi, de către seară și numai după ce trupele franceze au făcut o mișcare strategică prin altă parte, batalionul s'a retras dela pod.

Apărarea podului a costat pe Români pierderi sângeroase, dar și-au împlinit cu sfârșit misiunea ce le-a fost încredințată, scăpând dela nimicire armata împărătească.

Pentru eroismul lor, soldații batalionului au fost lăudați nu numai de generalii austrieci, ci și de împăratul din Viena și chiar de Napoleon. În raportul său către directorul republicii franceze, acesta a fost nevoit să recunoască, nu fără oarecare necaz, că din cauza acestui batalion „îndrăcit“, despre care el nu știa că era format din Români, n'a putut învâli și strivi armata austriacă. Se zice că Napoleon ar mai fi adăugat „că de-ar avea el un asemenea batalion, ar ajunge la Viena în trei zile“.

1) Datele au fost luate din „Istoricul Regimentului, 2 Grăniceri Românesc“, scris, în mare parte după istoria lui Gheorghe Bariț, de Locot-Colonel I. Dinulescu și tipărit în Pitești, 1933.

2) Vasile Bichigean: Năsăudul centru grăniceresc, publicat în anuarul Școlii Normale din Năsăud pe anul 1930.

Cu aceeași bravură s'au purtat soldații acestui regiment și în războaiele următoare. Dovada cea mai puternică de credință către împărat și de statornicie în jurământul ostășesc, acești ostași au dat-o în anul 1848.

Guvernul din Budapesta, investit de Curtea împărătească din Viena cu drepul de a porunci armatelor împărătești de pe teritoriul Ungariei și al Transilvaniei, a dat ordin comandamentului regimentului românesc din Năsăud, să trimită imediat un batalion la Seghedin, pentru a face servicii de garnizoană. S'a aflat însă, că gândul guvernului era de a trimite batalionul împotriva trupelor croate și sârbești, cari s'au fost răscolat sub comanda banului Croației, Iosif Iellacici, în numele libertății și al împăratului din Viena împotriva cârmuitorilor Ungariei, cari voiau să sugrume libertatea popoarelor, peste ale căror pământuri se proclamară stăpâni cu dela sine putere.

Colonelul Urban, comandantul regimentului, cu toate că aflase și el de gândul ascuns al guvernului unguresc, a hotărât totuși să fie trimis la Seghedin batalionul întărit, însă la plecarea acestuia, atât el, cât și grănicerii mai bătrâni le-au pus în vedere soldaților, să rămână credincioși jurământului de credință față de împărat, așa că să nu depună altfel de jurământ, iar dacă li se va porunci să lupte împotriva grănicerilor croați și sârbi, cu cari luptaseră împreună, în atâtea rânduri, sub același steag împărătesc, să nu se sîpună unui asemenea ordin. Li s'a mai spus că acei cari nu vor asculta de aceste sfaturi și vor cuteza să-și calce jurământul față de împărat, nu se vor mai putea întoarce acasă, căci nimeni din sat n'are să-i primească.

În seara zilei de 24 Iulie 1848, batalionul a ajuns lângă Dej, unde i-au ieșit înainte colonelul Iablonski și comisarul guvernial Schopf, cari le-au cerut soldaților să pună jurământul pe constituția maghiară. Soldații însă n'au voit.

De aici, batalionul a fost îndreptat spre Oradea Mare, unde la fel li s'a cerut noui jurământ și unde soldații la fel s'au împotrivit acestei cereri.

La Seghedin, unde au fost transportați după aceea, batalionul a primit porunca de a pleca împotriva răscolăților croați și sârbi. Soldații nu s'au supus nici acestui ordin, deși li s'a spus că vor fi aspru pedepsiți.

După ce a fost purtat prin mai multe locuri, batalionul a fost adus la Vaț. Scoși pe câmpul de lângă oraș, soldații au fost încunoștințați că vor fi constrânși, chiar cu puterea, să depună jurământul de credință guvernului unguresc. Vestea aceasta i-a făcut să-și încarce armele, pentru a putea preîntâmpina orice primejdie.

În această neliniște sufletească i-a găsit generalul Hrabovsky, venit cu mai mulți ofițeri și cu doi deputați români, pentru a le lua noul jurământ. După câteva încercări zadarnice, generalul trecu la amenințări și apoi la făgăduieli ademenitoare. Se povestește că în clipa aceea, soldații Moroșan Ion și Crețu Luca, din compania a treia, pășiră înaintea frontului, își implântară baionetele pe pușcă și amenințară că imediat îl vor împușca pe cel ce ar cuteza să iasă dintre șiruri spre a depune jurământul. Generalul stete o clipă înmărmurit. Revenindu-și, porunci batalionului să-și așeze armele cu cartușierele în piramide și să se depărteze zece pași de ele, firește, pentru a le fi luate. Viclenia n'a prins. La amenințarea că-i va dezarma cu forța, soldații, fără ca să le dea cineva vreo comandă, și-au îndreptat armele spre general. Speriat, acesta n'a putut zice decât: „Ce-i aceasta? Trădare, trădare! Indărăt! Marș! și o luă la fugă”).

Constrângerile asupra lor nu s'au oprit aici. Soldații însă nu și-au călcat jurământul de credință față de împărat și n'au lăsat să li se răpească steagul, ci și-au păstrat onoarea de ostași, învingând toate primejdii ce s'au abătut asupra lor.

În 1851, desființându-se regimentele grănicerești ardeleni, regimentul românesc dela Năsăud, a fost prefăcut în Regimentul de Infanterie Nr. 50, cu numirea „Hanibal Frideric, Prințpe de Thurn și Taxis”, cu garnizoana la Debretin.

Aici i s'a înmănat înaltul ordin împărătesc, prin care i se aducea la cunoștință că

1) Virgil Șotropa: Păjaniile Batalionului I. năsăudean în 1848—49, în revista „Arhiva Someșiană” Năsăud, 1931, Nr. 14.

„primul batalion al regimentului al doilea grăniceresc, acuma Principe de Thurn și Taxis, Nr. 50, care în anul 1848 și-a păstrat cu credință jurământul pe steag între cele mai grele împrejurări”, a fost decorat cu „medalia de aur”, „pentru statornicia nestrămutată în jurământul depus”, adică „für standhaftes Ausharren in der beschworenen Treue”.

Parada decorării a avut loc în orașul Klagenfurt, din Austria, unde fusese mutat noul regiment. Comandantul regimentului, colonelul Ștefan Meško, le-a ținut soldaților, la sfârșitul serbării, o vorbire înflăcărată în românește, îndemnându-i să-și păstreze cu scumpătate jurământul de credință față de împărat, așa cum și l-au păstrat eroicii soldați ai batalionului întâi românesc în 1848.

Impărăteasa Elisabeta a ținut să răsplătească și ea această vrednicie ostășească, dăruind regimentului, pentru a fi prinsă la medalia de aur de pe steagul batalionului întâi „o panglică de mătase albă pe care erau brodate în aur și în verde frunzele de laur și stejar, în mijlocul acestora litera „E”, deasupra cu coroana, iar de laturi cu emblema împărătească. Pe dosul panglicii era cusută cu fire negre pe fond de aur inscripția: „Fiți credincioși și statornici asemenea părinților voștri în 1848”¹⁾.

Pe urmașii vitejilor ostași ai regimentului românesc dela Năsăud, Alexandru Odobescu i-a cunoscut în vara anului 1894, când a stat o lună la Sângeorzul românesc, comună mare și frumoasă, așezată pe malul drept al Someșului Mare, cu aer sănătos și cu izvoare de apă minerală.

În drumul său spre ținutul Năsăudului, Odobescu s'a oprit la Cluj, unde a dormit peste noapte „într'un hotel luxos”, trebuind să plătească „tot atât de scump, ca în cel mai luxos hotel din Paris”. Orașul, pe care îl văzuse și altădată, și care avea case frumoase, străzi curate, tramvaie cu aburi, i s'a părut, din cauză că numai cu două luni în urmă se judecase aici procesul Memorandului, în care au fost condamnați la mulți ani de închisoare și la mari sume de bani un însemnat număr de fruntași ai vieții românești din Ardeal, pentru motivul că au cerut împăratului din Viena, pentru care Românii ardeleni s'au luptat în nenumărate rânduri, să li se recunoască dreptul de a săpâni în libertate peste pământul lor strămoșesc, un focar de ură și prigoană împotriva poporului român din Transilvania.

Dela Cluj a plecat cu trenul la Bistrița. Acesta însă nu mergea mai repede ca o trăsură cu doi cai buni. La restaurantul la care s'a dus în Bistrița, pentru a lua prânzul Odobescu a nimerit la un mare banchet, dat de populația maghiară în cinstea ministrului de interne Hieronymi, aflător pe aici în excursie politică.

Ajunghând să-și alle, în mijlocul acestei gălăgii, o trăsură care să-l ducă la Sângeorzul-Român, a plecat din Bistrița. Străbătând satele săsești Aldorf și Jad, a trecut dealul Strâmba, „pe un drum de munte de toată frumusețea”. Dând în valea Someșului, a luat-o „printre munți înalți de brad și semănați cu căsuțe românești” și, după patru ceasuri de mers, a ajuns la Sângeorzul-Român.

Aici îl aștepta bunul său prieten Vasile Gr. Borgovan, fost profesor la Școala Normală din Gherla, iar acum în București, cu care Odobescu se înțelesese să scrie în timpul șederii lor în Sângeorzul-Român o carte de cetire pentru școlile primare din România.

După cum rețese din scrisorile către soția sa Sașa, trimise în franțuzește, Odobescu, după ce a dormit două nopți la hotel, s'a mutat într'o „micuță casă țărănească, adică o căscioară de bărne, văruiță, așezată pe o înălțime între brazi”, unde se simțea foarte bine, vădând acolo, sus, un aer minunat și o privescătoare încântătoare.

Dela început, Odobescu s'a simțit încunjurat de iubirea oamenilor din Sângeorz. Erau între ei țărani, erau intelectuali, nu numai din localitate, ci din întreaga regiune, mulți din ei fiind profesori la liceul românesc din Năsăud. Toți îl priveau și-i vorbeau cu o nemărginită dragoste, fiindcă vedeau în el nu numai un bărbat de o rară frumusețe și

1) Virgil Șotropa: Op. cit.

aleasă cultură, nu numai un profesor universitar și un fost ministru, ci și un sol al fraților liberi de peste Carpați, de unde așteptau cu nerăbdare să le sosească ziua libertății.

Insufletirea ce i-o aprindeau în suflet acești oameni și aceste locuri, l-au făcut să scrie soției sale următoarele rânduri: „Mai întâiu e o regiune așa de esențial românească, așa de lipsită de străini și de Unguri, că mi se pare că ea nu poate, și în totul nu trebuie să nu fie a noastră. Patriotismul meu ia un avânt mult mai mare, când mă aflu în localități românești cari nu ne aparțin încă”. „In sfârșit, sunt mulțumit că respir un aer excelent și că trăiesc de câțiva timp printre oameni în mijlocul cărora încerc o adevărată satisfacție, să-ți întărești sentimentele patriotice. Poate vă voi părea foarte șovinist, așa de mult repet același refren patriotic, dar acesta este sentimentul care-mi face mai multă plăcere morală, de când mă aflu aici”

A mai aflat că profesorii și ceilalți intelectuali români, veniți la băi, îl cunoșteau din scrierile lui. Acest fapt nu numai că-l măgulea, ci îl făcea să mai treacă cu vederea lipsa unor lucruri din mica lui locuință și să spună: „Aerul, localitatea, lumea încunjurătoare, totul îmi este plăcut și eu nu mă plâng de a fi venit aici. Acesta — adică Sângeorzul — îmi este mai plăcut, decât oricare altă stațiune balneară.”

Peste câteva zile a avut bucuria de a-și fi putut întregi mobilierul din locuință și de a o fi împodobit cu fotografiile soției și fiicei sale. Cartea ce voia s'o scrie cu Borgovan nu-l ispășea. Motivul l-a arătat chiar Odobescu, când a spus: „Este atât de bine de a nu face nimic și de a-și odihni spiritul și corpul într'un peisaj atât de câmpenesc.”

Țiimpul, în care nu se odihnea, și-l petrecea stând de vorbă cu țărani și cărturarii din localitate, precum și cu intelectuali români veniți la băi din alte părți ale Transilvaniei. Partea cea mai însemnată a acestor convorbiri o formau prigonirile poporului român din partea guvernelor ungurești. Era și firesc să se discute despre acest lucru, fiindcă procesul Memorandului provocase o puternică sguđuire în sufletul neamului românesc din Ardeal, îndărjindu-l și mai mult împotriva asupritorilor, iar de aceasta sguđuire s'a resimțit și ținutul Năsăudului. Dintre intelectuali acestul ținut au fost implicați în procese amintit avocații Gavrilă Manu, Gavril Tripon, Dănilă Lica, contabilul Nicolae Roman, toți din Bistrița și Gherasim Domide, preot în Rodna. Gavrilă Manu a murit în cursul cercetărilor, iar ceilalți acuzați din Bistrița, au fost, parte achitați, parte scoși din cauză Gherasim Domide însă a fost condamnat la doi ani și șase luni închisoare și, la scurt timp după condamnare, a fost închis.

Ascultând pe cei cari îi vorbeau despre durerile asupritului nostru popor, sufletul lui Odobescu se aprindea de aceeași revoltă împotriva asupritorilor, de care era cuprins și sufletul lor. Sigur însă de împlinirea idealului nostru național, el îi sfătuiă să „fie prudenți și răbdători”, pentru a nu-și atrage asupra lor urgii și mai mari, împotriva cărora n'ar avea cum se apăra.

În ziua de 18 Iulie, fiind duminică, a fost la biserică, „găsind multă plăcere în a vedea viața simplă și curată a țărănilor regiunii. A fost aici vicarul sau protopopul circumscripției, un tânăr bărbat foarte distins, cu care — după cum spunea Odobescu — am povestit multă vreme.”

Vicarul, pe care Odobescu îl lăuda atât de mult, era Dr. Ion Pop, născut în comuna Poiana Ilvei, peste deal de Sângeorzul românesc. Absolvent al liceului românesc din Năsăud, a studiat teologia și filosofia la Viena. A fost câțiva ani profesor la Academia de teologie din Gherla. După căsătoria lui cu Elena, fiica judecătorului Dr. Ioan Maniu dela tribunalul din Zalău, a fost numit în 1891 „paroh al Năsăudului și vicar foraneu episcopial al Rodnei”.

A fost un bărbat cu multă învățătură și cu o mare dragoste de neamul românesc, așa că laudele ce l le aducea Odobescu, erau pe deplin îndreptățite.

A mai legat prietenie cu directorul liceului românesc din Năsăud, Ion Ciocan,

1) Gavril Bichigean: Slujitorii altarului bisericii române din Năsăud, tipografia G. Matheiu, Bistrița, pag. 58 și urm.

ajuns mai târziu deputat în parlamentul din Budapesta, cu sprijinul guvernului maghiar. S'a mai întâlnit aici cu mulți tineri, de naștere din Sângeorz, dar cari își făceau studiile sau aveau slujbe în București

Își puse în gând ca fiicei sale, Ioana, măritată cu Teodor Damian, prefect de Argeș, să-i ducă din Sângeorzul român un costum țărănesc, care aici e așa de frumos, cum rar se mai găsește prin alte ținuturi.

În societatea a vreo treizeci de intelectuali, Odobescu a făcut o excursie într-o localitate din apropiere, cu numele Valea Vinului, unde de asemenea se aflau băi. Regiunea bogată în păduri de brad i-a plăcut, totuși nu mai mult cu Sângeorzul român

La întoarcere, s'a abătut pe la Rodna, unde avea un coleg dela Academia Română, pe vestitul botanist Florian Porcius.

Născut în Rodna, la 1816, Porcius isprăvisse școala primară în Năsăud, iar liceul la Blaj. A urmat, după aceea, un an la Școala Normală din Năsăud, iar doi ani la Școala Normală Sup. din Viena, unde a cercetat și cursurile de botanică dela Universitate. Întors în Ardeal, a fost învățător și mai târziu înalt funcționar administrativ. A studiat cu o deosebită râvnă flora munților Rodnei, descoperind câteva specii de plante, cari azi îi poartă numele. Pentru meritele sale ca botanist, Academia Română l-a ales membru în 1882.

Pe vremea când l-a vizitat Odobescu, el trăia în casa sa din Rodna, iubit de cei patru membri ai familiei sale, un fiu, două fete și o nepoată, și stimat de întreaga populație românească din ținutul Năsăudului, căreia îi adusese multe servicii însemnate.

Bătrânul Porcius l-a primit, atât pe Odobescu, cât și pe însoțitorii lui, cu o deosebită bucurie. „Toată societatea noastră — scria el soției sale — a fost foarte cordial primită și ospătată de către botanistul Porcius, care împreună cu familia sa mi-au făcut cele mai mari onoruri”.

În schimbul atâtor semne de iubire față de el, atât din partea familiei bătrânului Porcius din Rodna, cât și din partea prietenilor săi din Sângeorz, Odobescu s'a simțit obligat să-i invite pe toți la o masă dată de el, pentru a le arăta, în felul acesta, toată recunoștința sa și pentru a sărbători împreună ziua nașterii fiicei sale, de care era acum atât de departe.

Fericirea ce l-a făcut-o această serbare, Odobescu s'a grăbit să i-o împărtășească și soției sale, scriindu-i: „Am avut aici, în ziua știută, pe vechiul meu coleg Porcius cu familia sa; masa a fost buună într'atât cât putea fi într'acest loc; eu am aranjat crengile de brad de-a-lungul, atârând peste tot velințe. A fost foarte drăguț, cu toate că era destul de strâmt pentru cele 60—70 de persoane invitate. Dar către sfârșitul prânzului a căzut o mică ploaie rară; nu era salon la dispoziție; nimic decât „piese microscopice”. Un moment s'a propus de a transporta muzica și bufetul în valea în care se găsește hotelul cu un mare salon și o largă alee în față. Aceasta se făcuse deja, când ploaia a încetat și a fost înlocuită de un soare ușor acoperit, care a permis dansatorilor și iubitorilor de vin să-și petreacă plăcut până la ora cinci, când serbarea dată de mine a luat sfârșit, pentru că a trebuit să ne ducem la izvoarele unde muzica trebuia să cânte, obligatoriu. În timpul serbării, un bătrân avocat al regiunii, Lica, a ținut un mic toast în onoarea „solgăbireasăi”, Ioana Damian și a tatălui ei, căruia i-au făcut aici mari onoruri... De asemenea, după aceea, un alt avocat, Tripon, a închinat în sănătatea „doamnei Odobescu, absentă”.

În aceeași măsură de dragi i-au devenit și țărani din Sângeorz, pentru aplesele lor însușiri și pentru graiul și portul lor frumos. Într'una din zile, a avut — scria el soției sale — „unul din cele mai frumoase spectacole, din câte se pot vedea. Era, după cum însăși știi, ziua de sfântul Ilie, zi în care țărani nu joacă; de asemenea, întreg satul, care are vreo trei mii de locuitori, era venit, îmbrăcat în haine de sărbătoare, pentru a vizita băile. Izvorul din care se bea apa minerală, se află pe un platou, care domină valea unde sunt stabilimentele băilor și deasupra căruia se ridică în formă de terasă, un delușor pietros cu mușchi și brădet. Toți țărani și țărăucele, dela cei mai bătrâni până la copiii cei mai

mici, erau grupați foarte grațios pe această largă ridicătură, până la pavilionul ce se află în vârf. Era admirabil să vezi atâția țărani români, atât de curați și veseli, adunați trecător, într'un mod atât de pitoresc. Nu există fotografii aici, cu cari să fi putut prinde această priveliște rară, impozantă și grațioasă. Eu am avut într'un moment ideea de a oferi zilele acestea o horă cu băutura acestor săteni. Se pare însă că autoritățile locale nu cam permit asemenea serbări".

Dorința aceasta nu și-a putut-o împlini decât peste câteva zile. Până atunci a trebuit să răspundă invitației colegului său Porcius, care trimise trăsura după el, ca să-l ducă la Rodna. „In cinci sferturi de ceas, pe o șosea frumoasă, tot timpul de-a-lungul Someșului, printre munți plini de verdeață, am ajuns — scria către soția sa — la casa încăpătoare a bătrânului savant, un moșneag de optzeci de ani, încă verde, voios, plăcut și totdeauna natural.

In familia bătrânului Porcius domnea un simțământ de puternică iubire de neam. Mai ales cele două fiice ale sale, când vorbeau de suferințele Românilor, aveau lacrimi în ochi. In mijlocul acestor oameni, atât de curați și nobili la suflet, Odobescu nu putea să nu se simtă bine și să nu spună despre ei în rândurile sale către soție: „Ce familie minunată! Ce viață simplă de țară și nicidecât comună. O masă excelentă și foarte îmbelșugată; totul fiind pregătit de mâinile acestor doamne, cari înșle servesc la masă, luând totodată parte la prânz ca și la conversațiune. Era foarte plăcut chiar în felul cum moșul glumea cu fiicele și cu nepoata sa. Mai era aici și un fiu al moșului Porcius, un bărbat de 45 de ani, un om sdravăn, care fusese funcționar administrativ mai înainte de ce guvernul unguresc alungase pe toți Români din serviciile statului."

La câteva zile după întoarcerea lui din Rodna, Odobescu, în urma rugămintilor ce i-au fost făcute de profesorii și vicarul din Năsăud, de a merge la ei, pentru a le vedea școlarele, a vizitat liceul românesc din acest orașel. Liceul acesta era o mândrie, nu numai pentru Năsăud, ci pentru întreaga populația românească din fostul ținut al graniței năsăudene. A fost înființat în 1863, nu însă de stat, ci de zelul foștilor ostași ai regimentului al doilea grăniceresc, cari în drumurile lor prin țări depărtate, „au avut prilej să cunoască popoare mai înaintate, cu civilizație străveche și prin comparație cu stările de acasă, vedeau primejdia care le amenință neamul, dacă nu s'ar îngriji de cu vreme de asigurarea viitorului lui prin educație potrivită și întemeierea unor mijloace menite să le scoată urmașii din negura neștiinței la farul luminos al culturii"¹⁾

Liceul era întreținut din venitele averilor și drepturilor pe cari acești ostași le câștigaseră pe câmpurile de luptă cu vitejia și sângele lor.

Învățătura s'a făcut, afară de studiul limbii maghiare și al celorlalte limbi străine în românește. Profesorii liceului s'au străduit să desvolte în sufletul elevilor, recrutați cei mai mulți din fiii țăranilor din satele foste grăniceresti și din împrejurimi, dragostea de carte, râvna de muncă, dorul de înălțare, dar mai presus de toate, să le aprindă în inimi iubirea de neamul românesc și de limba românească.

In ședințele societății lor de lectură, numită „Virtus Romana rediviva", în serbările lor școlare, elevii acestui liceu au fost conduși de iubirea pentru neamul și graiul nostru.

Cea mai frumoasă sărbătoare națională pentru elevii, profesorii liceului românesc din Năsăud, ca și pentru intelectualii localnici și din împrejurimi, a fost așa numitul „maial", pentru că se ținea în luna Mai.

Mulți ani de-a-rândul maialul s'a ținut în ziua de 3/15 Mai, pentru ca școlăriimea dela Năsăud să poată sărbători, la adăpostul acestei serbări câmpenești, amintirea „marei adunări a patruzeci de mii de Români pe Câmpia Libertății dela Blaj, în ziua când poporul românesc din Ardeal s'a proclamat de națiune liberă și a jurat oă va lupta pentru emanciparea lui din sclavia „aristocrației" maghiare. Această zi națională se sărbătorea

1) Vasile Bichigean: „Istoricul liceului", în Anuarul liceului grăniceresc G. Coșbuc din Năsăud pe anul școlar 1922—23.

cu mare fast și un public numeros din Năsăud și din comunele din împrejurime, preoți, învățători, funcționari, participau cu familiile lor. Serbarea se făcea în pădurea „Dumbrava”, de stejari, de pe un deal, din jos de Năsăud în zorii zilei Năsăudul răsuna de împuscăturile pivelor, așezate sus pe „Comoară,”

„În primii ani ai existenței liceului se făcea un parastas în biserica Năsăudului pentru cei căzuți în revoluția dela 1848 și o predică relativă. Mai târziu însă guvernul maghiar a oprit a se serbători această zi cu un fast prea național. Totuși până la anul 1877, deci până la războiul româno—ruso—turc — războiul independenței României — se sărbătorea în toată splendoarea”.

Cu privire la această serbare, profesorul Iuliu Moisil, care își trăiește adâncile sale bătrânețe la Năsăud și din ale cărui amintiri din viața de elev, am reprodus rândurile de mai sus, continuă astfel : „Serbarea zilei de 3/15 Mai din anul 1878 a fost excepțional foarte frumoasă, căci vremea era caldă și splendidă, serul senin. După ce ne-am întrunit toți școlarii la liceu, la orele 9 am făcut o plimbare prin străzile Năsăudului, în frunte cu fanfara, ce mai rămăsese din timpul regimentului al II-lea de graniță și cu patru steaguri, în colorile românești, iar pe la orele 11 am plecat în frumoasa pădure de stejari „Dumbrava”. În mijlocul acestei păduri aranjaserăm înainte cu câteva zile un loc pătraț pentru dans, jur-împrejur cu jilțuri de pământ, acoperite cu iarbă, frunze și pe deasupra cu scoarțe și covoare de lână. Alături, loc pentru bucătărie, pentru mese, scaune, garderobă, etc.

Noi școlarii, în special cei din cursul superior, ne-am încins, cu ocazia acestei serbări naționale, brăile tricolore românești, făcute de țărance din Năsăud și din Rebrisoara, late de vr'o 3 degete, încinse în jurul trupului, capetele atârând în jos cu clucurli lor.

La maiaturile acestea luau parte toți profesorii, funcționarii din Năsăud și foarte mulți preoți, învățători și alții din comunele vecine, cu fetele lor. După amiază pe la 3—4 începea dansul și era o petrecere și o veselie din cele mai entusiaste. Dansurile, cari se jucau, erau în afară de valsuri, polci și cadrile, jocurile românești Someșana, Romana.

Cu Someșana se începea întotdeauna. În pauză se juca de o grupă de 12 școlari jocurile voinicești: Călușerul, Romanul și Bătuta, îmbrăcați în costum național, încași cu brâu tricolor. Tot în pauză lăutarii dela Bistrița înveseleau publicul cu fel de fel de cântece românești, române, pe cari lăutarii le aduceau din vechiul Regat, doine, cântece populare etc. Din vestiții lăutari amintesc aici pe Cristof bătrânul, apoi Cristof tânărul, pe Deneș și în urmă pe Goghi, toți excelenți vioriști și capelmaistri, pe cari i-am cunoscut și am dansat după armonioasele lor melodii. Dela dânsii noi școlarii învățam toate românețele și cântecele aduse de ei din Regat și în urmă le cântam mereu.

În timpul pauzei se lua și masa. Mâncările erau aduse de familiile invitate și consta din fripturi de miel, pui, etc., multe prăjituri și școlarii erau invitații și mușterii familiilor. Alături însă unele clase se întovărășeau și-și frigeau mieii lor în frigări și se ospătau, iar pentru ca să se răcorească, aveau câte un butoiș cu bere, dela vechea fabrică de bere din Năsăud. În acest timp se țineau și toaste mici și cuvântări de către „studentii” mai mari pentru profesori și de profesori pentru martirii din 1848 ai neamului românesc¹⁾.

Cu timpul nu s'a mai dat voie să se scoată steaguri românești la serbările școlare. Maiatul însă a continuat să se țină, cu aceleași cântece naționale, cu aceleași obiceiuri frumoase, cu aceeași însuflețire, ca și mai înainte, nu însă în „Dumbrava”, ci într'un parc, numit „Lagăr”, fiindcă acolo își făcuseră ostașii regimentului grăniceresc deprinderile lor militare. Maiatul a rămas în tot timpul stăpânirii maghiare cea mai frumoasă manifestare națională românească în ținutul Năsăudului.

Un puternic răsunet a avut la Năsăud căderea Plevnei, în 1877, în mâinile trupelor române și aliate. Elevii, profesorii, populația, au manifestat ceasuri întregi pe străzile orașelului, cu cântece patriotice, cu strigăte, „să trăiască”, armata română și Principele Carol, domnitorul României. Atât de mare le era însuflețirea, încât se credeau în țara ro-

1) Iuliu Moisil: „Amintiri din viața de liceu”, Arhi a Someșană, Năsăud 1939, Nr. 26.

mânească. Pentru veșnicirea strălucitelor biruințe ale armatei române asupra trupelor turcești pe câmpiile Bulgariei, în 1877, intelectualii români din Năsăud au botezat două hoteluri din orașelul lor cu numele de „Grivița” și „Rahova”, spre a aminti pe cele două redute ale Plevnei, cucerite de ostașii români.

Alexandru Odobescu, mergând în Năsăud, avea să vadă, nu un liceu, al cărui local impunător fusese clădit de curând, cu banii Românilor grăniceri, ci un institut cu puternică vleață românească și mândrie națională.

Soției sale avea să-i scrie deci numai cuvinte frumoase despre Năsăud; „Ziua de ieri — 17 August 1894 — am întrebuițat-o vizitând liceul românesc din Năsăud, care este o clădire foarte frumoasă și foarte mare și nouă de tot, prea frumoasă chiar pentru un târguleț care nu e mai mare ca Argeșul nostru. Am stat de vorbă cu directorul și cu toți profesorii, cari m'au primit cu toate onorurile. Am dăruit bibliotecii liceului cele trei volume din operele mele, cu atât mai mult, cu cât în anuarul imprimat al liceului am observat printre subiectele lecturii și ale studiilor din clasele superioare și bucăți scrise de mine. În plus le-am cerut să-mi trimită negreșit unul din cei mai buni bacalaureați ai acestui liceu, pe care-l voi primi ca intern în școala mea”.

„Vizitele mele în Năsăud le-am terminat cu una făcută vicarului, un plăcut tânăr preot înșurat, foarte distins prin spiritul și manierele sale și un excelent patriot. Dânsul mi-a oferit și trăsura, pentru a mă înapoia pe la orele 2 $\frac{1}{2}$ la Sângeorz”.

Cererea lui Odobescu de a i se trimite cel mai bun bacalaureat din anul acela, dela liceul din Năsăud, pentru a-și continua studiile la Școala Normală Superioară din București, al cărei director era el, i s'a împlinit, cu deosebirea, că în loc de unu, i s'au trimis doi. Cei doi tineri, Vasile Șuteu și Constantin Moisil, au ajuns amândoi profesori, fiind o mândrie pentru școala românească.

Intors la Sângeorz, Odobescu a pus la cale o serbare în cinstea sătenilor, pe seama cărora a cumpărat mai mulți decaltri de țuică. A întocmit un fotograf din Bistrița, ca să-i fotografieze jocurile și pe țărani. Fotografii, dela care cumpărase portretele frunțașilor români condamnați în procesul Memorandului, n'a venit în schimb, a sosit un slujbaș dela Pretura din Rodna, care a oprit începerea serbării. Numai după stăruitoare demersuri pe lângă acest reprezentant al autorității publice de către mai mulți intelectuali români și chiar unguri, între cari și un conte, pentru ca să nu supere pe un personaj atât de înalt, cum era Odobescu, serbarea a putut începe. Tineretul a jucat, în frumosul lui port național, Someșana, Moldovineasca și Bătuta. Sătenii bând din rachiul cumpărat de Odobescu, au închinat în sănătatea lui. După petrecere, o delegație de săteni i-au adus mulțumiri pentru acest semn de iubire. Cătorva flăcăi dintre cei cari i-au mulțumit, Odobescu le-a cerut să-i transcrie câteva din strigăturile ce s'au chiuit la joc. Aceștia i-au împlinit cererea, spre deosebita lui bucurie.

Ca încheiere a șederii sale în Sângeorzul român, Odobescu a făcut o excursie pe muntele Rotunda, ce desparte Transilvania de Bucovina, care pe atunci se afla sub stăpânire austriacă.

Între însoțitorii lui Odobescu se aflau — după cum le spunea el — „doi tineri drăguți, frații Valda din Dej, student, unul la medicină, altul în diplomație”, cari își făceau studiile la Viena. Mai era cu el un învățător în pensie, Domide, din Sângeorz, care-i da lămuriri despre locurile pe unde treceau.

Ieșind din Șanț, cel mai din capăt sat de pe valea Someșului, înființat — după spusele lui Odobescu — pe timpul lui Iosif al II-lea, pe vechea frontieră a Moldovei, înainte de 1779, călătorii au dat peste locuri „din cele mai pitorești”.

Mai plină de flori a fost urcarea în serpentină a muntelui, printr'o „pădure seculară de brazi și molizi uriași, de o parte prăpăstii împădurite, de altă parte pereți cari urcă aproape în unghiul drept”. „La adâncimi îngrozitoare se vedea șoseaua”, pe care au „trecut cu o jumătate de ceas mai înainte”.

După două ceasuri de urcuș, se aflau în vârful muntelui, de unde se vedeau mândrele plaiuri ale Bucovinei.

N'au mers mai departe, ci, așezându-se „sub cetinile” unui brad, au prânzit. În apropiere de ei, pășteau turme de oi și cirezi de vaci. Tabloul din jurul lor „era splendid”, după vorba lui Odobescu. Coborîrea a ținut timp mai puțin, iar pe când se însera, se aflau în casa lui moș Porcius, din Rodna, unde au fost ospătați cu o „gustare excelentă.”

Odobescu se întorsese mulțumit din excursie. Văzuse o mulțime de locuri frumoase, precum și casa în care fusese găzduit Iosif al II-lea, când umblase prin munții Rodnei. Auzise și o mulțime de anecdote în legătură cu obiceiul împăratului de a umbla în haine simple, pentru a surprinde pe oameni la ocupațiunile lor.

Odobescu n'a povestit-o, dar de sigur că a auzit de „întâmplarea, că trecând Iosif pe drumul ce ducea peste muntele Cucureasa, se grăbi singur la vale, spre sat — adică spre Șanț — și aci intră în conacul ofițerilor cordonași. Bucătăreasa ocupată cu gătitul mâncărilor pentru înaltul oaspe, văzând că străinul începe să vorbească cu ea, îi zise să n'o rețină, ci mai bine să-i ajute la învățarea frigării. Străinul ascultă, se puse la lucru și acolo îl află suita, alături de bucătăreasa acum înmărmurită de spaimă.¹⁾

Seara târziu, Odobescu și însoțitorii săi erau întorși la Sângeorz, unde luară parte la „o mică serată dansantă la Casino.”

Sezonul băilor era pe sfârșite, iar vizitatorii români se pregăteau astfel de plecare.

Pe un timp minunat ce-l făcea să-i pară rău după Sângeorzul-Român pe care-l părăsea pentru totdeauna, Odobescu a plecat la Bistrița, pentru a vedea bâlciul anual de Sântă-Mărie, la care vine un mare număr de populație românească de pe tot cuprinsul județului Năsăud și la care feciorii și fetele, în frumosul port național al acestei regiuni, joacă o mulțime de jocuri frumoase.

Spre durerea lui Odobescu, în anul acela poliția a oprit jocurile, așa că n'a putut vedea decât „Someșana”, ce semăna într-un fel cu cea văzută de el la Sângeorz.

În schimb, Odobescu a fost primit, în chip deosebit de mișcător, de intelectualii români, dintre cari pe mulți îi cunoștea dela Sângeorz. La serbarea dată de aceștia în cinstoaia lui, s'a jucat o piesă de teatru de către ilcății și fetele de meseriași. Văzându-le zelul pe care acești tineri îl puneau în jocul lor, Odobescu a spus despre meseriașii români din Bistrița, că erau „mai luminați decât colegii lor de peste Carpați”.

Dela Bistrița, Odobescu a plecat cu trăsura la Vatra Dornii. Satele de pe valea Bârgăului, prin frumusețea lor, i-au făcut o deosebită plăcere. A poposit puțin în Prundul Bârgăului, pentru a cumpăra câteva „cătrînțe bârgăunești” dela o țărancă bătrână, soră cu doctorul Monda din Sângeorzul român.

În casa acestei țărance, Odobescu a dat cu ochii de portretele regelui și reginei României, atârdate pe perete între sfintele icoane. Portretele „suveranilor noștri către cari aspiră întregul pământ de aici”, cum spunea Odobescu, erau pentru el o nouă dovadă despre idealul spre care năzuia poporul român din Ardeal.

Un nou popas a făcut în cătunul Tihuța, unde „la malul unui pârâiaș, încunjurat de brazi”, a „dejunat din merindele aduse din Bistrița”.

Părăsind valea Bârgăului cu satele ei, „pline de vieață” și „foarte pitorești”, Odobescu a urcat „pe un drum superb” „dealul numit Măgura Calului, de unde vederea este splendidă”, și coborînd pe valea Dornii, a trecut în Bucovina.

Vatra Dornii, în care s'a oprit pentru câteva zile și care era „de asemenea o localitate cu izvoare de apă minerală”, însă care nu era „vizitată decât de Evreii din toate țările învecinate”, i-a plăcut prin frumusețea regiunii, dar l-a înspăimântat cu marele ei număr de locuitori evrei. „Este înspăimântător — a spus el — cum această nație a invadat toată țara Bucovinei”²⁾.

1) Virgil Șotropa: „Împăratul Iosif II. în Districtul Năsăudului”, Arhiva Someșană, Năsăud 1976 No. 4.

2) Scrisorile lui Odobescu către soția sa Sașa, în care el își descrie în franțuzește călătoria sa în Ardeal, în vara anului 1894, au fost publicate în *Convorbiri literare*, nrele 11—12 din 1915 și nrele 7—9 din 1934. Au fost din nou publicate în „Al. I. Odobescu: Opere Literare”, ediția lui Struțeanu. Scrisorile publicate în 1915 au fost traduse în românește de profesorul Iuliu Moisil în Arhiva Someșană, Năsăud 1922, nr. 16.

În 21 August 1894, Odobescu era întors în București din călătoria sa în Ardeal. Într-o scrisoare din Sângeorzul român către soția sa Sașa, Odobescu i-a făcut următoarea promisiune, pe care de sigur că, ajuns acasă, și-a împlinit-o și anume: „La înapoierea mea vă voi descrie aceste dansuri, — era vorba de jocurile țăranilor din Sângeorz — precum și felul acestui popor, în care se poate vedea de pe acuma un măreț viitor pentru țara noastră, căci aici cu toții, și bărbații și femeile, sunt stăpâniți de o dorință puternică, de a scutura jugul unguresc și de a face o singură țară cu noi ceilalți. Amin! Aș dori, să trăiesc atâta numai, ca să văd împlinirea acestei frumoase năzuințe a tuturor, aspirație, care aici n'are de loc înfățișarea vagă a unui simplu vis”.

Alexandru Odobescu a murit de mult, dar locuitorii din Sângeorzul român de pe valea Someșului, pe care el i-a iubit atât de mult, i-au păstrat o frumoasă amintire. Astfel bătrânul învățător Sabin Sohorea, își aducea aminte prin 1938 de următoarea mărturisire a lui Silivan Buia, mort de mai mulți ani: „Domnul Odobescu din Regat mi-a dat multe parale, ca să-i spun strigături de pe aici, apoi le a plătit feciorilor din sat ceterași, ca să joace în dumineci și sărbători la borcut, iar el își scria strigăturile într'o cărticică. De multe ori a venit acasă la mine, în Cormăița și acolo sta zile întregi și mă întreba despre viața noastră de aici, din Ardeal. Se uita la mine, cum cosesc țarba, cum fac mămăliga în ceaunul acățat în cujbă. Acest domn mi-a scris din Regat, de mai multe ori și m'a întrebat cum o duc și ce mai fac oamenii din Sângeorzul—român”¹⁾.

Pe această strânsă legătură sufletească a poporului român de pretutindeni s'au clădit și se vor reclădi sfintele hotare ale scumpei noastre patrii.

ȘTEFAN LUPU
profesor

---

1) Această informație mi-a fost comunicată de bunul meu prieten, dl. Alexandru Asfalușiu, pe când era învățător în Sângeorzul român.

Știință și metodă*)

de Liviu Sirca

Știința e un sistem de cunoștințe exacte.

Această definiție conține două elemente caracteristice:

a) Cunoștințele date de știință nu sunt răslețite, ci înjghebate într'un întreg. De exemplu: Psihologia intelectualistă vorbește prima dată despre fenomenele intelectuale, apoi despre cele afective și în urmă despre cele voluntare, vrând să arate prin aceasta că o stare intelectuală, o idee de exemplu, dă naștere unui sentiment și apoi unui act voluntar. Psihologia biologică a lui Th. Ribot pune la început tendința, apoi viața afectivă și la urmă de tot viața intelectuală.

b) Cunoștințele date de știință sunt adevărate, adică corespund realității; sunt în conformitate cu realitatea.

Sunt și alte discipline, care ne dau cunoștințe aranjate într'un sistem; de pildă, Metapsihica, dar lor li se neagă caracterul științific. Mulți oameni de știință refuză să creadă că învățăturile ei ar fi în conformitate cu realitatea.

În concluzie, știința ne dă adevăruri.

Ca să obținem adevărul, trebuie să procedăm într'un anumit fel; trebuie să urmăm o metodă. Metoda e calea ce duce spre adevăr.

Asupra metodei, profesorul meu iubit de filozofie, d-l Marin Ștefănescu, a scris o carte substanțială, sub titlul: *Le problème de la méthode*.

În această operă fundamentală, profesorul de filozofie al Universității din Cluj-Sibiu, scrie aceste rânduri pline de sens:

„Dar pentru a atinge, a realiza un scop, oricare ar fi el, trebuie o metodă. Căci oricare ar fi scopul pe care îl urmărești, trebuie — este evident — pentru a încerca să ajungi la el, să te porți într'un fel sau altul, trebuie să lucrezi într'un fel oarecare, trebuie să procedezi după o metodă. Cuvântul „metodă” care se găsește în cele mai multe limbi europene, se compune din două cuvinte grecești: *méta*=după și *odos*=drum. Deci acest cuvânt înseamnă „ceea ce urmează după drum, adică o cale, un instrument, un mijloc, între un început, un punct de plecare și scop, punctul de sosire. E vorba de o cale sistematică, determinată, trasată; o supra-cale și nu de un drum oarecare, la întâmplare, peste câmpii, pierdut în inconștient.”

Ne întrebăm, dacă zborul, progresul unei științe, nu e în funcțiune, nu depinde de metodă pe care ea o întrebuițează?

Aceasta voim să o dovedim, discutând subiectul acesta, luat după titlul unei lucrări a lui Poincaré: *Science et méthode*.

Să vedem deci cum o metodă bună a dus la perfecționarea științei.

1) Psihologia a întrebuițat secole de-a-rândul introspecția. Atât timp cât a uzat de ea, a rămas o știință mai mult subiectivă.

*) Subiect care figurează în programul examenului de bacalaureat și care nu se găsește tratat în manualele de logică.

Introspecția e o metodă indispensabilă, dar singură nu e suficientă. De aceea s'a trecut la extrospecție. Din acest moment progresele ei au fost într'adevăr uimitoare, ceea ce ne face să credem că diferitele forme ale metodei extrospective sunt mai proprii pentru studiul vieții sufletești,

2) Sociologul Durckheim îi obiectează Sociologiei biologice că ea a ajuns la rezultate greșite, întrebându-se o metodă greșită: analogia.

Analogia — susține dânsul — e o metodă bună pentru a face pe alții să înțeleagă lucrurile; e o metodă bună de predare, dar nu de investigație. Sociologia obiectivă, de fapt, s'a constituit întrebându-se o altă metodă.

3) Tot avântul pe care l-a luat știința modernă se datorește metodei inductive, al cărei partizan a fost Bacon, prin al său *Novum organon*.

Și cei vechi observau, observăm și noi. Noi însă observăm cu aparate: telescoape, microscopie, termometre, etc., pe care cei vechi nu le aveau. Aparatele sunt simțuri perfecționate.

Și cei vechi au experimentat, experimentăm și noi astăzi. Noi însă experimentăm foarte mult în comparație cu ei — care uzau de metoda observării — care așteaptă fenomenele să se producă dela sine. Noi însă le producem în mod artificial în laborator.

Putem spune că știința veche era deductivă. Cea nouă este inductivă. Ea scoate din fapte legi. Se vede că inducția este o metodă de investigație mai bună decât deducția.

Este deci incontestabil o mare deosebire, în ce privește metoda, între știința veche și cea nouă. Dar deosebirea se vede și în rezultate. Aplicațiile la care a ajuns știința de astăzi nu se pot compara cu cele din trecut.

Sunt unii autori care pretind că în decurs de 2000 de ani, inteligența umană a rămas staționară. Totuși știința de astăzi este mai avansată și aceasta numai datorită metodei.

4) Dacă filozofia nu e o știință, aceasta se datorește și faptului că există discuțiuni asupra metodei de elaborare a adevărilor ei. Empiriștii consideră simțurile ca fiind calea care ne duce spre adevăr; raționaliștii ridică în slăvă rațiunea; criticismul vrea să împace pe empiriști cu raționaliști; iar intuiționiștii pledează pentru intuiția intelectuală, concepută ca un fel de simț, care-ți permite să te confunzi în obiectul de cunoscut, și prin trăire în el, să-l prinzi dintr'odată esența.

Din cele câteva argumente amintite se vede că:

La adevăr duce o singură cale,

Se poate întâmpla ca mîntea omenească să nu sesizeze dela început adevăratul drum.

De aici o diversitate de procedee, care pretind toate că pot descifra lumea așa cum ea este în realitate și credința că mai multe căi duc la Roma.

Dacă la o țintă dată se poate ajunge pe mai multe căi, numai unul din aceste procedee este cel mai bun.

Atât timp, cât există discuțiuni asupra acestei chestiuni, știința nu înaintează.

Trebue să tragem concluzia că între știință și metodă e o strânsă legătură. Până ce nu se descoperă metoda cea mai potrivită pentru studiul unor fenomene, știința nu se poate constitui, sau nu poate progresa.

Însă progresul, sborul, pe care-l ia știința e în funcție și de alți factori, ca:

a) Natura fenomenelor studiate.

Sunt fenomene simple și fenomene complexe. Științele care studiază fenomene simple, progresează mai repede. Matematica studiind numai ideea de număr, s'a constituit ca știință încă din antichitate. Sociologia s'a dezvoltat ca știință numai în secolul al XIX-lea, fiindcă obiectul ei, societatea, este foarte complex.

b) Sunt fenomene materiale și spirituale. Progresează mai ușor științele care studiază materia.

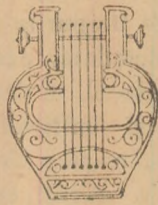
c) Ipoteza, teoria, care stă la baza unei științe iarăși poate fi o bază a progresului.

Vindecarea bolilor infecțioase se face într'un procent mai mare de când Pasteur a elaborat ipoteza microbilor.

A avea o ipoteză bună e o întâmplare.

Am amintit aceste trei cazuri ca să nu se creadă că numai metoda ar determina constituirea unei științe.

IN SLUJBA NEAMULUI ROMÂNESC

Într'una din scrisoriile sale către Vasile Alecsandri, bunul său prieten, Ion Ghica, îi povestea următoarea întâmplare: „Îmi aduc aminte, spunea el, că aflându-mă, acum câțiva ani, la o masă, la Constantinopol, beizadea Grigore Sturza avea ziafet de ziua lui și ne poartise pe toți Românii proscriși; adusese pe cel mai vestit tacâm de lăutari, tot meșteri aleși dintre cei mai buni, scripcari, cobzari și neisani din scaune din București. Trăgea Dinică cu arcușul de te ardea la inimă și cobzarul zicea din gură pe Alîmoș; la masă era și un străin, un Perot, care văzându-ne îndușoșiți, ne zicea cu un ton de dispreț:

— Nu înțeleg ce găsiți în cântările astea de vă fac atâta impresie!

Iar Marin Serghiescu (Naționalu) se uită cu milă la dânsul, zicând:

— Perotule, Perotule! Săracule, tu nu ai patrie, tu nu ai patrie, tu nu știi ce e cântecul național.

Aceste puține cuvinte, zise cum au putut fi zise,

hotarele țării acolo, unde erau marginile neamului românesc și unde urmează, în temelul jertfelor aduse de neamul nostru pe câmpul de luptă din Răsărit, să fie așezate din nou și pentru totdeauna. Deasupra scenei, pe care cânta corul, atârna harta țării noastre. În punctele ce arătau orașele din partea ce ni s'a luat, printr'o hotărîre nedreaptă și jignitoare, luminau becuri electrice, cari se stingeau și iar se aprindeau, pentru a ne arăta și mai bine întinderea și frumusețea pământului strămoșesc, ajuns în robia străinului.

La vederea icoanei acestui pământ îndurerat și la auzirea cântecului în care parcă se aude cum sufletul neamului geme de revoltă împotriva nedreptății ce i s'a făcut și în care parcă se vede cum ostașii români trec granița blestemată, pentru a aduce din nou la sânul patriei pe frații ce plâng azi în robie, publicul din sală nu și-a mai putut stăpâni durerea pentru plaiurile înstrăinate, ci a izbucnit în puternice aplauze la adresa corului și a conducătorului acestuia, transformați acum în crainici ai dreptății ce o așteptăm să vină pentru poporul nostru.

În publicul ce era la această serbare se aflau mulți din cei alungați dela vetrele lor strămoșești de urgia străinului, ce-a pus stăpânire pe acel pământ românesc. În sufletul

Prof. ION IGNATON

ne-au făcut pe toți să ne podidească lacrimile”.

Un fapt asemănător s'a petrecut anul acesta în orașul Deva. La o serbare școlară, ce s'a ținut în sala teatrului orașesc de aici, corul liceului de băieți „Decebal” din localitate a cântat mai multe cântece patriotice sub conducerea distinsului profesor de muzică, d-l Ion Ignaton.

La un moment dat, corul a început să cânte marșul nostru național, care ne amintește de nețărmurita însuflețire cu care armata română a trecut, acum douăzeci și ceva de ani, crestele Carpatilor, pentru a muta

acestora, cântecul amintit a răscolit tot dorul după locurile și ființele dragi de acolo, umezindu-le ochii și fața de lacrimi. În toate timpurile cântecul a avut o puternică înrăurire asupra sufletului omenesc. Se pare că niciodată, această putere n'a fost așa de mare ca în vremile de azi. La multe popoare cântecul, în deosebi, cel patriotic, face parte din mijloacele de creștere a copiilor în iubirea și simțământul de jertfă pentru patrie.

Această putere a cântecului a cunoscut-o de mult profesorul de muzică Ion Ignaton și în lunga sa carieră dăscălească s'a năzuit ca prin doina și cântecul românesc să făurească din elevii săi suflete de eroi, gata de a se jertfi oricând pentru fericirea neamului și apărarea țării.

Farmecul cântecului îl cunoaște din copilărie, iar dragostea pentru vechile doine și cântece românești a deprins-o din casa părintească.

Născut la 1 Septemvrie 1888 în comuna Ormîndea, din județul Hunedoara, profesorul Ignaton a moștenit talentul muzical dela tatăl său, învățătorul Gheorghe Ignaton, vestit în tot ținutul pentru darul său de a cânta frumos.

De copii mic, viitorul profesor a iubit florile și cântecele. Hoinărea zile întregi prin lanurile de grâu, pe câmpii și prin păduri, culegând flori și fredonând doine. Partea cea mai mare din zi și-o petrecea ascultând pe țărani dela muncile câmpului cum cântă și se silea să le prindă cântecele, ca să le cânte și el. Mai târziu începu să le treacă, atât cuvintele, cât și melodia, într'un caietel ce l purta întotdeauna la dânsul. În felul acesta a ajuns să aibă azi o mare colecție din cele mai vechi și mai frumoase doine românești cu care, dacă ar avea puțința s'o publice, ar contribui mult la cunoașterea folklorului românesc.

După terminarea școlii primare și a gimnaziului ortodox român din Brad, a trecut, în urma obținerii unei burse din fondul „Avram Iancu”, al Astreji, ce nu se dădea decât tinerilor talentați și cu puternice simțăminte românești; la liceul românesc „Andrei Șaguna” din Brașov. Studiul muzicii, în deosebi studiul vioarei, început încă din școala primară și continuat la gimnaziu, cu profesorul de muzică M. Stoica din Brad, l-a urmat în liceul din Brașov, cu renumitul profesor Gheorghe Dima, ajuns după unirea Ardealului cu țara mamă, director al Conservatorului de muzică din Cluj. Ca elev al liceului din Brașov, tânărul Ignaton a făcut parte din corul bisericii „Sfântul Nicolae”, precum și din corul Reuniunii de muzică. Astfel a cântat la concertele pe cari această reuniune le-a dat sub conducerea măiestrului Gheorghe Dima la Ateneul Român din București, cu ocazia expoziției din 1906. Ca elev de liceu, s'a mai dovedit un însuflețit și priceput conducător de coruri și orchestre, formate din colegii săi. Cu aceste coruri și orchestre a dat numeroase concerte și reprezentații în orașul Brașov, impunându-l atenției publicului ca pe un talentat muzicant.

În toamna anului 1909 a înjghebat în comuna sa natală, Ormîndea, un cor bărbătesc, cu care a dat un concert foarte reușit în folosul bisericii de acolo, ce trebuia renovată.

După isprăvirea liceului, tânărul Ignaton s'a înscris la Academia de teologie din Sibiu, pe care a absolvit-o în 1912. În seminarul de aici, studiul muzicii l-a continuat cu profesorii D. Cunțan și Timotei Popovici. În același timp a făcut parte din corul Reuniunii de muzică de sub conducerea măestrului L. Tempea. De multe ori teologul Ignaton a condus, în lipsa măestrului său I. Popovici, corul teologilor la slujba religioasă din catedrala română ortodoxă din Sibiu.

În vremea cât a urmat teologia, a organizat și condus coruri și orchestre din colegii săi, cântând la diferite serbări și la multe sfințiri de biserică.

În primăvara anului 1912 a luat parte la excursia pe care teologii români din Sibiu au făcut-o la mănăstirile din România sub conducerea I. P. Sa. Dr. Nicolae Bălan, Mitropolitul de azi al Ardealului, pe atunci profesor la Academia de teologie din același oraș și a dirijat corul teologilor la concertele date cu această ocaziune.

Din anul 1911 până în 1913 a fost dirijorul corului mixt al Reuniunii meseriașilor români din Sibiu, activând alături de vrednicul ei președinte de atunci, Victor Tordășianu și dând mai multe concerte în acest oraș.

În timpul cât a stat la Sibiu a cules cântece populare din comuna Rășnari, lăsându-le să se publice în valoroasa monografie a acestei comune, întocmită de fostul inspector școlar, Victor Păcală.

Anii de școală au fost pentru tânărul Ignaton ani de adâncire în știința muzicii. Desele concerte date sub conducerea lui, i-au stabilit reputația de un harnic și priceput organizator de coruri și de un neîntrecut dirijor. După isprăvirea Academiei de teologie și după căsătoria lui cu domnișoara Teodora Antonescu din Săliște, a fost sfințit și numit preot în comuna Crăciunești din ținutul Zarandului. Războiul l-a deslăcit de parohie, fiind mobilizat ca preot militar, cu gradul de căpitan, în 1919.

În această calitate a servit la spitalul militar din Bistrița, capitala județului Năsăud, de unde a trecut la spitalul militar din Zentelke, de lângă Cluj. Mai târziu a fost trimis pe fronturile din Polonia, Rusia și Italia.

La prăbușirea împărăției austro-ungare, în toamna anului 1918, preotul Ignaton s'a întors acasă și a organizat în comuna sa garda națională, cu care a asigurat liniștea locuitorilor de pe cuprinsul ei.

Ales președinte al Consiliului național din comuna Crăciunești, a condus o numeroasă delegație de sătenți la marea adunare de la Alba-Iulia, din 1 Decembrie 1918, în care poporul român din Ardeal și celelalte părți foste ungurești și acum desrobite, a proclamat unirea acestor ținuturi cu patria mamă. Revenit la parohie, preotul Ignaton s'a străduit să ridice poporul de la sate la un grad înalt de moralitate și cultură. Astfel în vara anului 1919 a organizat în orașul Brad un cor, cu care a întâmpinat pe regina Maria și regele Ferdinand, când scumpul nostru suveran au vizitat Bradul și împrejurimile lui.

Făcându-se apel la învățătorii și preoții români din Ardeal de a intra în învățământul secundar din această provincie, preotul Ignaton a urmat cursurile pregătitoare de profesori, organizate de Universitatea din Cluj, obținând la examenul de specialitate din muzică, trecut, în vara anului 1920, media zece, adică mențiunea foarte bine. Numit profesor de muzică la liceul teoretic de băieți din orașul Deva, profesorul Ignaton a desfășurat din anul 1919, de când servește la această școală, o muncă uriașă atât pe teren școlar, cât și pe cel cultural și național.

Astfel în 1921 a luat parte la concursurile Tinerimii Române din București cu corul liceului de băieți, al liceului de fete și al Școlii Normale de băieți din Deva. Acest cor a fost clasificat printre cele dintâi coruri ce au luat parte la aceste concursuri.

În toamna anului 1921 a organizat, cu sprijinul preotului ortodox de atunci, L. Curea, un cor mixt din funcționarii și meseriașii români din Deva. Cu acest cor a cântat și a dat o reprezentație teatrală pentru poporul de la sate la adunarea generală ținută de „Astra” în comuna Bărsău.

Din acest cor a luat ființă, în Martie 1923, Reuniunea meseriașilor români din Deva. În anul următor profesorul Ignaton a fost ales președinte al acestei societăți. În toamna anului 1924 cu corul reuniunii a luat parte la sfințirea monumentului eroilor din comuna Ormădeea, dând și o reprezentație teatrală pentru sătenii de acolo.

În anul 1926 a cântat cu corul orfanelor de război de la Școala Normală de conducătoare din Deva, la instalarea protopresbiterului D. Săcărea în comuna Băița, dând cu aceea ocazie o frumoasă serbare culturală.

Cu același cor a luat parte la 25 Septembrie 1927 la sfințirea drapelului Reuniunii meseriașilor români de pe valea Jiului, ce a avut loc în Petroșani. Cu acel prilej a organizat și o producție artistică în sala festivă a Casinoului muncitorilor din acest oraș.

La 17 Mai 1928 s'a prezentat pentru a doua oară la concursurile Tinerimii Române din București, cu corul Școlii Normale de conducătoare din Deva, obținând și de astă dată un rezultat foarte frumos. Cu această ocazie studenții universitari hunedoreni din București l-au proclamat, într'o ședință festivă, membru de onoare al cercului lor.

În primăvara anului 1929 a înființat cu sprijinul mai multor intelectuali, stăpâniți de același dor de înălțare a poporului român, ca și profesorul Ignaton, Societatea de

cântări din Deva, cu al cărei cor și orchestră a organizat o mulțime de reprezentații și manifestații artistice și a dat răspunsurile liturgice în biserica română ortodoxă din localitate și a cântat la sfințirea catedralei de aici, la 9 Noiembrie 1930, de către protopresbiterul D. Sacărea, iar la 1 Noiembrie 1931 de către I. P. Sa Mitropolitul Ardealului, Dr. Nicolae Bălan.

Cu acest cor a mai luat parte, în 30 Iunie 1919, la sfințirea monumentului eroilor din comuna Nevoeși, organizând și o reprezentație artistică pentru sătenii de acolo. Tot cu acest cor a reprezentat cu mare succes, la 23 Martie 1932, pe scena teatrului din Deva, opereta „La șezătoare” de T. Brediceanu. Cu această operetă a întreprins și un turneu artistic prin județul Hunedoara.

Pentru covârșitoarea sa muncă culturală, desfășurată atât în orașul Deva, cât și în județul Hunedoara, cu care a întărit mult simțământul național la poporul român din acest ținut, profesorul Ignaton a fost sărbătorit de un grup de prieteni și admiratori într-o ședință festivă, în sala Casinei Naționale din Deva, cu care ocazie i s'a înmănat o frumoasă coroană de lauri, din argint, împodobită cu tricolorul românesc.

Această sărbătoare n'a fost decât un îmbold de a-și continua munca culturală de până aici cu și un mai mare zel. Astfel în Martie 1933, din încredințarea comitetului parohial al bisericii române ortodoxe din Deva, a înființat un nou cor mixt bisericesc din meseriași români. Cu acest cor a organizat o serie de șezători, atât în orașul Deva, cât și în satele din împrejurimi. La concertele date cu acest cor, a dirijat între altele și următoarele lucrări: „Mărire lui Dumnezeu” și „Imnul nopții” de Beethoven; „Brumărelul”, baladă populară pentru cor mixt, orchestră și soli, de I. Mureșanu; „Înșiră-te, mărgărite”, poem simfonic, pentru cor mixt, orchestră și soli, de L. Domide; „Hora”, piesă de concert pentru cor mixt și orchestră, de G. Dima; „La șezătoare” operetă într'un act, de T. Brediceanu; „Tannhäuser”, uvertură, „Bachanalle”, scenă pantomimică, „Marșul Cavalerilor”, „Vasul fantomă”, uvertură, „Lohengrin” și „Marșul nupțial”, toate de R. Wagner.

Pe lângă concerte, a ținut numeroase conferințe, din ale căror subiecte, merită să fie amintite următoarele: „Educația prin arte”, „Cântecul popular și rolul învățătorului în materie de folclor muzical”; „Disertație despre cântecul popular”; „Prinsei patru boi la car”, pe care l-a cules din comuna Sântohalm și l-a scris pentru cor mixt, cu solo și acompaniament de orchestră; „Disertație despre emisiunea corectă a sunetelor vocale”.

O serie de serbări naționale și reprezentații teatrale a organizat, în acest timp, cu corul liceului de băieți „Decebal” din Deva, în comunele Biscaria, Sântohalm, Lupeni, Uioara, Șoimuș, Tâmpa, Băița și Călan.

Multe din cântecele culese din popor le-a prelucrat și aranjat pentru cor mixt cu solo, pentru voce, cu acompaniament de pian și pentru orchestră. Are în lucrare monografia comunei sale natale Ormindea, împreună cu doinele și cântecele populare culese din această comună. Dragostea pentru muzica și poezia populară și-a arătat-o și în scris. Astfel în „Gazeta Hunedoarei”, din 23 Decembrie 1933, a publicat un articol despre originea și evoluția misterului religios „Irozii”.

La 26 Decembrie al aceluiași an a reprezentat în sala Casinei Naționale din Deva, cu corul bisericesc, misterul religios „Irozii”, piesă într'un act cu un prolog și un tablou sfânt de M. Poslușneș, contribuind într'o mare măsură, la reînvierea datinelor strămoșești în populația dela oraș.

În ziua de 24 Ianuarie 1934 a executat în sala teatrului din Deva cu corul și orchestra liceului de băieți „Decebal” un program național, cu un deosebit succes. Pentru postul Paștilor din 1934 a organizat un ciclu de conferințe pentru meseriași români din Deva, el însuși vorbind despre „Întreținerea și frazarea unui cântec”, cu aplicare la bucățile muzicale studiate cu acest cor.

În seara zilei de 9 Aprilie 1934 a organizat cu corul bisericesc în sala teatrului din Deva o frumoasă serată artistică literară cu un program bogat și variat, având un mare succes, atât moral, cât și material. Cu această ocazie au fost executate și două compoziții proprii cu acompaniament de orchestră.

În ziua de 10 Mai 1934 s'a deplasat cu corul bisericesc al meseriaşilor din Deva în comuna Rapoltul-Mare, unde a cântat în biserica românească de acolo, la liturghie, precum şi la parastasul slujit pentru eroii căzuţi în războiul pentru desrobirea şi unirea poporului român, iar după amiază a aranjat o înălţătoare serbare naţională pentru populaţia din comună.

În ziua de 17 Mai 1934, cu acelaşi cor a fost în comuna Pricaz, de a cântat în biserica românească de acolo, la liturghie şi la parastasul servit pentru eroii acelei comune căzuţi în războiul pentru unitatea noastră naţională, iar după amiază a dat o serbare frumoasă pentru sătenii din partea locului.

Cu acelaşi cor a contribuit la festivalul organizat de Liga antirevizionistă din Deva în 17 Iunie 1934, pentru comemorarea procesului memorandiştilor. La acest festival a dirijat şi compoziţia sa: „Dojna lui Lucaci”, scrisă pentru cor mixt, cu acompaniament de orchestră.

La serbarea de sfârşit de an şcolar, ținută în 24 Iunie 1934, corul liceului de băieţi din Deva, a cântat, pe lângă alte cântări şi compoziţia profesorului Ignaton „Dojna”, poezie de M. Eminescu, obţinând un strălucit succes moral.

În seara zilei de 28 Iunie 1934, corul bisericesc din Deva a reprezentat, sub conducerea profesorului Ion Ignaton, într'un chip, cât se poate de izbit, la teatrul orăşenesc, frumoasa operetă în 2 acte şi un tablou „Baba Hârca”, de M. Millo şi A. Flechtenmacher.

Cu acelaşi cor profesorul Ignaton a reprezentat opereta „Baba Hârca” în 14 Iulie 1934, la Simeria, iar în ziua următoare, la Călan. Aceeaşi operetă a reprezentat-o mai târziu la Brad şi Hunedoara, obţinând peste tot un desăvârşit succes.

În toamna aceluiaşi an a organizat cu corul bisericesc din Deva serbări artistice şi concursuri de cântece populare în comunele Bucova şi Sarmiseghetuza, împărţind, cu acest prilej, premii şi îndrumând pe săteni să înfiinţeze coruri şi să cultive muzica populară.

În aceeaşi toamnă tenorul Alexandru Grozuţă, originar din oraşelul Dobra, din judeţul Hunedoara şi fost elev al profesorului Ignaton, a cântat la Radio — Bucureşti compoziţia acestuia „Când aud cucul cântând.”

Cu corul bisericesc al meseriaşilor români din Deva, profesorul Ion Ignaton a mai organizat în toamna anului 1934, în acest oraş, o serată artistică literară, cu colinde, cântece populare, cântece religioase, declamări şi o piesă teatrală, recoltând puternice aplauze din partea numerosului public din sală. Tot cu acest cor a cântat în biserica română ortodoxă din Deva, un vechiu cântec religios intitulat „Aghiosul”, una din frumoasele sale compoziţii.

În 28 Februarie 1935, implinindu-se 150 de ani dela moartea lui Horia, Cloşca şi Crişan, a luat parte cu corul bisericesc la serbările organizate în Deva în amintirea acestor martiri ai libertăţii neamului nostru, dând răspunsurile, înainte de amiază la parastasul oficial în biserica ortodoxă română, iar după amiază cântând în sala teatrului orăşenesc cântece naţionale, între care şi compoziţiile proprii „Gorunul lui Horia” şi „Horia, Cloşca şi Crişan”, lucrute anume pentru această sărbătoare naţională, stârnind cu ele o deosebită de mare însufleţire în publicul de faţă. Aceste compoziţii au fost executate cu aceeaşi ocazie şi în aceeaşi zi şi de corul Cercului cultural al „Astrei” din comuna Petrila-Lonea, în Casinoul minelor din Lonea.

În 29 Aprilie 1935, profesorul Ignaton a organizat cu corul bisericesc în sala teatrului orăşenesc o foarte reuşită serată artistică-literară în folosul bisericii ortodoxe române din Deva. Printre alte puncte din program au fost executate, cu mare succes, compoziţiile proprii, priceasna „Pleacă, Doamne, urechea Ta”, şi dojna „Dorul mândrii”.

La 10 Mai 1935 a organizat cu orchestra şi corul liceului de băieţi din Deva o altă serbare naţională la teatrul orăşenesc, cântându-l-se cu această ocazie compoziţia proprie „Dela Ntstru pân'la Tisa”, cunoscuta poezie a lui Mihail Eminescu, obţinându-se un mare succes.

În 18 Mai 1935, a dat concurs cu corul și orchestra liceului „Decebal” la serbarea organizată de Subcentrul pregătirii premilitare din Deva la teatrul orășenesc, cântându-i-se din nou compoziția „Dela Nistru pân'la Tisa.”

Un asemenea concurs a mai dat cu corul bisericesc la serbarea organizată de Chestura Poliției din Deva în parcul orașului, în ziua de 9 Iunie 1935, iar la câteva zile, mai târziu, cu același cor a cântat la serbarea dată de Consiliul parohial al bisericii ortodoxe române din Deva, obținând la amândouă serbările un mare succes moral.

La serbarea dată în 24 Iunie 1935 de liceul de băieți „Decebal” din Deva, la sfârșitul anului școlar, corul școlii a cântat sub conducerea profesorului Ignaton, printre altele, compoziția lui proprie „Toată lumea dintr'un neam”, solo pentru voce, cu acompaniament de pian.

În afară de concursul ce l-a dat la serbarea de sfințire a steagului Corporației meseriașilor, profesorul Ignaton a organizat cu corul bisericesc în cursul lunilor Iulie și August 1935 un șir de șezători culturale în satele Crăciunești, Banpotoc, Hondol și Ormăndea, satul său de naștere, cu conferințe pentru săteni, cu declamări, coruri, concursuri de cântece populare, din partea locului, împărțind pretutindeni premii și îndrumând populația să-și înființeze coruri, să-și păstreze obiceiurile strămoșești și să îndrăgească și cântecele noastre bătrânești.

La fel, frumoasa serbare dela 1 Decembrie 1935, organizată de Astra și Liga antirevizionistă din Deva, pentru serbătorirea unirii Transilvaniei cu Țara mamă, făcută în 1918, a avut prețiosul concurs al profesorului Ignaton, care a cântat cu corul bisericesc și corul și orchestra liceului de băieți „Decebal” mai multe cântece naționale.

Câteva zile mai târziu, a cântat cu corul bisericesc la serbarea dată de Societatea femeilor ortodoxe române din Deva cu scopul de a ajuta de sărbătorile Crăciunului pe copiii săraci din localitate.

Un mare serviciu a făcut profesorul Ignaton neamului nostru cu îndreptarea obiceiurilor de Crăciun și cu reînvierea vechilor colinde românești printr'o echipă de colindători.

În seara zilei de Crăciun din 1935, a dat la teatrul orășenesc o serată artistică literară, reprezentând cu corul bisericesc al meseriașilor români din Deva misterul religios „Irozli”, cu un admirabil tablou sfânt și cântând mai multe colinde și doine, culese toate din județul Hunedoara și amonizate de dânsul.

Pentru comemorarea zilei de 24 Ianuarie, a aranjat cu corul și orchestra liceului de băieți „Decebal” din Deva, o măreață serbare națională, la care elevul Ion Munteanu din cl. a VII-a, a cântat la vioară, cu un deosebit succes, doina „Ce-o avea lumea cu mine”, compoziția profesorului Ignaton.

Altă serată artistică literară a dat-o în seara zilei de 13 Aprilie 1936 la Casina Națională din Deva, unde corul bisericesc al meseriașilor români i-a cântat compoziția „Foale verde lemn uscat”.

Cu același cor a luat parte la serbarea dată în ziua de 10 Mai 1936 de către Cercul Cultural în comuna Păuliș, unde a cântat mai multe cântece naționale și unde a vorbit sătenilor despre frumusețea cântecului popular și a datinelor românești.

Cu acest cor a mai făcut în cursul lunii Iunie 1936, un turneu cultural prin câteva comune din județul Hunedoara și anume în Toplița-Măgura și Sântuhalm, ținând conferințe sătenilor, cântând cântece populare, împărțind premii școlarilor dela sate pentru cântece și declamări și îndemnând populația să-și înființeze coruri și să-și păstreze cântecele și datinele din bătrâni.

Între timp, fiind din nou ales președinte al Reuniunii meseriașilor români din Deva, profesorul Ignaton și-a continuat munca de înălțare a neamului românesc, întreprinsă cu corul bisericesc al acestor meseriași, devotați unei cauze atât de frumoase.

Astfel în ziua de 2 Iunie 1936, corul bisericesc a sprijinit serbarea dată de Societatea femeilor ortodoxe române în parcul orașului Deva, în favorul bisericii, cântând mai multe cântece populare și patriotice.

La serbarea de sfârșit de an școlar, dată de liceul de băieți „Decebal” din Deva la teatrul orășenesc, profesorul Ignaton a cântat cu orchestra și corul acestei școli mai multe bucăți între care și câteva compoziții proprii, având un mare succes cu ele.

O frumoasă șezătoare culturală a organizat cu corul bisericesc din Deva în comuna Nevoieș în 15 August 1936. La sfârșitul serbării a împărțit premii tinerilor din sat, cari s'au distins la declamări și cântece. La reîntoarcere s'a oprit în comuna Șolmuș, unde a cântat cu corul bisericesc la serbarea dată de Cercul Cultural din aceea localitate, mai multe cântece populare și patriotice.

În excursia culturală ce a făcut-o la „Zbeg” în 16 August 1936, a cules mai multe cântece populare de o rară frumusețe, dela cimpoterul Buicanî Ion din comuna Roșcani.

La câteva zile după serbarea dată în 13 Septembrie 1936 în sala festivă a Camerei de muncă, sub patronajul prefectului de atunci Dr. Romulus Mioc, cu Reuniunea meseriașilor români, cu ocazia culesului de vii; a plecat cu corul bisericesc al acestei reuniuni la serbările din Tebea date în amintirea lui Avram Iancu, unde a cântat mai multe cântece naționale, cu care a sguđuît adânc mulțimea Moșilor veniți la mormântul craiului lor.

Un prețios concurs a dat la serbarea zilei de 1 Decembrie 1936, organizată de Liga antirevizionistă din Deva, cântând cu corul bisericesc al Reuniunii meseriașilor români și corul și orchestra liceului de băieți „Decebal” mai multe cântece patriotice între cari și câteva compoziții proprii.

Același concurs insuflăit l-a dat la șezătoarea scriitorilor români, organizată la teatrul orășenesc din Deva, în 13 Decembrie 1936, cântând cu corul bisericesc printre cântecele patriotice compoziția proprie „Doina lui Lucaciu”, potrivit-se ca tocmai în aceea zi să se desvălească la Satu-Mare statua acestui erou al neamului nostru.

Cu corul bisericesc profesorul Ignaton a mai cântat la serbarea dată de Crăciun de către societatea religioasă „St. Gheorghe” la Casina Națională, în ziua de 26 Decembrie 1936, executând mai multe colinde vechi culese de el din județul Hunedoara.

O prețioasă contribuție a dat la serbarea organizată de liceul de fete din Deva în ziua de 24 Ianuarie 1937, în sala teatrului orășenesc, la care orchestra liceului de băieți „Decebal” a executat mai multe bucăți românești, iar elevele Simulescu și Heul i-au cântat cu un deosebit farmec compoziția „Cât îi satul meu de mare”.

În revista „Știu” a liceului „Decebal”, apărută în Aprilie 1937 a publicat două din compozițiile sale.

Cu corul bisericesc a organizat în ziua de 3 Mai 1937 la Casina Națională, din Deva, o reușită serată artistică literară, la care l s'au cântat compozițiile sale „Mândră floare-i norocul” și „Trag la rău ca altu'n bine”.

În 10 Mai 1937 a cântat cu corul bisericesc la serbarea din Păuliș, dată de Cercul Cultural al învățătorilor și al străjerilor de acolo. Cu corul bisericesc a cântat și la maiatul funcționarilor primăriei Deva, ținut la izvorul „Orman”, în ziua de 16 Mai 1937. Sub conducerea profesorului Ignaton s'a organizat în 6 Iunie 1937, din partea Reuniunii meseriașilor români din Deva o frumoasă serbare pe platoul din dreapta a intrării în cetate.

Cu corul bisericesc a luat parte la solemnitatea din 13 Iunie 1937 sfințirii celor 47 de steaguri premilitare în Piața Unirii din Deva, dând răspunsurile la serviciul religios și cântând mai multe cântece patriotice.

La serbarea de sfârșit de an școlar, ținut în 24 Iunie 1937, la teatrul orășenesc, corul și orchestra liceului de băieți „Decebal” au executat, sub conducerea profesorului Ignaton, un program frumos și bogat.

Cu corul bisericesc a mai dat concurs în 6 August 1937 la serbarea de sfințire a palatului administrativ din Deva, cântând mai multe cântece patriotice, cu atâta măiestrie, încât a fost felicitat de toți cei de față.

În revista „Știu”, a liceului de băieți „Decebal”, a apărută în August 1937, și-a publicat compoziția pentru pian, „Invârțita”.

În acest timp revista „Eu și Europa” și gazeta „Bunavestire” amândouă din Deva au publicat aprecieri frumoase despre lucrările muzicale ale profesorului Ignaton.

Atât cu corul liceului de băieți „Decebal” din Deva, cât și cu corul bisericesc al meseriașilor români a organizat o șezătoare culturală în comuna Șoimuș, la care a cântat mai multe cântece naționale. Cu aceste coruri a mai cântat la serbarea dată în ziua de 1 Decembrie 1937, de către „Astra” și „Liga antirevizionistă” din Deva, în sala teatrului orășenesc, după ce cu Reuniunea meseriașilor români dăduse în seara zilei de 6 Noiembrie 1937, o reușită serbare dansantă în sala festivă a Camerei de muncă.

Pentru munca de până atunci, desfășurată cu un mare zel și însuflețire, pentru înălțarea clasei meseriașilor români din Deva pe o treaptă cât mai înaltă culturală și materială, profesorul Ignaton a fost distins cu medalia „Meritul comercial și industrial cl. II” ce i s'a înmănat de către prefectul din acea vreme al județului Hunedoara, Dr. Romulus Mîocu, în seara zilei de 1 Decembrie 1937 în cadrul unei mișcătoare serbătoriri.

La serbarea obiceiurilor de Crăciun, dată de elevii liceului „Decebal” din Deva în 19 Decembrie 1937, corul și orchestra acestei școli au cântat sub conducerea profesorului Ignaton colinde și cântece, cu un deosebit succes.

În revista „Știu”, apărută la 1 Ianuarie 1938, și-a publicat o nouă compoziție, și anume „Gorunul lui Horia”.

La șezătorea dată de „Astra” din Deva, în 27 Februarie 1938, la Casina Națională, eleva Lola Schiopu a cântat, acompaniată la pian de eleva Veturia Heul, de la liceul de fete, compoziția profesorului Ignaton „Ce-o vrea lumea cu mine”.

Activitatea culturală a profesorului Ignaton, ales din nou președinte al Reuniunii meseriașilor români din Deva, a continuat în sânul acestei reuniuni cu același zel ca și mai înainte. Astfel cu corul bisericesc al acestor meseriași a organizat în seara zilei de 3 Martie 1938, la care i s'au cântat două compoziții și anume „Mândra floare-i norocul” de către N. Borca, acompaniat la pian de eleva Lucia Haneș și „Dragostele-s ale lumii”, de către profesorul Aurel Aslău, acompaniat la pian de aceeași elevă. Alte compoziții de ale profesorului Ignaton au fost cântate de profesorul Aslău, acompaniat la pian de eleva Lucia Haneș, la festivalul Astei din Deva, dat în seara de 9 Apr. 1938 la teatrul orășenesc.

Cu corul bisericesc a organizat în 25 Aprilie 1938 în sala festivă a Casinei Naționale din Deva o serată artistică literară, la care a cântat între altele, compoziția sa, „Horia, Cloșca și Crișan”.

În aceeași seară, corul Societății corale române din Petroșani i a cântat la serata dată în același oraș, compoziția „Foate verde de cicoare”.

În ziua de 10 Mai 1938 a luat parte cu corul și orchestra liceului de băieți „Decebal” la festivalul organizat la teatrul orășenec din Deva, executând un program de cântece despre Avram Iancu, iar la 2 Iunie a cântat cu corul bisericesc la serbarea erilor mai multe cântece patriotice.

În 24 Iunie 1938 a organizat serbarea de sfârșit de an școlar la liceul de băieți „Decebal”, cu care ocazie a obținut cu orchestra și corul acestui liceu un mare succes moral.

În cursul acestei veri a făcut cu corul meseriașilor români din Deva o excursie la Geoagiu, unde a cântat la serviciul religios din biserică ortodoxă română de acolo.

O reușită serbare a mai organizat în 4 Septembrie 1938 în parcul orașului cu Reuniunea meseriașilor români din Deva, pentru strângerea de fonduri pe seama acesteia.

În revista „Știu”, apărută în vara acestui an, și-a publicat compoziția „În pădurea înverzită”.

La 15 Octombrie 1938 a organizat cu corul meseriașilor români în restaurantul „București” din Deva, tradiționala serbare a culesului de vii.

La 30 Noiembrie 1938, cu corul meseriașilor români și corul liceului de băieți „Decebal” și al Școlii Normale de băieți din Deva a dat răspunsurile la slujba religioasă servită în biserică română ortodoxă pentru comemorarea marelui mitropolit Andrei Șaguna și cu această ocazie a executat compoziția lui D. Cunțan „La mormântul marelui Andrei”.

O prețioasă contribuție a dat la reușita serbării din 1 Decembrie 1938 organizată la teatrul orășenesc din Deva pentru comemorarea unirii Ardelului cu patria mamă, fiind felicitat de reprezentanții tuturor autorităților, pentru cântecele naționale cântate cu multă însuflețire și măiestrie de orchestra și corul liceului de băieți „Decebal”. Un însemnat concurs au mai dat, sub conducerea profesorului Ignaton, orchestra și corul liceului „Decebal” la serbarea obiceiurilor de Crăciun organizată în 17 Decembrie 1938 la teatrul orășenesc de școalele din Deva.

Cu corul meseriașilor români din Deva a organizat în ziua de 26 Decembrie 1938 o serată culturală în sala festivă a Camerei de Muncă cu un program bogat și frumos, pe care l-a executat cu un deosebit succes.

De 24 Ianuarie 1939 a organizat la liceul de băieți „Decebal” o frumoasă serbare națională cu orchestra și corul acestei școli.

În 17 Februarie 1939 a ținut o conferință la școala țărănească, organizată în Simeria-Veche, de harnicul învățător de acolo Adam Dula, despre frumusețea cântecelor românești, îndemnând pe ascultători să înființeze coruri la sate, acestea fiind un puternic mijloc de propășire a neamului nostru.

Cu corul și orchestra liceului de băieți „Decebal” a mai cântat la șezătorile pe care școala le-a organizat în 26 Februarie și 19 Martie 1939 cu părinții elevilor.

În 5 Martie 1939 a ținut conferințe în comunele Gurasada și Câmpuri-Surduc despre muzica, obiceiurile și portul românesc, fiind ascultat cu multă plăcere de sâtenii veniți aici la cursurile școalelor țărănești.

Conferințe cu asemenea subiect a mai ținut în 9 Martie 1939 în Petroșeni și în 19 Martie 1939 în orașul Hațeg.

La serbarea organizată în sala teatrului orășenesc pentru comemorarea zilei de 10 Mai, a executat cu corul tuturor școlilor din Deva mai multe bucăți muzicale patriotice, cu un succes deosebit de mare.

Altă serbare frumoasă a organizat în 18 Iunie 1939 cu ocazia sfințirii drapelului Reuniunii meseriașilor români din Deva, la care au luat parte toți conducătorii autorităților din localitate, precum și reprezentanții reuniunilor de meseriași din alte orașe.

La serbarea de sfârșit de an școlar de la liceul de băieți „Decebal” din Deva, ținută la 24 Iunie 1939, a cântat cu orchestra și corul acestei școli mai multe cântece naționale, obținând și de astă dată un mare succes.

Cu orchestra și corul liceului „Decebal” a mai dat concurs la câteva serbări străjerești, iar în ziua de 16 Decembrie 1939 a organizat la teatrul orășenesc din Deva, o frumoasă serbare a datinelor de Crăciun.

Un concurs de asemenea prețios, l-a dat cu orchestra și corul liceului „Decebal” la serbarea zilei de 10 Mai 1940, ținută la teatrul orășenesc din Deva, având și de astă dată un succes deosebit de frumos.

Între timp a fost distins cu „Medalia Centenarului Regelui Carol I” pentru contribuția adusă înzestrării armatei române.

La serbarea de sfârșit de an școlar, de la liceul de băieți, organizată în 15 Iunie 1940, i s'a cântat de către profesorul Limbeanu, mișcătoarea doină „De-ar fi trăsniț Dzeu muntele de la Brașău și talpa leagănelui meu”, obținând, atât cântecul cât și cântărețul, un succes desăvârșit.

În revista „Știu” de la 1 Februarie 1941 și-a publicat compoziția „Lung e drumul Clujului”, aranjată pentru solo și voce, cu acompaniament de pian.

La 21 Aprilie 1941 a organizat cu corul meseriașilor români din Deva o serată dansantă la Casina Națională, obținând un mare succes. Cu același cor a dat un prețios concurs la serbarea organizată în 9 August 1941 sub patronajul prefectului județului Hunedoara, Colonel C. Dumitrescu, la teatrul orășenesc, executând piesele muzicale: 1. Din șezătoare, de Ion Vidu, 2. Doina lui Lucaciu, de I. Ignaton, 3. Pui de lei, de I. Brătianu, toate cu acompaniament de orchestră.

Tot cu acest cor a contribuit la reușita festivalului, dat la teatrul orășenesc, în 31 August 1941, pentru „Darul soldatului”, executând cu mare succes două cântece patriotice, cu acompaniament de orchestră.

O frumoasă șezătoare a organizat cu elevii clasei a VIII-a dela liceul „Decebal” la spitalul de răniți din Deva, cântându-le mai multe cântece naționale și vorbindu-le despre lupta dusă de poporul român pentru biruința crucii și desrobirea gliei noastre strămoșești.

În seara zilei de 12 Noembrie 1941, luând parte la banchetul oferit ziariștilor spanioli care, însoțiți de poetul Aron Cotruș, au venit și în județul Hunedoara, ca să ne cunoască regiunea de aici; a cântat doine și cântece populare din bogata sa colecție de cântece și doine vechi din popor, până acum nepublicate. Despre puternica impresie ce au făcut-o aceste cântece asupra fraților noștri spanioli s'a vorbit la postul de Radio Madrid, unde s'a amintit și despre numele profesorului Ignaton din Deva.

Din compozițiile muzicale ale fostului său profesor, tenorul Al. Grozuță a cântat în nenumerate rânduri la postul de Radio-București.

O nouă șezătoare pentru răniții din spitalul militar din Deva, profesorul Ignaton a organizat cu elevii liceului „Decebal”, în ziua de 16 Noembrie 1941, în sala festivă a Școlii Normale din localitate, executând un program bogat și frumos. Cu această ocazie a vorbit despre „Muzica populară românească și caracteristicile ei”. Exemplele pentru întărirea celor spuse le-a dat din bogata sa colecție de doine și cântece populare, culesse din județul Hunedoara, pe cari singur le-a explicat și cântat, acompaniat de orchestra Csengeri din Deva. Succesul acestei conferințe precum și întregii șezători a fost foarte mare.

Cu orchestra și corul liceului de băieți „Decebal” a mai dat un foarte prețios concurs la serbarea obiceiurilor de Crăciun, organizată în 18 Decembrie 1941 de Comitetul județean de patronaj la teatrul orășenesc. Corurile precum și tabloul viu, prin care se arăta neclintita noastră dorință de a ne recuceri teritoriile ce ne-au fost smulse, au stârnit în publicul din sală un entuziasm neobișnuit de mare.

Cu orchestra și corul liceului „Decebal” a organizat o frumoasă serbare școlară în sala teatrului orășenesc, în ziua de 26 Martie 1942, cu care ocazie s'au împărțit daruri orfanilor și copiilor invalizilor de războiu precum și elevilor săraci și refugiați de către Consiliul de patronaj.

Cu elevii clasei a VII-a dela liceul „Decebal” din Deva, a desfășurat în cursul lunii Aprilie 1942, o puternică propagandă culturală în comunele Mîntia și Ilia, din județul Hunedoara.

Deosebit de mișcătoare a fost serbarea de sfârșit de an școlar, pe care profesorul Ignaton a organizat-o în 31 Mai 1942, la teatrul orășenesc. Frumoasele cântece patriotice, între cari câteva compoziții proprii, cântate sub conducerea sa, de corul și orchestra liceului „Decebal” au cutremurat adânc sufletul ascultătorilor. Sufletul acestora mai era mișcat de tablourile atârinate pe pereții scenei și cari înfățișau pe martirii și eroii trecutului nostru de suferințe, pe Mareșalul Conducător, pe Regina și Regele nostru. În momentul însă când deasupra scenei a apărut harta României cu Ardealul cedat, înfășurat în doliu și luminat în principalele lui orașe, de becuri electrice, iar corul a început să întoneze marșul „Treceți batalioane . . .”, publicul a fost cuprins de o sguđuire atât de puternică, încât serbarea s'a transformat într'o adevărată manifestare națională. Întreg publicul, ridicat în picioare, a început să cânte, împreună cu corul elevilor, sub conducerea profesorului Ignaton, imnul „Deșteaptă-te Române”.

Rar s'a mai văzut în Deva o serbare atât de înălțătoare pentru tineretul școlar, ca această. O serbare culturală tot atât de frumoasă a organizat, cu elevii liceului „Decebal” din Deva, în 28 Iunie 1942, în comuna Călan, iar mai târziu alta, în parcul din Deva.

În 4 Octombrie 1942, a organizat cu corul bisericesc, sub patronajul prefectului județului Hunedoara, Colonel C. Dumitrescu, serbarea culesului de vii, ale cărei obiceiuri au fost admirate, în deosebi, de locuitorii români, veniți din alte părți. La serbarea de seară a cântat și orchestra Regimentului 4 Grăniceri, sub conducerea sublocotenentului Doroga, fost un talentat elev al profesorului Ignaton.

În 28 Octombrie 1942 s'a inaugurat teatrul orășenesc din Deva, al cărui local, reparat în întregime, a fost sfințit de protopopul Teofil Chiffa și cărui a s'a dat, la propunerea profesorului Ignaton, numele marelui compozitor ardelean și fost director al Conservatorului din Cluj, Gheorghe Dima, pe care l-a avut profesor la liceul românesc din Brașov. La festivalul din seara acestei zile, tenorul Alexandru Grozuță a cântat, cu un deosebit farmec, multe din cântecele fostului său profesor Ignaton, fiind îndelung aplaudați atât cântărețul, cât și compozitorul.

Pe scena acestui teatru, profesorul Ignaton a reprezentat cu corul bisericesc al meseriașilor români din Deva și cu sprijinul orchestrei Regimentului 4 Grăniceri și a Batalionului 7 Vânători de Munte, opereta „La șezătoare”, de Tiberiu Brediceanu, obținând un succes deosebit de frumos.

Mă opresc aici din scris despre munca domnului profesor Ion Ignaton în ogorul culturii românești. Cele scrise despre dsa în acest articol au pornit numai din gândul de a arăta tineretului școlar de la liceul la care am avut norocul să servesc în anii mei de refugiu, că nu poate fi pe lume îndeletnicire mai frumoasă pentru un om, ca munca izvoită din dorința de a-și înălța poporul din care face parte. De-ar fi acesta un slujbaș cât de mic, de-ar munci la o întreprindere cât de neînsemnată, dacă munca lui e făcută cu trăgare de inimă, ea devine pentru patrie tot atât de folositoare, ca și când ar fi făcută de cei mai mari dregători ai țării.

Spre a dovedi școlarilor acest lucru, am înșirat aici, an de an, munca unuia din cei mai vechi profesori de la această școală, desfășurată fără altă preocupare, decât aceea de a contribui la propășirea culturală a neamului românesc și la încheierea unității lui naționale.

Aceasta este, în adevăr, puterea cântecului românesc. Poporul român este un mare cântăreț. Prin cântecele sale el și-a păstrat cu toate veacurile de robie, în care l-a aruncat vrăjmășia soartei, sufletul curat, limba frumoasă și nădejdea în vremuri mai bune. Tot prin cântec își alină durerile și-și întrețin nădejțile de mai bine, frații noștri cari își trăiesc viața sub stăpânire străină și tot cântecul este legătura cea mai puternică între noi și ei.

Un unchiu al meu, vestit cântăreț din fluer, fiind soldat în armata austro-ungară, se afla în timpul trecutului războiu pe frontul galițian. Tranșeele în care stătea erau așa de aproape de cele ale Rușilor, încât vorbele de la dușman ajungeau până la urechile soldaților austrieci. Într-o seară cu lună frumoasă, cu aer cald și cu liniște primprejur, unchiul puse fluierul la gură și începu să cânte o doină de dor de pe valea Someșului. Sfârșind cântecul, din tranșeele rusești izbucni în tăcerea serii un glas în românește: „Mai cântă măi frate, că tare ne place cum cânti!”

Erau vorbele unui Român basarabean. Se aflau față în față, fără să fi știut până atunci, Români din Ardeal cu Români din Basarabia, puși de asupritorii lor să tragă unul în alții, ca să profite dușmanii neamului nostru. Cântecul românesc a făcut să se cunoască și să se înfrățească. Rușii au fost nevoiți să aducă trupe de alte neamuri în locul Românilor basarabeni, fiindcă aceștia nu mai voiau să împuște în frații lor.

La întărirea unității sufletești a neamului românesc de pretutindeni a ținut profesorul Ignaton prin cântecele ce le-a cântat cu orchestra și corul liceului de băieți din Deva și cu corul meseriașilor români din acest oraș la serbările culturale date de el în răstimpul unui sfert de veac. Unitatea și libertatea întregului popor român trebuie să fie și ținta tineretului nostru școlar. La această țintă însă nu se poate ajunge decât prin muncă și dragoste de neam.

ȘT. LUPU

Originile strămoșilor noștri

de Nicolae Gostar

Țara noastră pe care o locuim noi azi, înainte cu 2000 de ani, era stăpânită de un popor de origine tracă, pe care istoricii vechi îl numeau cu numele generic de Geți, iar mai târziu de Daci. Înainte ca Dacii să fi apărut în istorie, nu putem ști ce fel de popoare au stăpânit aceste plaiuri și acești munți. De pe la anul 3800 înaintea erei noastre, găsim pe pământul nostru urmele Thracilor, care se întindeau dela marea Egee și marea Adriatică până la Dunărea panonică, până în Carpații Păduroși și până la râul Don.

Înainte însă de apariția Tracilor a trebuit să existe o altă rasă de oameni, pe care de altfel nu-i cunoaștem decât din recente săpături arheologice. Ei au trăit în vârsta neoliticului, adică a pietrei lustruite. Urmele care ne-au rămas dela ei, sunt de cea mai înaltă importanță pentru noi Români, fiindcă era singura civilizație mai înaltă în Europa și care a schimbat toate formele de manifestare ale popoarelor din împrejurimi.

Acești Prethraci sunt mult mai înaintați în ce privește arta ceramică decât Thracii care vor apare mult mai târziu. Prin săpăturile executate la Cucuteni (Iași), s'au scos la lumină obiectele acestora, majoritatea lucrată din piatră de silex și os, fabricate cu destulă îndemânare. Unele din aceste obiecte au fost folosite și ca arme și ca unelte casnice. Această civilizație a format faza importantă din dezvoltarea inteligenței omenești, care a deschis apoi adevăratele căi ale progresului omenesc.

Cultura neolitică a Daciei arhaice, s'a manifestat cu mult înaintea anului 2000 a. Hs. și a putut începe deci de prin anii 6000—5000 a. Hs. și a ținut până pe la 2500—2000 a. Hs. Ce popor sau ce rasă a locuit atunci aceste meleaguri? Unii cred că erau o ramură a Arilor veritabili, alții înclină să fie premergătorii Arilor, alții cred că au fost chiar Thracii, alții din contră afirmă că odată cu venirea Thracilor se stinge și civilizația neoliticodunăreană.

Despre acest mare popor (rasă) petracic, știm că ei au fost primii care au desțelenit locurile pustii și au făcut agricultură, au tăiat păduri cu mijloace foarte rudimentare, își construiau bărci pentru pescuit, case pe apă

sprijinite de piloni sau construite pe pământ, au ridicat ziduri și valuri pe pământ spre apărarea locuințelor, făceau comerț, au îmblânzit animale de care se foloseau în agricultură și își făureau idoli de lut în formă de om sau de animale.

Au fost primii care au căutat să reprezinte corpul omenesc și au căutat să-i dea acestuia o formă cât mai geometrică, făcând figura uneori chiar să zâmbească, picioarele statuetelor erau împreunate (ca cele din Egiptul arhaic), mâinile lipseau, șoldurile, mai ales la statuetele feminine, foarte mult dezvoltate. S'au găsit astfel de statuete la Cucuteni (Iași), unele masculine, cele mai multe însă feminine. Unele din ele au jghiaburi, altele au desene spiralice în culori, ceea ce dovedește obiceiul tatuării.

Statuete antropomorfe s'au mai aflat și în Ardeal, în jurul Brașovului și la Turdaș (Hunedoara) și la Nandru (Hunedoara). O scenă de cult, săpată în lut nears, s'a aflat în 1930 la lacul Teii în Muntenia. Figurile dela Turdaș și Nandru sunt mult mai artistic lucrate, nu sunt însă așa de durabile ca cele dela Cucuteni. La Nandru sunt bine reprezentați idolașii în formă de animale.

În Muntenia, în stațiunea preistorică dela Vidra (Ilfov), s'a aflat un vas în formă omenească feminină, mâinile sunt desfăcute de trup, dar împreunate pe piept, pe corp are diferite desene, în formă de linii și cercuri, reprezentând fără îndoială obiceiul tatuării. Șoldurile și la această zeiță, sunt foarte mult dezvoltate. Vasul, în forma unei persoane în momentul rugăciunii sau adunării, de sigur că avea o semnificație tot religioasă și se folosea în timpul practicării cultului.

Neoliticul din Dacia întrece toate celelalte forme de manifestare, prin frumoasele vase pictate, care pot să stea alături de cele mai frumoase vase pe care le-a dat, în decursul secolilor, lumea civilizată, prin eleganța culorilor cât și prin finețea formei vasului. Această formă de manifestare, aflată numai în Nordul Dunării, arată că acest popor s'a ridicat pe o treaptă destul de înaltă în cultură, față de celelalte popoare și că pe primul plan stătea dorința de a-și exprima ceea ce simte într'un mod cât mai frumos. Aicea la noi deci trebuie să fi existat un popor mult superior vecinilor de pe atunci, a cărui civilizație nordică, combinându-se cu cea a Cretanilor, care venea din Sud, au dat la întâlnirea lor arta sau cultura helenă.

La Turdaș, pe Mureș, a fost o adevărată metropolă a acestor Prethraci. S'au aflat aici temeliele unor case foarte încăpătoare, vetre cu urme de foc foarte îndelungat, dovadă că s'a dus o viață sedentară de mai multe milenii chiar. Ei nu au fost nomazi cum erau cele mai multe popoare din epoca neoliticului. Aveau sanctuare, sate cu străzi largi și ceea ce e mai important, e că s'a găsit la Turdaș o cărămidă cu caractere încă necunoscute nouă. Să fi posedat un alfabet? Sau poate erau simple semne magice? Nimic nu putem spune încă sigur. În primăvara anului trecut am găsit chiar eu în stațiunea preistorică dela Deva, un idolaș în formă de animal, mutilat de altfel, pe a cărui parte inferioară se află gravate cinci semne, în formă de linii frânte.

Urmele acestora sunt foarte numeroase la noi în țară și peste toată întinderea țării noastre, ba încă mai mult, depășește zona noastră, întinzându-se până departe peste granițe, având totuși ca centru țara noastră. — În Transilvania centre mai importante avem la Turdaș, Deva, Nandru și în județele Alba, Târnava-Mare, Sibiu și Brașov. În Oltenia și Muntenia la Poroina, Coțofeni, Lacul Teii, Glina, Vidra, Boian și Gumelnița. În Dobrogea la Atmageana Tătărească și Cernavodă. În Moldova la Cucuteni, Ruginoasa și Fedeleșeni. În Bucovina la Șipeniț pe Nistru, iar în Basarabia la Petreni și la Zeograd Drokiș pe Răut. Inafară de țara noastră, Th. Volkov semnalează în guvernământul Kiewului 16 stațiuni de felul acesta, pe valea Bobriței un afluent al Bugului, două, la Kolodiște și Lukowca, iar în Galiția 18 stațiuni. La Sud de Dunăre avem la Clivevai și Vinca în Serbia, la Yamboli pe valea Tonsului, la Hagia Elia și Platanaki între Vardar și Salonic și la Dimini lângă Volo.

Acest popor deci foarte numeros, care ocupa odată țara noastră, întinzându-se până departe peste granițele țării noastre a continuat să trăiască cu civilizația lui, până pe la anul 2500 a. Hs. când ni se semnalează noi invazii de ale popoarelor arice.

Despre aceste triburi arice, care își fac tocmai acum apariția, nu putem să spunem încă prea multe, decât că, venind de undeva din apus sau poate din Nord, încetul cu încetul se introduc peste acești vechi locuitori ai Daciei. Cultura vechilor băstinași începe să dispară printre noii veniți cari aduceau cu ei industria bronzului. În orice caz pe la anul 2000 a. Hs. se constată în Dacia prezența învingătorilor și a învinșilor. Prin sec. XII. a. Hs. câteva triburi din acești Aborigeni împinși și ei de alte invazii, se duc în spre Sud, iar după ce străbat munții Epirului se așează în câmpia Thesaliei peste vechii locuitori cari erau pe atunci Pelasgii.

Aceștia au fost Thesalienii. Ei erau un popor de călăreți, dovadă că trebuiau să vie de undeva din pustă, iar dacă ținem seamă de drumul ce l-au parcurs și direcția munților Epir, au trebuit să coboare numai din Panonia. Deci și ei erau reprezentanții civilizației neolítico-dunărene.

Istoricul francez Jacques de Morgan a arătat că poporul dorian care năvăli în Peloponez, relativ prin sec. X. a. Hs. era tot din părțile Dunării, unde au locuit multă vreme și apoi împinși de noi invazii au trebuit să-și părăsească locuințele, oprindu-se de abia în Peloponez. Dovadă că primele manifestări artistice ale Grecilor, acele mici statuete de lemn numite xoana sunt de o formă identică cu idolașii de lut din Dacia Neolitică. Apoi pictura vaselor, obiceiul atât de răspândit în Grecia, se întâlnește mai înainte în Dacia, de unde printr'o mare emigrare, obiceiul a trecut în Helada.

Atât năvălirea Thesalienilor și a Dorienilor în Helada, peste vechile populații pelasgico acheo-miceniene, dovedesc că ei au trebuit să plece din țările lor, în urma unei invazii foarte puternice. Acești năvălitori au fost Thracii. Năvălitorii ajung să pună stăpânire pe întreaga vechea țară a băstinașilor, ajungând dela râul Don până la marea Egee. În orice caz prin anii 1200 a. Hs. ei ajunseră în contact cu Acheii.

Thracii nu știm sigur cărei rase au aparținut, deoarece limba lor nici azi nu o cunoaștem și deci pe cale filologică nu putem să ne exprimăm. Ei la început formau trei mari grupe: Thracii propriu zisi, apoi Geții, numiți și Daci și apoi Cimmerienii. Thracii locuiau partea sudică a Dunării până la marea Egee, Geții locuiau relativ țara noastră de azi până la fluviul Tyras (Nistru), la apus atingeau Tisa, iar Cimmerienii se întindeau dela fluviul Tyras până la Don, ocupând și podișul Cubanului.

Papirusurile egiptene ne vorbesc despre un popor de rasă albă, care stăpânea odată toată Asia Mică și își întinse stăpânirea până la granițele Egiptului, de fapt și Istoria Sfântă îi menționează în multe rânduri. E vorba de Heteeni sau Hitiți sau Kheta. Despre acest popor het sau hit, Orest Tafrali credea că e înrudit cu poporul trac, deoarece numele de het cu get se aseamănă și deci poate fi vorba de o înrudire. Iar după unii savanți, cum au fost bunăoară Winckler și Hrosny, au dovedit că Heteenii vorbeau o limbă înrudită cu latina rustică și că deci și Geții vorbeau un dialect apropiat de al Heteenilor. Toate aceste argumente însă nu ne dau posibilitatea să ne aflăm originea strămoșilor noștri în Orient, deoarece nu le cunoaștem limba, iar puținele cuvinte care ni s'au păstrat dela Daci, ne îndreptățesc mai mult să-i considerăm ca făcând parte din rasa Slavilor. Nici motive prea puternice de viață orientală nu găsim la strămoșii Daci, spre a spune că erau înrudiți cu Heteenii.

Cam prin anii 1600 a. Hs. încep dinspre podișul Iranului, marile mișcări de popoare de origine ariano-iraniană. Ei pornesc din țara lor înainte de a trăi marele Zoroastru. O ramură a lor năvălește în Mesopotamia, unde sunt constatați prin sec. XV. în inscripțiile cu scriere cuneiformă. Invadează apoi Siria și Asia Mică, unde duc cultul zeiței Anaita. Un al doilea val al acestor Iranieni, pe care noi îi cunoaștem sub numele generic de Sciți, vin pe la Nordul mării Caspice și se așează pentru câțva timp în Sudul stepei Rusiei. Aici, prin anii 1200—1100 a. H., ajung în atingere cu Cimmerienii. Sciții au exercitat o mare influență asupra acestui popor, în primul rând din punct de vedere tehnic și apoi politic. Cimmerienii învață și ei să se folosească de fier pe care îl aduceau Sciții, cultură pe care o învățaseră și ei dela alți Arieni și dela Mongolii din Asia mijlocie. Dar tot acum vedem la acest popor regi de origine iraniană, cum au fost Sandaksatru și Teuspa, care au luptat cu dârzenie împotriva nouilor veniți și poate chiar și Dygdamis să fie de origine tot un iranian, cu toate că după numele lui pare mai mult a fi un trac. Cimmerienii le-au rezistat câțva timp, dar nefiind uniți, cum erau de fapt toți Thracii, nu le-au mai putut rezista Sciților nomazi, astfel că în 1076 a. Hs. — după cronologia lui Eusebius — și după ce Cimmerienii își omoară șefii și îi înmormântează pe malul Nistrului, lucru știut de Herodot, diferite triburi invadează Dacia. De pe atuncea Nistrul era fluviu de graniță mică. Din acel an apoi Dacia a fost întruna invadată de acești barbari, care luaseră cu ei și pe Thracii Treri, urmând drumul prin Bugeac din cauza presiunii Geților ce se exercita din apus, trecând apoi prin Dobrogea, mergând tot pe malul mării, distrugând coloniile grecești de curând întemeiate,

încât până prin sec. VIII. toți Cimmerienii trec în Asia Mică, unde ocupă Troia. Arheologii au arătat că Troia VII. (stratul al șaptelea de cultură) reprezintă o adevărată barbarie față de Troia IV-a a lui Priam. Inafară de acestea Dacii care au fost târiți cu Cimmerienii și-au întemeiat în Bosfor o cetate care tocmai pe ei îi amintește și anume Dakiviza. În sec. VII., Cimmerienii amenințau Efesul. Un poet liric din Efes, Callinos, își îndemna compatrioții la bărbăție spre a putea face piept barbarilor. Iată ce spunea el într'o elegie:

„Cât veți sta în nepăsare? De vecini nu vi-e rușine,
De trăiți în lenevie, și vă 'nchipuiți că-i pace"
Când în juru-ne pământul tot cuprins e de rășoiu?
A Cimerilor urdite crunt spre noi se năpustește . . .“

(trad. de Șt. Bezdechi Cluj 1927)

Sciții își fac apariția în Dacia imediat după totala plecare a Cimmerienilor. În Sudul Rusiei ei s'au așezat definitiv de abia prin sec. VII. În Ardeal ajung tot prin sec. VII. iar în Thracia nu mai în sec. VI. Ei invadează Dacia pe mai multe căi. Primul val a trecut prin Nordul Moldovei, prin Bucovina și Galiția, ajungând până în spre Silezia. Alții se ramifică spre pasurile Carpaților Slovaciei, așezându-se apoi în Pusta Panoniei și în special în Nordul ei. Un al doilea val străbătea pasurile Carpaților noștri, trecând în Ardeal și așezându-se mai cu seamă pe Târnava și Mureș. Al treilea val a trecut în câmpia munteană, apoi străbate Oltenia, Banatul, Serbia și se oprește în Iliria pe țărmul mării Adriatice. Al patrulea val prin Dobrogea, ajungând până la munții Haemus. Ultimii Sciți ai aceluia de-al doilea val, au fost constatați prin Galia, împreună cu Geții târiți de ei, care au întemeiat cetatea Decetia, astăzi Decize, de care ne vorbește Caesar (de Bello Gallico, VII, 33). Acest fenomen e cunoscut în istorie sub numele de prima năvălire a Arilor asupra Europei la anul 1000 a. Hs.

Herodot ne mai păstrează o știre foarte importantă, spunând că Sciții au emigrat din țara lor, adică din Nordul Mării Negre, unde se așează pe ruinele statului cimmerian, din cauza Massageților, tot un popor de origine iraniană, care va da apoi mult de lucru Perșilor. În Ardeal printre vechii Dacii se așezară Sciții pe care Herodot îi numește Agatirși, ceea ce înseamnă oamenii regelui și care locuiau la râul Maris — Mureș —. În Dacia, înafară de Agatirși, ei au lăsat mai multe triburi, cum au fost Si(n)ginii care locuiau prin Banat, Sargații pe cursul mijlociu al Siretului, Paleii, pe cursul inferior, Sacii la răsărit de Durostorum și alți Saci lângă Apulum — Alba Iulia — și Napeii din Bărăgan.

Totuși în cele din urmă, Sciții din Dacia sunt asimilați complet de către Dacii. Chiar și Herodot ne spunea despre Agatirși că pe timpul lui nu mai erau Sciți, erau numai frați cu Sciții și cu Gelonii și erau Sciți tracizați. Granița politică de răsărit a Dacilor ajungea iarăși până la râul Nistru.

Ba încă mai mult, un rege agatirs, Spargapeithes, avea conflicte cu un alt rege scit dela răsărit de Nistru, cu Ariapeithes, tatăl lui Skiles, lupte ce s'au petrecut în jurul anului 500 a. Hs. Deci Agatirșii tracizați împreună cu Dacii băștinași făceau de strajă la Nistru, vechea lor graniță din spre răsărit.

Dar și Dacii au luat multe dela Sciții. În primul rând Sciții aduceau cu ei industria fierului. Incepând cu anul 700 a. Hs. se introduce și în Dacia această nouă industrie. Sciții erau iubitori de podoabe, cum erau bunăoară Agatirșii. Acum încep să se exploateze minele de aur, deoarece Sciții posedau unelte de fier, mai bune decât ale Dacilor care erau din bronz.

Și Dacii poate scoteau aur, însă primele știri sigure le avem de abia dela Agatirși. Sciții posedau legi, pe care Agatirșii le versificau și le cântau la marile lor sărbători. Ei au mai adus în Dacia de sigur și cultul zeiței Anaitis, pe care o găsim și la Arieni din Cappadochia și din Pont, despre care ne vorbește Strabo (p 218). S'a găsit o astfel de statueta, mutilată, la Năeni (Buzău), care ar fi aparținut Sacilor, un trib scit, care ar fi locuit câțva timp prin părțile Buzăului. Ea reprezintă pe Marea Zeiță a producției, a creației și a vieții vegetative de pe pământ. Sciții au influențat pe Daci și în ceea ce privește politica; de atunci Dacii începură să aibe și ei regi. În toponimele dacă, au rămas câteva numiri de cetăți și de râuri. Așa sunt cele două râuri din Scytia Mică, (A)sampeus și Calabeus, amintite în anul 100 p. Hs. când însă Sciții nu mai existau pe la noi decât în amintirea câtorva numiri. Asampeus vine dela cuvântul havan = curat și pathi = cărare, deci Asampeus = cărare curată. De aici poate și în poezia noastră populară, versurile;

„Dunăre, Dunăre
Drum fără pulbere”.

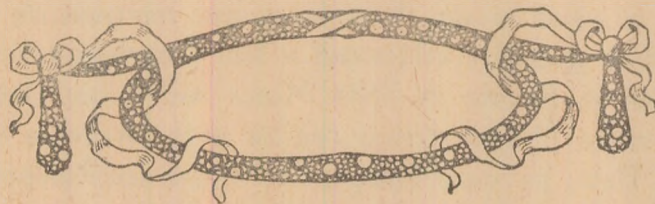
Celălalt râu, Calabeus, vine dela cuvântul cala, ceea ce în limba sanscrită înseamnă negru și vedu, în frigiană înseamnă apă, deci Cala—vedu, Cala—bedu, Cala—ben(s) = apă neagră. Au dat chiar un nou nume Nistrului, pe care Dacii îl numeau Tyras, iar Sciții i-au zis Danăstru, de unde l-au luat și Grecii zicându-i Danastris, iar Romanii Danaster. Apoi Prutul așa cum îl numim noi azi, dela Porata, vine dela cuvintele de origine iraniană, par— aut(h) (aodha = ape și din vechea indiană odati = izvorînd) deci râu legat în ape (în izvoare). Chiar și cuvântul de Dunăre (Danurius, Dunaris) se crede că vine tot dela Sciți, deoarece Bessii, care erau niște Thraci, îi ziceau Istros de unde l-au luat și Grecii. Râul Apo, Carașul de azi, ar fi tot o indicație a numelui iranian. Cetatea Zaldopa lângă Durostorum e tot de origine scitică (zald = galben și apas = apă). Numele cetății Sacidava de lângă Apulum prima parte e scitică și ne amintește de tribul Sacilor, iar dava e cuvânt curat dac.

Dacii în timpurile bune au avut drept graniță la răsărit fluviul Nistru, de acolo începând țara Sciților; la Nord se întindeau până la Carpații Păduroși de azi, câteodată când erau în culmea puterii lor depășeau această limită, ajungând până în Cadrilaterul Bohemei. La apus aveau drept graniță Tisa, întotdeauna chiar și când pusta Panoniei a fost ocupată de barbarii Celți și Germani. Iar în Sud graniță tradițională a fost Dunărea, întinzându-se de cele mai multe ori chiar și dincolo în Scita Minor sau Scitia Dacica și când cetățile grecești dela mare plăteau tribut regilor geți. Acestea au fost granițele strămoșilor noștri Daci, pe care le-au lăsat moștenire Romanilor, iar Romanii ni le-au lăsat nouă. Lupta pe care trebuie s'o ducem noi pentru reîntregirea

moștenirii milenare, e o luptă de respect față de străbunii noștri, e o luptă sfântă a dreptății și a libertății noastre, pe care au dus-o înaintașii noștri și pe care noi trebuie s'o ducem la bun sfârșit.

Sciții, după cum am mai spus, au venit din podișul Iranului, înainte de a trăi marele Zoroastru. Ei posedau, ca și alte popoare arice din Iran, multe legende cu privire la zeii și zeițele lor, care fiind versificate, mai târziu toate aceste cicluri de povestiri cu conținut scitic, fiind adunate în cărți au format epopeele sanscrite, care fac faima literaturii lor. Așa s'a format Mahabharata lui Vyasa și Ramayana lui Valmiki. Venind și așezându-se printre Dacii aborigeni, au influențat mult pe aceștia în ce privește poezia, precum și basme, care ne amintesc diferite povestiri din Mahabharata. Așa avem povestea Tilatamei, (un capitol din această uriașă epopee) și cei doi urmași Sund și Upasund. Dealtfel această legendă e comună tuturor Arilor. Există și în literatura noastră „Răzbumarea lui Statu—Palmă—Barbă—Cot“, pe care V. Alecsandri a tratat-o în versuri. Aici Tilotama la noi a devenit frumoasa Trestiana, iar cei doi uriași Sund și Upasund sunt Strâmbă-Lemne și Sfarmă-Piatră, care se ceartă între ei pentru frumoasa Trestiana, exact ca în povestea sanscrită. Și alte multe povești pe care le posedăm noi Români și numai noi, sunt identice cu legendele din mitologia sanscrită. Sciții așa dar au și o menire culturală la noi în Dacia. Apoi poeziile noastre lirice pe care le numim noi azi doine, nu sunt altceva decât tot o influență scitică. E de ajuns să ne amintim, că B. P. Hasdeu, căutând originea cuvântului doină, află că vine dela sanscritul dhaina, care se mai păstrează încă în unele părți ale Transilvaniei. Agatirșii aveau legi versificate. Nu putem pune la îndoială atunci influența culturală pe care au exercitat-o Sciții asupra Dacilor în sec. VIII. până în sec. IV. când sunt aproape toți asimilați de către Aborigenii daci. Iar poeziile eroice sau de iubire, noi știm că erauacompaniate întotdeauna cu un instrument muzical; în popor cântărețul se acompania cu fluerul iar la regi sau nobili cu harfa. Atât fluerul cât și harfa, pot să fie de origine scitică și mai ales harfa despre care știm că își trage originea tocmai din India. Așa își cântau durerea și bucuria strămoșii noștri. Popor de țărani, dar dornic de lucruri mari, rătăcind cu oile pe sub culmile munților, pe unde credeau ei că stătea retras părintele lor Zalmoxis, sau crescând herghelii pe întinsele lor câmpii, cu ochii veșnic la hotare, hotare pe care zeul lor le-a creat, spre dreapta apărare a poporului său. Iată de ce, au năvălit Cimmerienii, au năvălit Sciții popoare mult mai puternice, Dacii n'au părăsit niciodată moșia lor. I-au amenințat, i-au înfrânt și i-au supus; au plecat apoi iarăși... și cu mai multă reînsufletire s'au reinălțat străbunii.

Mărturisire

*Eu nu mai plâng durerea amintirii fără seamă
Dar nici cenușa seacă pe mândre așezări
Și nu plâng de durerea ce sufletul mi-l sfarmă
Când gândul mă întoarce pe fumurii cărări.*

*Eu nu mai gem sălbatec de brâu ce mă strânge
Să-mi soarbă răsuflarea și viața fără arme
Și nu tânjesc nevolnic, vedenii să-mi alunge
O altă nălucire ce poate să se sfarme.*

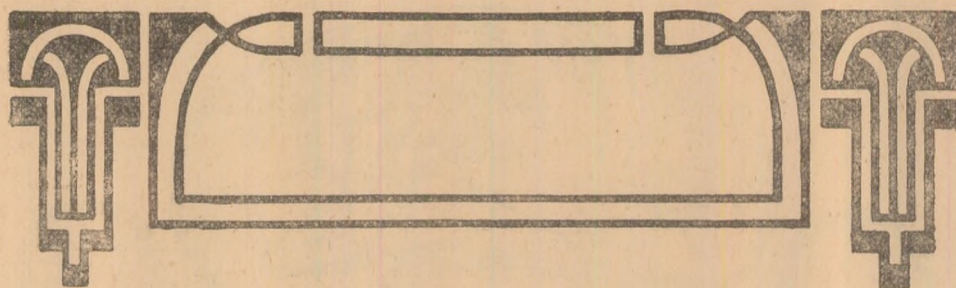
*De strig, e fiindcă glasul așa l-am moștenit
Din moșii și strămoșii cu a lor voroavă aspră
Și nu mă înpăimântă un țipăt sumețit,
Ce alții îl ridică săpând dreptatea noastră.*

*Mai strig s' audă lumea ce poate nu ne știe
Că sângerăm amarnic și așteptăm sfârșitul,
Când ne vom întoarce iarăși pe moștenita glie,
Să străjuim prezentul, să îndreptăm trecutul.*

*Eu strig, dar cânt și visul ce-l simt cum crește treaz
Mai sus decât furtuna și norii de pe Țibles;
Il simt cum se frământă — ce luptă în Caucaz
Și atunci mă văd departe, pe o vale în Maramureș.*

GRAD ȘTEFAN, cl. V.

STRUCTURA ATOMULUI

Una din problemele care a preocupat cea mai mult omenirea a fost, fără îndoială, structura materiei, iar în timpurile actuale cea a atomului, partea cea mai mică a materiei, care păstrează încă proprietățile ei.

Punctul de plecare a problemei structurii materiei își are originea în legea fundamentală a chimiei stabilită în 1775 de către Lavoisier, în legea conservării materiei, căci imediat ce această lege a fost stabilită, o serie de savanți ca: Berthollet, Proust, Dalton, Richter, Ștas, Gay Lussac, etc., au început a studia cât mai variate reacțiuni chimice sub diferite forme, stabilind legile cunoscute în chimie sub numele de legile ponderale și legile volumetrice.

Odată ce aceste legi au fost determinate, s'a mers mai departe, căutându-se să se explice aceste legi și astfel apare ipoteza atomică a lui Dalton pentru a explica legile ponderale și ipoteza lui Avogadro pentru a explica legile volumetrice.

În urma cercetărilor din ultimii ani cum sunt: studiul asupra structurii electricității, studiul substanțelor radio-actieve și studiul transmutării elementelor, teoria atomică suferă o transformare sau mai bine zis o completare.

Primul studiu care a făcut puțină lumină în structura atomică a fost studiul asupra naturii electricității.

Se știe că în general aerul și toate gazele sunt rele conducătoare de electricitate, dar că în unele condițiuni, cum ar fi influența unei reacțiuni chimice, sub influența razelor X, sub o presiune redusă, gazele devin bune conducătoare de electricitate.

Să insistăm asupra ultimei posibilități prin care putem face un gaz bun conducător de electricitate, studiu făcut pentru prima dată de către Hittorf în anul 1868 și completat de către Crookes în 1879.

Să luăm un tub de sticlă lung de aproximativ 50 cm. cu un diametru de 3-4 cm. prevăzut la cele două capete cu electrozi de aluminiu, puși în legătură cu o bobină Ruhmkorff în funcțiune și să urmărim în tub diferitele fenomene ce se petrec în tub în funcție de presiunea gazului. Când presiunea gazului din tub este de o atmosferă, adică presiunea ambiantă, nu vom observa în dispozitivul nostru nici o descărcare electrică, ceea ce ne arată că gazul din tub este rău conducător de electricitate. Să începem să vedem treptat tubul. Pe la presiunea de un sfert de atmosferă, vom observa că încep între electrozi să sară o serie de scântei. Gazul începe deci să fie bun conducător de electricitate. Continuând a face vidul, scântelele ce sar de pe un electrod pe altul se înmulțesc din ce în ce, până când cei doi electrozi par a fi uniți prin o coloană luminoasă de culoare albastru. În această fază presiunea gazului e a douăzecea parte din o atmosferă și prezintă maximum de conductibilitate. Coloana luminoasă ce unește cei doi electrozi se numește coloană pozitivă. Continuând a face vidul, vom observa că coloana pozitivă își schimbă culoarea devenind roșietică, prezentând o serie de discuri unul lângă altul. Gazul

a început să fie rău conducător de electricitate. Aceste discuri, la un moment dat, se desprind de pe un electrod, îndreptându-se și dispărând către celălalt electrod. În această fază, în tub apare în jurul electrodului de pe care se îndepărtează coloana roșietică o aureolă luminoasă, iar între coloana roșietică și aureolă un spațiu întunecat numit „spațiul obscur al lui Faraday”. Mărind gradul de vid până la o milionime de atmosferă, aureola luminoasă se desface de pe electrod lăsând în urmă un spațiu obscur, numit „spațiul obscur al lui Crookes”, discurile roșietice nu se mai observă, iar pereții tubului de sticlă, opus electrodului ce a fost înconjurat de aureola luminoasă, devin fosforescenți de culoare galbenă verzuc. În această fază gazul rămas în tub prezintă o rezistență mare din punct de vedere electric, iar tubul în această stare se cunoaște sub numele de tubul lui Crookes.

Dacă cercetăm natura electrică a electrodului în jurul căruia au avut loc atâtea fenomene, vom constata că acest electrod e în legătură cu polul negativ al transformatorului.

Asupra tubului din această ultimă fază s'au făcut multe cercetări. Astfel în 1879 Crookes ne arată pentru prima oră că în tub, de pe electrodul negativ, de pe catod, pornește o fâșie de raze, numite raze catodice, care se propagă în linie dreaptă, că aceste raze au o mare energie și că ele pot fi derivate de un câmp magnetic.

Ceva mai târziu, 1894, Lenard ne arată că razele catodice străbat foite subțiri de aluminiu, deci au o putere de pătrundere, iar în 1895 J. Perrin arată prin o experiență simplă că radiațiunile catodice au o încărcare, o sarcină electrică negativă.

Din cauza importanței deosebite a acestei experiențe să o descriem:

Într'un tub Crookes electrodul pozitiv, anodul, este construit dintr'un cilindru de metal pus în legătură cu pământul. În interiorul lui se găsește un cilindru Faraday legat prin un fir conductor cu un electroscoap. Anodul prezintă un orificiu închis cu o foaie subțire de aluminiu. Punând în funcțiune un astfel de tub, catodul fiind la un potențial mare (30.000 volți) se constată că electroscoapul se încarcă cu electricitate negativă. Această încărcare nu poate proveni decât dela radiațiunile catodice, căci anodul ce este în legătură cu pământul, formează un ecran electrostatic perfect în jurul cilindrului Faraday. Din această experiență deducem faptul foarte important că radiațiunile catodice sunt încărcate cu electricitate negativă.

În rezumat studiile făcute de Crookes, Lenard și Perrin asupra tubului Crookes duc la rezultatul că într'un astfel de tub, avem radiațiuni încărcate cu electricitate negativă, cari se propagă în linie dreaptă, având o mare energie și străbătând foi subțiri de metal.

Odată determinate aceste proprietăți principale ale radiațiunilor catodice s'a căutat să se explice natura lor.

Primul care a emis o teorie în legătură cu natura acestor radiațiuni a fost J. J. Thomson care spunea că aceste radiațiuni sunt formate din particule mici de electricitate, cari au fost numite electroni. El a și determinat masa unui electron și a constatat că ea este de 1840 ori mai mică decât cea a atomului de hidrogen, cel mai ușor atom. Cercetările de mai târziu a lui Millikan (1919) au dovedit același lucru.

Această descoperire a modificat cu totul teoria atomică, arătându-se că și atomul este divizibil și că conține anumite părți de natură electrică.

S'a pus îndată întrebarea unde este sediul acestor electroni.

Primul care a răspuns la această întrebare a fost J. Thomson. Acesta a emis ipoteza că atomul material este o sferă încărcată cu electricitate pozitivă, în interiorul căreia se găsesc electronii, care ar fi în mișcare în jurul centrului sferei.

Această ipoteză nu a durat mult, deoarece explicația matematică pe care a dat-o Thompson modelului său, se complica la număr mare de electroni. Afară de această, ipoteza lui nu poate explica seriile spectrale ale hidrogenului și heliului (seriile Balmer, Pickering, etc.), efectul Stark și derivațiunile mari pe cari le încearcă razele gama când trec prin foite metalice.

În 1911 Rutherford dă o nouă ipoteză asupra constituției atomului, un nou model

atomic. El emite ipoteza că atomul ar fi compus dintr' un nucleu central încărcat cu electricitate pozitivă, în jurul cărui se rotesc pe mai multe orbite electroni, cu o înveliș care să anuleze atracția dintre ei și nucleu. Acest model explică o serie de fenomene, cari înainte nu puteau fi explicate, atât fizice (fenomenul Zeeman, sau dedublarea razelor spectrale, dacă ele sunt produse într' un câmp magnetic) cât și chimice (reacțiile chimice ce se produc între atomi, datorită electronilor de valență de pe ultima orbită, ionii, etc.).

Totuși în urma unor cercetări nici acest model nu era perfect. Nu se putea explica formarea razelor așa zise fine. Afară de aceasta, electronii ar trebui să cadă după un oarecare timp pe nucleu, deoarece în mișcarea lor emit diferite unde electromagnetice și în consecință pierd energie, stricându-se astfel echilibrul dintre atracția centrală a nucleului și respingerea produsă de forța centrifugă.

În 1923 fizicianul danez Niels Bohr dă un nou model atomic care e mai mult o completare a modelului lui Rutherford. El spune că electronii în mișcarea lor pe orbite în jurul nucleului nu emit nici o radiațiune. În caz că trec de pe o orbită pe alta și această trecere se face cu pierdere de energie, atomul emite radiațiuni.

Bohr are meritul de a introduce în modelul său atomic și noțiunea de cuantă, introdusă și în știință de Planck și care ar fi cea mai mică parte de energie.

Să presupunem că pe o orbită electronul are energia W_n , iar pe o altă orbită, pe care sare, energia W_m , atunci variația de energie a electronului prin această săritură va fi $W_m - W_n$.

Această diferență de energie se manifestă în afară prin o radiațiune de o anumită frecvență n .

Bohr admite ca diferența aceasta de energie care dă naștere radiațiunii cu frecvența n , este egală cu cuante, adică cu frecvența înmulțită cu constanta lui Planck.

În legătură cu mișcarea electronului pe diferite orbite, Sommerfeld, profesor în München, a stabilit că orbitele nu sunt numai circulare, după cum a susținut la început Bohr, ci și eliptice, având într' unul din focare nucleul. Prin această ipoteză se pot explica liniile din spectru cunoscute sub numele de „structuri fine”.

S'au obținut de asemenea succese mari prin aplicarea ipotezei lui Bohr, explicând anumite stări ale hidrogenului și ale heliului. Astfel fizicianul P. Epstein de la Institutul din California aplică ipoteza lui Bohr atomului de hidrogen și heliu când se găsesc într' un câmp electrostatic. Rezultatul a fost că s'a obținut cu toată preciziunea fenomenul determinat experimental de Stark, cunoscut sub numele de „efectul Stark”.

Dacă acest mod de a reprezenta un atom este destul de complicat studiul substanțelor radio-actieve și a transmutării elementelor l-a complicat și mai mult, arătând că nucleul central este la rândul lui și el format din mai multe părți.

Radioactivitatea a fost descoperită și studiată odată cu descoperirea elementelor radioactive din familia uraniu-radiu, familia actiniu și familia thoriu-mezothoriu, de către H. Becourel și în special de soții Curie. S'a constatat că aceste elemente și în special radiul care este cel mai radioactiv element, emit mai multe radiațiuni, dintre care mai importante sunt trei: alfa, beta și gama care pot fi separate printr' un câmp magnetic.

Să vedem ce sunt fiecare și proprietățile lor:

I) Radiațiunile alfa, care au o mare putere de ionizare sunt încărcate cu electricitate pozitivă. Sunt puțin pătrunzătoare. Sunt deviate de un câmp magnetic sau electric. S'a stabilit că nu sunt altceva decât nuclei de heliu. Masa unei particule va fi, în consecință, de patru ori mai mare decât masa unui atom de hidrogen.

II) Radiațiunile beta sunt electroni, adică particule de electricitate negativă, cu o mică putere de ionizare, însă cu o mare putere de pătrundere. Ele sunt derivate într' un câmp magnetic în sens contrar radiațiunilor alfa.

III) Radiațiunile gama sunt vibrațiuni și în consecință nu vor fi derivate în câmpul magnetic. Se aseamănă cu razele X, însă au o lungime de undă mult mai mică, deci o putere de pătrundere mult mai mare.

Odată cunoscută structura acestor radiațiuni s'a pus întrebarea care e cauza procedurii lor?

Ipozeza confirmată mai târziu de Rutherford și Soddy a explicat aceste radiațiuni ca provenind din desintegrarea pe care o suferă substanțele radio-actieve. Descoperirea elementului emanatie sau radon, născut din desintegrarea radiului confirmă această teorie.

În anul 1919 savantul Rutherford arată pentru prima dată că și alte elemente se pot desintegra și încă în mod artificial. Această radio-activitate artificială ia naștere prin bombardarea elementului respectiv cu particule alfa emise de către radium C, care sunt accelerate cu ajutorul unui câmp magnetic. Această accelerare se face în aparatul așa numit ciclotron.

Cu astfel de raze alfa s'au bombardat atomii elementelor ușoare dela litiu până la potasiu. Prin această bombardare s'a produs o nouă radiațiune necunoscută până atunci.

Soții Joliot Curie au studiat aceste radiațiuni și au găsit că au proprietăți cu totul diferite de ale tuturor radiațiunilor cunoscute până atunci.

Fizicianul Chadwick a lămurit misterul acestor raze, fapt pentru care i s'a acordat în 1935 premiul Nobel. El a stabilit că aceste radiațiuni sunt formate din particule fără nici o sarcină electrică. Masa lor este mai mare decât aceea a protonilor de hidrogen. Un neutron gram este aproximativ 1,009 deci superioară sumei între masa protonului și a electronului (1,0078). Faptul că nu se pot ioniza, adică nu li se poate da o sarcină electrică, a făcut ca aceste particule să primească numele de neutron.

Deoarece știm că radiațiunile iau naștere din desintegrarea atomului respectiv, rezultă că în nucleul acestor elemente se găsesc și particule fără sarcină electrică, desigur numai în caz că aceste particule nu s'ar forma în timpul bombardării cu raze alfa.

S'a ajuns să se susțină de către unii ca Heisenberg și Majorana, că nucleul ar fi format numai din protoni, cari sunt nucleii atomilor de hidrogen încărcăți cu electricitate pozitivă și cu putere de pătrundere mai mare decât a particulelor alfa, și neutroni, ipoteza care înlocuiește pe cea cu privire la existența electronilor nucleari.

După această concepție, numărul neutronilor dintr'un atom ar fi egal cu diferența dintre greutatea atomică și numărul protonilor.

Fizicianul american Carl David Anderson a descoperit însă, lucrând în laboratorul profesorului Millikan, încă o particulă pe lângă cele cunoscute. Această particulă, găsită cu ajutorul camerei Wilson, dealtfel ca și celelalte particule, are o masă egală cu cea a electronului, însă este încărcată cu electricitate pozitivă. Din această cauză i s'a dat numele de pozitron.

Diferiți fizicieni, bazați pe aceste date, susțin că în constituția nucleului atomic intră cele cinci particule pe cari le știm și anume: Particule alfa, Protoni, Neutroni, Electroni și Pozitroni, cu o masă respectivă de 1,00817; 1,00894; 0,910—27, a pozitronului ne fiind încă stabilită.

S'a admis să se considere protonul ca rezultând din combinarea exotermică dintre un neutron și un pozitron.

Felul cum sunt așezate spațial, în nucleu, aceste particule, până astăzi încă nu s'a putut stabili precis.

Să vedem acum câteva din proprietățile acestui nucleu studiate cu ajutorul emisiunilor radioactive.

Să luăm întâi radiațiunile alfa.

Important la aceste radiațiuni este faptul că particulele respective au aproximativ aceeași iuteală pentru un anumit corp radioactiv.

Particulele alfa fiind relativ ușoare, trecând prin corpii cu nucleii grei, sunt difuzate de acești nucleii, conform teoriei lui Gamow, care susține că nucleul atomic este înconjurat de o sferă, numită critică, care împarte spațiul înconjurător în două: cel interior numit spațiu de atracție și cel exterior sferei critice, numit spațiul de repulsie.

Rezultă de aici că energia particulelor alfa trebuie să fie foarte mare, pentru ca să poată produce desintegrarea atomului respectiv.

Când se lucrează cu atomi grei, nucleii acestora se pot considera că rămân în stare de repaus. Când însă se lucrează cu atomi ușori și în special cu cei de hidrogen, particulele alfa pot să imprime nucleilor acestora, protonilor, iuțeli foarte mari, particulele alfa având o masă de patru ori mai mare decât cea a protonilor.

Dacă au fost ușor de urmărit aceste efecte a radiațiilor alfa, în cazul radiațiilor beta este mult mai greu. Fiind formate din electroni negativi și aceștia având o masă neglijabilă, sunt influențați foarte mult atât de electronii din împrejurul nucleului cât și de nucleu.

În ultimul timp s'a constatat că iuțeala razelor beta prezintă o variație. S'a pus întrebarea dacă electronii au iuțeli deosebite când părăsesc câmpul radioactiv de unde se emit, sau aceste variațiuni de iuțeli se produc când trec prin diferite corpuri. Cercetările au dovedit că electronii părăsesc substanțele radioactive cu iuțeli diferite, adică cu energii diferite, chiar pentru aceeași substanță radioactivă. Pentru a explica acest fapt, s'au dat diferite ipoteze. Mai importantă este cea a lui Pauli, dezvoltată de Fermi, care susțin că odată cu particulele beta se emite și o particulă numită de ei „neutrino”, a cărei sarcină electrică este zero, iar masa cel mult egală cu masa electronului. Energia constantă de desintegrare a atomului radioactiv n'ar fi altceva decât energia acestei particule plus energia unei particule beta.

Deoarece acest „neutrino” nu s'a putut și nu se poate pune în evidență, această explicație a rămas la stadiul de ipoteză.

În privința radiațiilor gama, care sunt ca și razele luminoase, de natură electromagnetică, s'a pus întrebarea dacă emisia lor se face simultan cu desăgregarea atomului, sau după desăgregarea acestuia.

Lise Meitner a susținut că nucleul prin emisia particulelor alfa și beta capătă o stare de excitare și abia după ce se emit razele gama, adică cuante de energie, revine la starea de stabilitate.

O altă concepție emisă de Ellias, susține contrarul de ceea ce afirmă Meitner. Cercetările făcute chiar de Lise Meitner par să-i confirme însă ipoteza.

Referitor la energia particulelor alfa în interiorul nucleului, datorită faptului constatat recent că dintr'un nucleu se pot emite particule alfa cu diferite energii, se poate spune că aceste particule se găsesc în diferite stări cuantice. Tot acest fenomen se mai poate explica însă și prin ipoteza că prin emisiunea particulelor alfa, adică prin părăsirea unei cantități de energie, nucleul capătă el diferite stări cuantice, adică își variază energia. Se pot însă admite și amândouă ipotezele.

Referitor la felul cum sunt așezate aceste particule în nucleu, după cum a spus, nu s'a putut stabili. Totuși nu de mult fizicianul german Heisenberg și fizicianul italian Majorana, au formulat ipoteza cunoscută, sub numele de ipoteza Heisenberg-Majorana, prin care susțin că în nucleu nu ar intra decât protoni și neutroni.

Admițând această ipoteză, se ridică obiecțiunea emisiunii electronilor din nucleu sub formă de raze beta în procesele radioactive. La această obiecțiune s'a dat următoarea explicație: o particulă beta apare atunci când un neutron se desface într'un proton și un electron și invers, când un proton trece într'un neutron punându-se în libertate o particulă de electricitate pozitivă, un pozitron.

Câteva date referitor la constituția atomului ne dau și fenomenele care poartă numele de transmutări nucleare și sunt realizarea visului alchimistilor de odinioară.

Aceste fenomene iau naștere prin ciocnirea, sau mai exact prin bombardarea nucleilor atomilor prin diferite particule cunoscute.

Aceste ciocniri pot avea următoarele rezultate:

Prin ciocnirea nucleului, acestuia nu i se schimbă structura ci doar este pus într'o stare de excitare pe care o pierde prin emisiune de radiațiune gama, care este o cuantă de energie. Acest caz a fost studiat de Cockraft, Valton, Lawrance și Lee.

Se poate întâmpla însă ca nucleul să captureze particulele care îl bombardează, producându-se un nou nucleu, care poate fi și el într'o stare de excitare revenind la normal ca mai sus, prin pierderea unei cuante, însă cu masa și cu sarcina electrică diferită de a nucleului inițial.

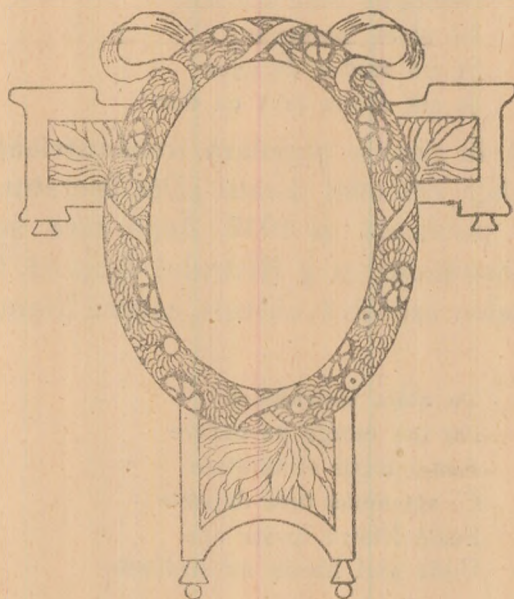
Un caz care încă nu a fost constatat încă experimental ar fi ca nucleul prin bombardare să emită particule fără să captureze ceva. În acest caz nucleul rezultat ar avea masa și cu o sarcină electrică mai puțin decât nucleul inițial.

De cele mai multe ori însă se întâmplă că în urma ciocnirii să se capteze o particulă și în același timp să se facă și o expulsare. În acest caz masa și sarcina electrică a nucleului rezultat depinde de raportul dintre numărul particulelor capturate și al celor expulsate.

Se poate însă întâmpla ca nucleul după ce a primit o particulă să se desfacă prin explozie.

Mai există un caz foarte interesant în care nucleul prin capturarea unei particule devine nestabil și după un timp bine determinat se transformă în alt nucleu stabil prin emisiunea unei particule. Prin acest caz se ajunge la realizarea radioactivității artificiale care constituie baza cercetării transmutării materiei și cunoașterii structurii ei intime cu ajutorul căruia sperăm că peste puțin timp se va ajunge la cunoașterea precisă a structurii nucleului, bine înțeles dacă nu se va găsi și o altă metodă revoluționară și în consecință mai bună.

PETRE AUGUSTIN
cl. VIII-a

Literatura Românilor de peste Nistru

Barierile, pe care le fixează granițele politice între frații de acelaș sânge, pot să zădărnicească unele idei, dar nu pot înfrânge unitatea vieții lor sufletești.

Rupți din trupul Moldovei lui Ștefan cel Mare, din care au purces în decursul veacurilor, sporind numărul emigrațiilor, peste Nistrul care avea să devină un hotar politic dar nu spiritual, Români transnistrienii fac parte din Moldova, ceea ce înseamnă că aparțin poporului românesc, (în granițele sale firești). Cu toate urgiile vremilor ei nu și-au uitat niciodată patria lor — nostalgia acesteia fiind prezentă în cântecele lor:

Dimineața când mă scol
Cu lacrimi fierbinți mă spăl
Dimineața când mă scol
Ies afară 'ncetîșor
Și mă razăm de ușor
Și mă uit în țară cu dor.

„Nota dominantă în poezia populară transnistriană — spune domnul N. P. Smochină în prefața colecției d-sale „Din literatura populară a Românilor de peste Nistru“, publicată în 1939, după care se reproduc exemplele date — este cântarea înstrăinării și a Nistrului. Această înstrăinare oglindește în cuvinte mișcătoare jalea seculară abătută asupra frânturii neamului nostru, aruncată peste Nistru:

De atâta înstrăinare
Nu pot merge pe cărare
Arz-o focul străinătate
C' am ajuns tare departe
Peste Nistru, peste ape
Unde nici hârția nu străbate

Deși vechimea începuturilor așezării Moldovenilor peste Nistru — urcă probabil până prin veacul al XI-lea sau al XII-lea este semnificativ că cei ce-au înnoit deceniu de deceniu rândurile celor stabiliți dinainte acolo, n'au putut să se desfacă de pământul drag al Moldovei și să se adapteze noului mediu, de stepă, locuit de alt fel în majoritate — cel puțin între Nistru și Bug — de Români:

Nistru, Nistru, malul tău
Departes de neamul meu
La noi era vara, vară
Primăvara, primăvară

Și prin iarbă numai floricele
Și prin copaci numai păsărele
Dar de când de neam m'am depărtat
Și frații și casa mi-am lăsat
Și dorul cucului l-am spus
Toate frumusețile mi s'au dus.

Conștiința instalării târzii a Rușilor care abia în secolul al XVIII-lea ating Bugul, în aceste regiuni, se reflectează cu ironizări amare în doinele acestor Români:

De când Moscalii au venit
Toți copiii ni s'au prăpădit.

Asemănarea de teme și expresii ale doinelor de pe cele două maluri ale Nistrului merge uneori până la o identitate desăvârșită:

Bate vântul de pe munți
Și-mi dă dor dela părinți
Bate vântul dintre brazi
Și-mi aduce dor de frați
Bate vântul din vâlcea
Și-mi dă dor de țara mea

Această identitate e rar înfrântă numai de modificările impuse de materialul la care se recurge în relifarea unei teme unitare:

Decât malcă mă făceai
Mai bine capu-mi rupeai
Și pe Nistru mi-l zvârleai
Valurile mi-l văluiau
Și la margini mi-l băteau
Cu nămol mi-l nămoleau
Și'n pământ mi-l răsădeau
De rodea de nu rodea
Frunze verzi tot îl creștea
Și umbrea pe cin' trecea

Dorul de patrie atât de frecvent în cântecul popular transnistrian apare și în literatura cultă de după războiu, e drept, mai rar, pentru că aceasta fiind sub îndrumarea statului, temele ei preferate sunt cele revoluționare. Literatura este considerată armă în mâinile comunismului. Nota ei dominantă e social-politică, guvernamentală.

Totuși, un Mihai Andriescu mărturisește în versuri simple:

Eu m'aș duce, duce
Pe unde Oltul curge
Dunărea pe unde
De Balcani s'atinge

Acestui M. Andriescu răpit de-o moarte prematură, un prieten, Săteanu îi închină un poem.

Iată începutul:

Se scutură frunza de vânt și de brumă
Și picură cerul tomatec a ploaie
Moldova în ajunul serbării a zecea

Imbracă bogate și mândrele strae
Dar tu n'ai să fii la parada pompoasă
Poema zidirii s'o cânti înfocat
Așa cum cu arma, cu brațul și pana
La lupta Moldovei tu parte ai luat

Geniul în care excelează Săteanul, unul din cei mai talentați poeți transnistrieni, este idila, în care captează vagi influențe din Coșbuc și Eminescu. (Poeții de dincoace de Nistru, alături de cei ruși și în special Esenin nu le sunt necunoscuți poeților transnistrieni. Mai ales Alecsandri se bucură de stimă — și domnul N. P. Smochină informează, în articolul „Din cultura națională în Republica moldovenească de peste Nistru” apărut în revista Fundațiilor Regale pe luna Aprilie 1936 pe care-l utilizez la redactarea acestei note, că teatrul ambulant transnistrian i-a reprezentat „bardului dela Mircești” „Rusalile”).

Iată două strofe ce stau sub zodia influenței eminesciene:

Să mă uit pe la gărlă
Când va fi senin și cald
Să te mai ascunzi sub maluri
Să privești cum eu mă scald.

De la gărlă să ne ducem
Pe câmpia fără zări
Și să rătăcim în crângul
Cu tăcutele cărări.

O parte din poezia lor atât populară cât și cultă este închinată sau mai bine zis cântă râul despărțitor — Nistrul.

Iată ce scrie transnistrianul Ilie Zăftur după ce-a fost nevoit să-și părăsească locurile natale:

Nistrule, tu plângi cu mine
Plânge toată valea ta
Româi moșule cu bine
Jur că nu te voi uita!..
Jur pe țara îndurerată
Jur pe bunul Dumnezeu
Să-ți păstrez iubirea toată
Și să te doresc mereu.

Din Hotin și pân' la Mare
Dela Prut și pân' la Bug
Numai tânguiri amare
Fii tăi azi poartă jug.

Depărtându-mă cuminte
Geme 'n mine jalea ta
Jur pe sfintele morminte
Jur că nu te voi uita!..

Nistru este cântat și de poeții de dincoace de el. De exemplu: marele Eminescu îl cântă în „Doină” și în poemul postum „Moldova”; Alecsandri

în „Sentinela română” și în „Dan, căpitan de plai” etc. Spre deosebire de poezie, cu un colorit mai plastic, proza, care se spune mai ușor dorințelor propagandistice, e slabă.

Ceea ce trebuie însă reținut, e clocotul de vieață românească a celor aproape un milion de Români transnistrieni, care chiar atunci când îndrumați de autorități spre un anumit gen de literatură, neconform cu sufletul lor, reușesc să spargă aceste zăgazuri adresându-se mai degrabă melodioaselor izvoare ale poeziei unui Eminescu sau Alecsandri, din care se adapă cu aceeași sete, cu care au făcut-o și-o vor face peste vremuri și Români din pământul ce se întind dela malul drept al Nistrului până la Dunăre.

Azi, Transnistria e desrobită de glorioasa armată română. Azi, Nistrul nu mai este un hotar, este un fluviu românesc. Locul lui a fost luat de fluviul Bug.

Cu lacrimi în ochi ei mulțumesc lui Dumnezeu că după atâta timp au fost eliberați de sub jugul celor fără de Dumnezeu, fără cruce, de sub jugul bolșevic.

Și-acum să ne gândim către ceilalți frați ai noștri. Să ne gândim către frații ardeleni, frații din fostul Banat jugoslav și din Timoc. Li asigurăm că la desemnarea noilor frontiere ale României, vor avea și ei un cuvânt de spus. Acest cuvânt va fi: **unirea**. Atunci România va fi cu adevărat fericită.

BOAMFĂ VIOREL

cl. V-a

AEROMODELISM.

Organele componente ale modelului sburător

de

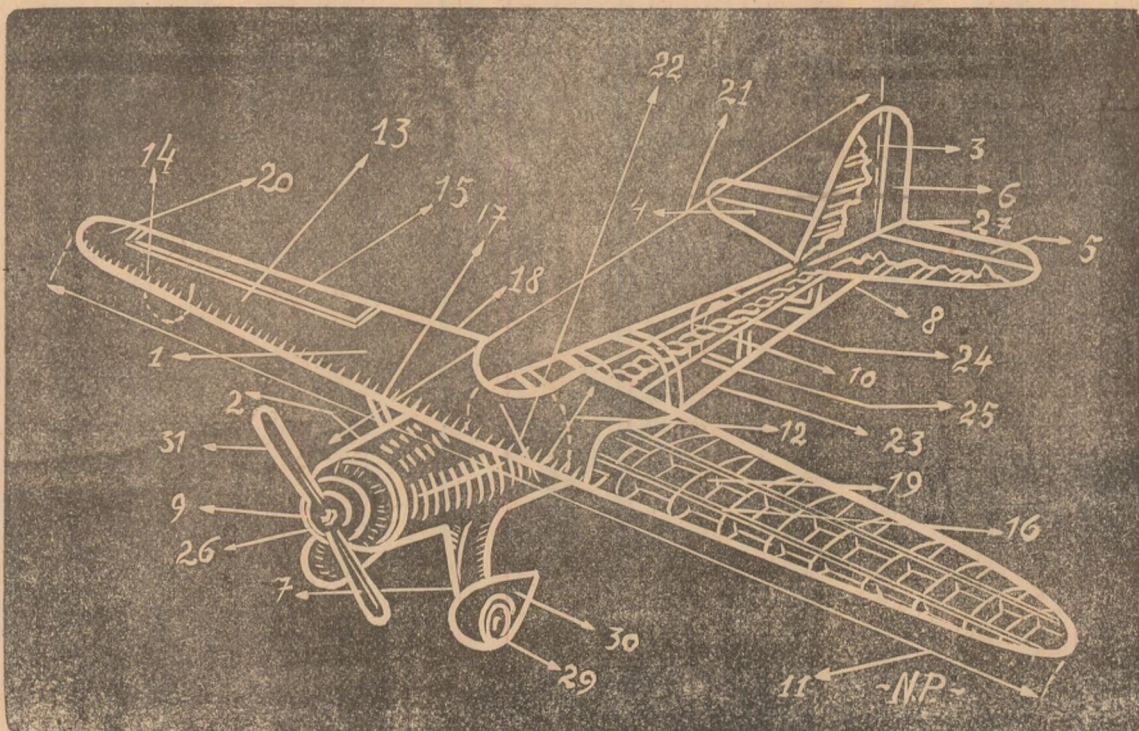
PESCARIU NICOLAE

elev constructor al cercului perfecționat de aeromodele „Elicea” J. R.

Chestiunile pe care le voi trata în această descriere cred că interesează pe toată lumea pentru a cunoaște toate părțile din care este compus un model sburător și cu atât mai mult pe începătorii în domeniul aeromodelismului.

În această descriere voi expune pe scurt organele componente ale unui model sburător și nomenclatura tehnică a fiecărui organ. Un model sburător se compune din:

Aripi (1), fuselaj (2) ampenaj, care este partea din urmă a modelului compusă din: planul fix vertical sau derivă (3) și planul fix orizontal sau stabilizor (4).

La avioanele mari militare și comerciale aceste planuri fixe sunt prevăzute și cu câte o parte mobilă numite: profundor (5) sau cârmă de adâncime și direcție sau cârmă de drum (6). Alte organe componente ale modelului mai sunt: trenul de aterisaj (7) cu bechta (8) elicea (9) și motorul (10). Aripile formează organul principal de susținere adică de susținerea modelului în aer. Aparatele cu o singură aripă se numesc monoplane. Mono-planele pot avea aripa parasol, situată deasupra fuselajului, aripa joasă, așezată sub fuselaj, aripa înaltă așezată deasupra pe fuselaj și aripa încastată, fixată la mijlocul fuselajului.

Aparatele cu 2 aripi una deasupra celeilalte se numesc biplane. Când biplanele au aripa inferioară mai mică decât cea superioară cu aproape jumătate se numesc sexqui-plane. Din punct de vedere al formei, arpele sunt de mai multe feluri; la cele mai multe avioane forma aripilor este dreptunghiulară și eliptică. Ca elemente geometrice la aripă

deosebim; lungimea sau anvergura (11) lăţimea sau profunzimea (12) şi suprafaţa: faţa de deasupra numită extra-dos (13) sau faţa dorsală, iar cea dedesubt numită intra-dos (14) sau faţa ventrală.

La avioanele mari militare şi comerciale, cum am amintit, pe lângă părţile mobile la ampenaj şi aripile sunt prevăzute cu margine mobile, numite aripioare (15), sau eleroane.

Scheletul aripei se compune din: grinda sau lonjeronul principal (16) care este aşezat în partea ventrală a aripei, la $\frac{1}{3}$ din lăţimea ei. Lonjeronul din faţă, numit median şi muche sau bord de atac (17) pentru că atacă aerul în sbor. Iar al treilea lonjeron, cel din urmă, numit muche sau bordul de fugă (18) sau de scurgere, pentru că pe aici se scurge aerul.

Aceste trei lonjeroane nu pot lipsi dela o aripă aerodinamică. Dar mai poate avea 1 sau 2 lonjeroane secundare, care se adaugă pentru întărirea aripei.

De asemenea se compune din nervuri (19) perpendiculare pe lonjeronul principal al aripei. Ele dau profilul aripei după cum sunt nervurile. Dacă nervurile sunt peste tot aceleaşi atunci aripa va fi de formă dreptunghiulară şi peste tot acelaşi profil. Iar dacă nervurile nu sunt una şi aceeaşi ci sunt în formă descrescătoare a profilului, aripa se subţiază în spre vârfuri şi îşi pierde din lăţime $\frac{1}{3}$. Vârfurile aripei (20) se construiesc din sârmă de oţel sau aluminiu şi babus.

Învelișul aripei ca şi la celelalte organe se face din hârtie specială sau cal, pânză sau mătase.

Fuselajul sau trupul modelului este organul de legătură al celorlalte părţi componente.

La fuselaj deosebim elemente principale: lungimea (21) cea mai mare secţiune (22) perpendicular pe lungime. După forma acestei secţiuni deosebim mai multe feluri de fuselaje: triunghiular, pătrat, rombic, rotund, oval, dreptunghiular etc.

Fuselajul se compune din mai multe lonjeroane (23), este necesar cel puţin trei lonjeroane care sunt prinse între ele cu panouri (24) sau cadre. De ex propulsorul Baby-Motor are o formă aerodinamică triunghiulară.

Sunt însă şi modele cu fuselaj baghetă, format dintr'un singur lonjeron sau tub fără panouri. De ex. în cercul nostru de aeromodele se lucrează aparatele numite „Raţe”. Fuselajul acestor aparate este făcut dintr'un tub de lemn foarte subţire şi ușor.

Fuselajul mai poate fi încheiat în loc de panouri şi cu ajutorul unor bucăţi de baghete numite pepi (25).

Partea din faţă a fuselajului o numim bot (26), iar partea din urmă vârful (27) fuselajului.

Stabilizorul şi deriva au mai multe forme, cea mai obișnuită este forma dreptunghiulară. Ele au de asemeni aceleaşi elemente geometrice ca aripa: anvergură, profunzime şi suprafaţă.

Stabilizorul asigură stabilitatea longitudinală a modelului în sbor, adică face ca modelul să nu pice şi să nu cabreze.

Partea mobilă, profundorul la avioanele mari prin comandă, simplă sau dublă, provoacă picajul sau cabrajul, după cum este inclinat în sus sau în jos.

Deriva menţine stabilitatea de drum pe direcţia de sbor, iar partea mobilă numită direcţie, fiindcă stabileşte direcţia sborului, dacă este inclinată la dreapta axului avionului, provoacă viraj la dreapta şi contrariu, dacă se inclină la stânga axului avionului, provoacă viraj la stânga.

La trenul de aterisaj, deosebim picioarele sau jambele (28) şi roţile (29) prevăzute eventual cu carene (30) spre a le da o formă aerodinamică.

Trenul de aterisaj cu bechia sunt organele prin care aparatul ia contact cu pământul la aterizare şi la decolare.

La hidroavioane roţile sunt înlocuite prin flotoare.

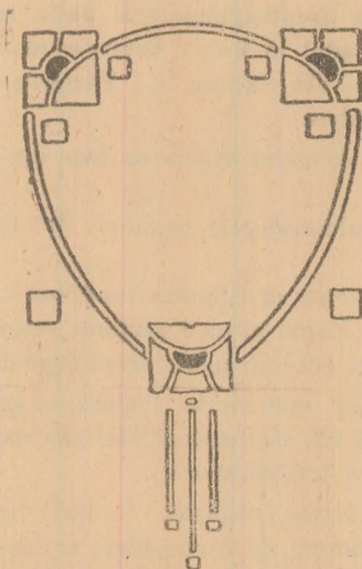
Elicea, elementul propulsor sau tractor al unui model, este formată din 2, 3, sau 4 pale (31). Acum câţiva ani învăţatul inginer american Walter Everts a inventat elicea mo-

nopală (cu o singură pală). Înlocuindu-se elicea cu două pale prin elicea cu o singură pală, s'au constatat următoarele: — tracțiunea este mărită cu 25% față de randamentul elicei cu două pale, — viteza se mărește cu 14% — totodată se înlătură tulburările fileurilor de aer, produse de cealaltă pală.

Când elicea este situată în fața fuselajului se numește tractivă, când este așezată în spate este propulsivă.

Ea e pusă în mișcare de un motor. Motorul cel mai întrebuințat la aeromodele este motorul de elastic mai puțin cel de benzină.

O noapte de vară

Ca un nor greoiu de ploaie, noaptea vălul și-a lăsat.
Ceru-i peste tot de stele lucitoare presărat.
Niciun sgomot nu s'aude. Liniștea-i acum deplină,
Iată! S'a ivit și luna de sub deal ca o regină . . .
Și se 'nalță 'n sus pe boltă, printre stelele mărunte,
Cari și-apleacă umilite 'n fața ei smerita frunte . . .
Raze argintii trimite, multe și nenumărate,
Peste tot cât prinzi cu gândul, pe căi lungi întunecate . . .

Prin văi apele-și urmează calea lor atât de lungă
Veșnic neobositoare, ținta lor să și-o ajungă,
Iar în turn și 'n alte locuri, ceasornicul cel vestit
Iși urmeaza și el calea lungă, fără de sfârșit . . .
Intre timp, de prin tufișuri, o cântare se desprinde,
La 'nceput mai slab, apoi din ce în ce tot se aprinde,
E privighitoarea care cânt' așa cu înfocare,
S'o ascultî o vieață 'ntreagă, e-atât de fermecătoare . . .

De-altfel liniștea-i deplină. Lumea-și doarme somnul dulce,
Numai gândul meu aleargă . . . . . Încă nu vrea să se culce . . . . .

AUREL PUSTAI,
cl. III.

9

Activități școlare la liceul „Decebal”

Anul 1941—42, n'a fost pentru tineretul școlar numai un an de muncă între zidurile școlii, ci a fost anul pregătirii sufletelor și innobilării lor, cu cele mai frumoase sentimente.

Alături de îndrumătorii nedespărțiți, domnii profesori, elevii au pornit la o muncă intensă, în domeniul artistic, literar și științific. Uniți în grupe, după aptitudini, s'au format societăți în toate domeniile, conduse de un comitet de elevi și sub directa supraveghere a profesorilor lor. Aci, în societăți, s'au discutat diverse probleme cu caracter literar, științific și artistic.

Societatea științifică „Nicolae Paulescu” având de conducător pe d-l profesor Ion Mărgineanu și președinte pe Augustin Petre din clasa VIII-a, a ținut ședințe foarte interesante, însoțite de proiecții, la care au luat parte școlile secundare din localitate, întregul corp profesoral și mulți dintre părinții elevilor. La sfârșitul anului școlar elevul Negrea Marian din clasa VIII-a a ținut în sala teatrului comunal, o conferință, cu proiecții, despre viața lui Aurel Vlaicu. Foarte atrăgătoare au fost conferințele elevului Mătușan Alexandru din clasa VII-a, cu privire la progresele marinei românești.

Societatea literară „Alexandru Vlahuță”, având de conducător pe d-l prof. Nicolae Lupșor, iar ca președinte pe elevul Duminecă Alexandru din clasa VIII-a, a ținut ședințe cu programe variate, cu puncte de muzică, declamări, lucrări originale și recenzii.

Poeziile originale ale elevului Pustai Aurel din clasa III-a, au fost mult apreciate de societate.

Legătura dintre școală și biserică au făcut-o cele două societăți religioase „Sf. Gheorghe”, de sub conducerea d-lui profesor Pr. Octavian Jula și societatea „Eremia Valahul” condusă de d-l profesor Pr. Victor Oprișu. Subiecte, declamări și muzică religioasă, făceau sufletele elevilor să tresalte, să se simtă mai aproape de sânul bisericii creștine.

Clasa a VII-a, având ca diriginte pe d-l prof. Ioan Ignaton și în cadrul societății clasei „Oct. Goga” au dat serbări în comunele: Mîntia, Dobra și III-a, cu un program național, plin de avânt tineresc.

Societățile celorlalte clase au fost organizate pe grupe. Astfel clasele I, II și III-a au avut două societăți: una literară, sub conducerea d-lui profesor Ștefan Lupu, având ca președinte pe elevul Lazar Aron și alta științifică sub conducerea d-lui profesor Alexandru Grozescu, având ca președinte pe elevul Seracin Eugen.

Clasele IV, V și VI-a au avut și ele două societăți: una științifică sub conducerea d-lui profesor Publiu Cotuțiu, având ca președinte pe elevul Gzoza Liviu și alta literară sub conducerea d-lor profesori Victor Jacotă și Ioan Gheorghe, având ca președinte pe elevul Bornemisa.

În ședințele acestor societăți s'au citit lucrări originale foarte frumoase, și s'au recitat poezii cu fond patriotic.

Ca declamatori s'au distins elevii Sângeorzean Traian și Mercea Iosif.

Rostul acestor societăți școlare a fost nu numai de a îmbogăți cunoștințele elevilor, ci mai presus de toate, de a transforma sufletele lor în comori neprețuite, de a forma caractere de oameni în viitor, folositoare neamului și apărători aprigi ai credinței strămoșești, și ai hotarelor scumpei noastre Patrii.

Boengiu Stelian

E R A T A

In loc de	Pag	Rând.	Se citește
obiigația	11	20	obligația
geniul	12	35	genul
iipsa	12	36	lipsa
ălora	13	18	acelora
donchigoții	13	23	donchijotii
fajă	13	25	față
contins	13	37	confins
Scienc	13	37	Science
spațiuiu lui	13	47	spațiului
comprendre	14	12	comprendre
caracteristic	14	49	caracteristice
membru	15	11	membru
viziuee	15	14	viziune
de reamintire	15	44-45	ce reamintesc
Csaru	15	45	Charu
care ar în trece	16	18	ori ce închipuire
singuru	18	1	singurul
polar e Nordul	18	25	polar ci Nordul
descrise	18	32	descrie
plantele	18	47	planetele
Însă înainte	19	12	încă înainte
oscilație	19	24	oscilații
retație	20	43	rotație
complicat	20	45	complicat
turziu	21	16	târziu
o credea de 138 Km.	21	18	o vedea de 138 milioane Km.
căvânt	21	38	cuvânt
viața. Era	21	40	viața, era
înportante	21	46	importante
compus	21	50	compus
E bine	22	7	Ei bine
să construiesc	22	40	se construiesc
să poată soluționată	22	44	să poată fi soluționată
obținem 4,1416	22	54	obținem 3,1416
în marea	23	8	în marea
ideală unitatea	23	11	ideala unitate
mare	23	19	marea
sin gur moment	23	46	singur monument
pentru că	23	50	pentru ca
vestal lor	25	50	vestalelor
Lipuj nersey	26	22	Lippersey
brățișau	27	2	îmbrățișau

DIN PUBLICAȚIILE ȘI COLABORĂRILE PROFESORILOR
LICEULUI „DECEBAL“ IN 1941—42

DIRECTOR LIVIU SIRCA:

- 1) Principii de Taylorizarea muncii aplicate la diferite cereri care se fac la începutul anului școlar.
  - 2) Anuarul liceului „Decebal“ din Deva pe a. șc. 1940—41.
  - 3) Carnetul de școlaritate pe 1942.
- Colaborări: Știu, Gazeta Hunedoarei.

ȘTEFAN LUPU:

- Durerea Ardealului în poezia lui George Coșbuc. (în „Știu“ anul V Nr. 2—3).
- Colaborări: Știu, Gazeta Hunedoarei, Curierul.

NICOLAE LUPȘOR:

- Colaborări: Știu, Gazeta Hunedoarei.

ION IGNATON:

- Colab.: Știu, Gazeta Hunedoarei.

GHEORGHE GHINEA:

- Colab.: Gazeta Hunedoarei.

ION MĂRGINEANU:

- Colab.: Gazeta Hunedoarei.

CONSTANTIN SPOREA:

- Colab.: Știu.

VICTOR I. OPRÎȘU:

- 1) Prefață la „Curs practic de grafologie“ de Raphanides. Deva, 942
  - 2) Există viața de dincolo de mormânt. (în Almanahul „Curierul“ Deva).
- Colaborări: Vremea (București), Viața, Ardealul (București), Anuarul liceului „Decebal“ pe 1940—41, Tribuna (Brașov), Nord—Vestul (Timișoara), Știu, Gazeta Hunedoarei, Curierul (Deva), Unirea (Blaj), Desrobirea (Alba—Iulia).

PETRE ZAMFIR:

- Dicționar filosofic elementar (în Anuarul liceului „Decebal“ pe 1940/41).
-